

V33

Peer reviewed Journal

Impact Factor:5.13

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

February-2021. Special Issue-11, Volume-6

Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Guest Editor

Dr. Birajdar Govind Dattopant

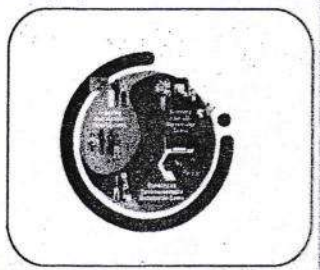
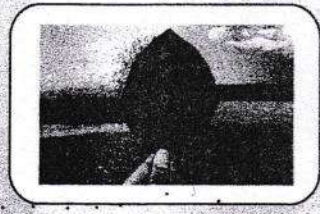
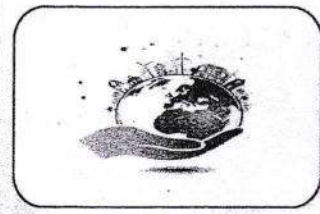
Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya,
Shiradhon Tq. Kallam Dist:
Osmanabad (Maharashtra)

Executive Editors

Dr. A. I. Shaikh
Dr. M. B. Shirmale

Co- Editors

Dr. S. A. Chaus Dr. Shakeeluddin Khazi Mr. P. U. Gambhire

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

VC Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

15.11.2021

60	महिला सेवा क्षेत्रात योगदान	प्रा. वृंदा पी. काटकर	205-207
61	कोविड-१९ चे पर्यावरणावरील सकारात्मक परिणाम	प्रा. मानकरे ज्ञानेश्वर रघुनाथ	208-211
	श्रीमती तालुक्यातील लोकसंख्या आणि आरोग्य: एक भौगोलिक अभ्यास	प्रा. जावळे व्ही. जी.	212-213
63	अंदमान निकोबार पर्यटन स्थळाचा क्षेत्रीय अभ्यास	डॉ. सौ. वंदना प्रविण मोटधरे	214-218
64	विकेंद्रित शासन आणि लोकशाही शास्त्रत विकासातील पहिले पाऊल	प्रा. सय्यद आर. आर.	219-222
65	समाज में बच्चों के प्रति बढ़ती हिंसा के प्रति समाज को जागरूक करना	Dr. Renu Rai Dr. Anita Kaimor	223-225
66	पर्यावरणाचा मानवी जीवनावर होणारा परिणाम : एक अभ्यास	प्रा. दुलेखॉ इब्राहिम पठाण	226-229

IC Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

विकेंद्रित शासन आणि लोकशाही शाश्वत विकासातील पहिले पाऊल

प्रा. सय्यद आर. आर.

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, शरदचंद्र महाविद्यालय, शिराढोण, ता. कळंब जि. उस्मानाबाद.

भारत देशातील खेड्यांच्या स्वयंपूर्ण संकल्पनेचा आता लोप झालेला दिसून येतो. ग्रामस्वराज्य ही संकल्पना अर्थात सत्ता आणि अधिकाराचे विकेंद्रीकरण करून ग्रामीण जनतेला स्वावलंबी घडवण्याच्या तत्त्वावर आधारलेली होती. ग्रामीण भाग हा भारतीय प्रशासनाचा मूलभूत घटक आहे. खेड्यातील प्रत्येकांना रोजगार मिळाला पाहिजे आणि त्यांच्यात आत्मविश्वास निर्माण झाला पाहिजे. त्यामुळे कुटीर उद्योग व ग्रामोद्योगांना प्रोत्साहन मिळेल आणि शाश्वत विकासाचे पहिले पाऊल आत्मविश्वासाने पडेल त्यासाठी साधी राहणी व मूल्याधिष्ठित विचारसरणी, आर्थिक मानवता, अर्थव्यवस्थेचे विकेंद्रीकरण आणि मुख्यत्वेकरून शेतीची सुधारणा अशा विविध कार्यक्रमातून ग्रामस्वराज्याची निर्मिती झाली तर शाश्वत विकास ठामपणे होईल यात शंका नाही. राजकीय विकेंद्रीकरण यामध्ये ग्रामीण समाजाला जास्तीत जास्त अधिकार देण्यात यायला हवे. स्थानिक सरकारवरील नियंत्रणही कमी झाले पाहिजे. गावाचा कारभार पाच जणांच्या पंचाकडून चालवण्यात यावा. पंचांना आवश्यक ते अधिकार आणि कायदेशीर सत्ता त्यांना दिली तर गावाचा कारभार व्यवस्थित रीतीने चालेल. पंचाला गावातील निर्णय घेण्याचे स्वातंत्र्य देण्यात यावे. गावातील तंटे मिटवणे व न्याय देण्याचे काम पंचायतींना करण्यास द्यावे. त्याचप्रमाणे गावात ग्राम संरक्षण दल असावे. त्यामुळे तेथे फार बाहेरचे ढवळाढवळ राहणार नाही. अशा रीतीने ग्रामीण भागातील राजकीय विकेंद्रीकरण असेल.

संशोधनाची उद्दिष्टे:-

- 1) शाश्वत विकासात राजकीय सत्तेच्या विकेंद्रीकरणाचे महत्त्व याचा अभ्यास करणे.
- 2) आर्थिक सत्तेच्या विकेंद्रीकरणावर भर देणे.
- 3) शाश्वत विकासात लोकशाही आणि विकेंद्रित शासन यावर प्रकाश टाकणे.
- 4) शाश्वत विकासात समता, स्वातंत्र्य व सामाजिक न्याय या मूल्यांचा अभ्यास करणे.
- 5) शाश्वत विकास करत असताना लोकशाही व अहिंसा यांच्यातील विसंगतपणा कसा फायद्याचा आहे याचा अभ्यास करणे.
- 6) विकेंद्रीकरणातून राजकीय जागृती शाश्वत विकासास फायदेशीर यावर प्रकाश टाकणे.
- 7) सामाजिक ऐक्य हा विचाराचा शाश्वत विकास याचा अभ्यास करणे.

ग्रंहीतके:-

- 1) शाश्वत विकासात स्थानिक स्वराज्य संस्थांना महत्त्व दिलेले दिसून येते.
- 2) शाश्वत विकास करण्यासाठी कायदेविषयक उपाय योजना केलेल्या दिसून येतात.
- 3) समता स्वातंत्र्य व सामाजिक न्याय हा शाश्वत विकासाचा पाया असल्याचे दिसून येते.
- 4) सत्तेच्या विकेंद्रीकरणाचा लोकशाही व अहिंसा यांच्यात विसंगतपणा दिसून येतो.
- 5) शाश्वत विकासात आर्थिक राजकीय सत्तेचे विकेंद्रीकरण झालेले दिसून येते.

संशोधन पद्धती:-

प्रस्तुत शोध निबंधासाठी दुय्यम संशोधन पद्धतीचा उपयोग करण्यात आलेला आहे. त्यामध्ये विविध राजकीय संदर्भ ग्रंथ, वर्तमानपत्रे, मासिके, साप्ताहिके, इंटरनेट व वर्णनात्मक इत्यादी दुय्यम साधनांचा उपयोग करण्यात आलेला आहे.

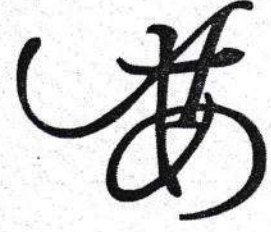
1) शाश्वत विकासात राजकीय सत्तेचे विकेंद्रीकरण:-

शाश्वत विकासात राजकीय सत्तेचे विकेंद्रीकरण झाले पाहिजे. राजकीय सत्तेचे विकेंद्रीकरण झाल्याशिवाय शाश्वत विकास शक्य नाही. ग्राम स्वराज्याच्या संकल्पनेत विकेंद्रीकरण अंतर्भूत करून सर्वसामान्य जनतेला सत्तेत सहभागी होता यावे, म्हणून स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निर्मितीवर भर दिला आहे. शाश्वत विकासात राजकीय विकेंद्रीकरणामध्ये ग्रामीण समाजाला जास्तीत जास्त अधिकार देण्यात यायला हवे. स्थानिक सरकारवरील नियंत्रणही कमी झाले पाहिजे. गावाचा कारभार पंचाकडून चालवण्यात यावा. पंचांना आवश्यक ते अधिकार आणि कायदेशीर सत्ता त्यांना देण्यात यावी. गावाचा कारभार व्यवस्थित रीतीने चालेल यासाठी पंचाला गावातील निर्णय घेण्याचे स्वातंत्र्य देण्यात यावे. गावातील तंटे मिटवणे व न्याय

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

Peer Reviewed Refereed
and
UGC Listed Journal
(Journal No. 40776)

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

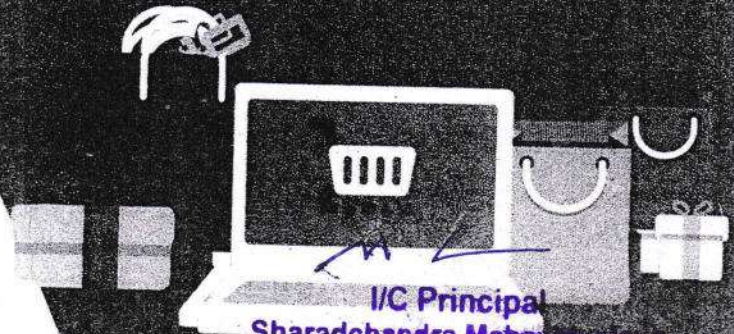
AJANTA

Volume - X, Issue - IV,
October - December - 2021
Marathi Part - I / Hindi

Impact Factor / Indexing
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

Ajanta
Prakashan

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Kalyan

CONTENTS OF MARATHI PART - I

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
	धुळे महानगरपालिका क्षेत्रातील पक्षीय राजकारण व मराठा जात नेतृत्वाचे अध्ययन (विशेष संदर्भ: धुळे मनपा २०१८ निवडणुक) विशाल रविंद्र गवळी डॉ. मनिषा अनिल कचवे	६८-७४
१५	मानवेंद्रनाथ रॉय आणि नवमानवतावाद: एक अभ्यास प्रा. डॉ. अविनाश पांचाळ	७५-७९
१६	राष्ट्रीय एकात्मतेतील अडथळा : सांप्रदायवाद प्रा. जाधव संतोष	८०-८२
१७	भारतीय संविधानातील धर्मनिरपेक्षता व सांप्रदायवाद कु. कोमल जादुगर बनकर	८३-८६
१८	भारतीय राजकीय नेतृत्वाची पार्श्वभूमी, स्वरूप व विकास डॉ. सौ. मेघा संजय पाटील	८७-९४
१९	भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यातील समाजवादी विचारवंत नानासाहेब गोरे यांचे नेतृत्व प्रा. डॉ. नाथा रामभाऊ मोकाटे	९५-१०१
२०	भारतात आरक्षणाचे राजकारण प्रा. डॉ. राष्ट्रपाल गणवीर	१०२-१०७
२१	स्त्री- पुरुष समता आणि महिला आरक्षण प्रा. श्रीमती संध्या जयसिंग माने	१०८-१११
२२	भारतीय साविधानातील महिला आरक्षण आणि स्थानिक स्वराज्य संस्थातील महिला नेतृत्व डॉ. संगमेश्वर निला	११२-११७
२३	भारतातील आरक्षण: एक अभ्यास प्रा. डॉ. सय्यद आर.आर.	११८-१२२
२४	भारतीय संविधानातील आरक्षण विषयक तरतुदी प्रा. डॉ. बी. एम. नरवाडे	१२३-१२७
२५	भारतातील आरक्षण धोरणाची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी प्रा. डॉ. कल्पना एम. कवाडे	१२८-१३२

२३. भारतातील आरक्षण: एक अभ्यास

प्रा. डॉ. सय्यद आर. आर.

संस्कृत विभाग प्रमुख, शरदचंद्र महाविद्यालय, शिराढोण, ता. कळंब, जि. उस्मानाबाद.

प्रस्तावना

स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतर समाजातील मागास आणि वंचित घटकांना मुख्य प्रवाहात आणण्यासाठी आरक्षणाचा विचार करण्यात आला. भारतात अशा मागास घटकांना पुढे आणण्यासाठी अनेक योजना, सुविधा, महामंडळे, आयोग इ. तयार करण्यात आलेले आहे. अशा वंचित घटकांच्या उन्नतीसाठी भारतात राजकीय आणि शैक्षणिक क्षेत्रांत आणि शासकिय नोकऱ्यांमध्ये ठराविक समाज घटकांना आरक्षण देण्याची सुविधा केलेली आहे. आरक्षण हा विषय महाराष्ट्रात नेहमीच वादाचा राहिलेला आहे. आरक्षणाच्या विषयावर सार्वजनिकरित्या बोलले जात नाही. म्हणजे जे लोक व्यक्तिगतरित्या आरक्षणाला विरोध करतात ते सार्वजनिक जीवनात खुलेआमपणे हा विरोध दाखवत नाहीत. याचे कारण सध्याच्या सामाजिक जीवनात आरक्षणाला विरोध करणे म्हणजे गुरुत्वाकर्षणाच्या नियमाला विरोध करण्यासारखे झाले आहे. कारण अशा लोकांना लगेच जातीयवादी म्हटले जाते. मात्र तसे समजण्याचे काही कारण नाही. कारण संविधान सभेतील एकमेव दलित महिला 'दक्षीयानी वेलायुधान' यांनीही आरक्षणाला विरोध केलेला आहे. तसेच महिला आरक्षणाचा विचार करतां पंडित नेहरु, ससेजीनी नायडू अशा अनेक नेत्यांनी महिला आरक्षणाला विरोध केला होता. म्हणून हा विषय समहून घेताना आपले 'पूर्वग्रह बाजूला ठेवत' आणि सद्यस्थितीचा विचार करत तो समजून घेणे आवश्यक आहे.

संशोधनाची उद्दिष्टे

आरक्षणाचा इतिहास अभ्यासणे.

1. आरक्षणाची आवश्यकता आहे का? याचा अभ्यास करणे.
2. भारतातील काही प्रमुख राज्यातील आरक्षणाचा अभ्यास करणे.
3. भारतात कोणत्या राज्यात सर्वाधिक आरक्षण आहे याचा अभ्यास करणे.
4. भारतात राज्यनिहाय आरक्षण समान आहे का याचा आढावा घेणे.

संशोधनाची परिमल्पना

1. भारतात आरक्षणाची मुदत पाळण्यात आलेली नाही.
2. वेगवेळ्या राज्यात आरक्षण वेगवेगळे आहे. त्यात समानता नाही.
3. भारतात आरक्षणाचे प्रमाण छत्तीसगडमध्ये सर्वाधिक आहे.
4. आरक्षणामुळे दुर्बल घटकांना आधार मिळालेला आहे.

ed Journal

Impact Factor: 7.265

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

December-2021 Volume-12 Issue-24

Mahatma Phule, Rajarshi Shahu Maharaj and Dr. B. R. Ambedkar – Thoughts and works

<p>Chief Editor Dr. R. V. Bhole 'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102</p>	<p>Editor Mr. Shashikant Jadhwar I/C, Principal, Chhatrapati Shivaji Mahavidyalaya, Kalamb, Dist. Osmanabad (MS) India</p>
--	---

Executive Editor
Dr. Anant Narwade
Dr. Raghunath Ghadge
Mr. Anil Jagtap

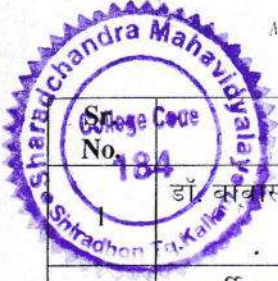

(Signature)
I/C Principal

Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

CONTENTS

	Paper Title	Page No.
	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या 'जनता' पाक्षिकातील विचार प्रा. मच्छगंधाली नितीन तारळेकर	1-4
2	राजर्षी शाहू महाराजांच्या सभा समारंभातील प्रबोधन डॉ. यशवंत राऊत	5-7
3	महात्मा फुले आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे स्त्री सुधारणा विषयक कार्य प्रा. मिलिंद व्यंकटी घाडगे	8-11
4	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक विचार प्रा. डॉ. गितांजली सदाशिवराव मोटे	12-14
5	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे राजकीय विचार डॉ. सय्यद रब्बानी रशीद	15-16
6	कृषीच्या शाश्वत विकासात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे योगदान – एक भौगोलिक अभ्यास प्रा. डॉ. महेश म. पवार	17-19
7	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे अस्पृश्य चळवळीतील कार्य प्रा. बप्पासाहेब रामलिंग शेजूळ	20-22
8	फुले-आंबेडकरांचे स्त्री विषयक विचार समाधान भा. शिंदे	23-25
9	विचारवंत आणि सुधारक: छत्रपती शाहू महाराज शेख हाजुमिया फत्तुसाहेब	26-28
10	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे आर्थिक विचार व योगदान प्रा. प्रणाली प्रदिप पाटील	29-31
11	उस्मानाबाद जिल्हा उमरगा तालुक्यातील जलप्रणालीचा एक भौगोलिक अभ्यास प्रा. गावित सतिश डी	32-34
12	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे स्त्री शिक्षणासंबंधीचे विचार प्रा. रकटे ज्योती भाऊसाहेब	35-37
13	संत कबीर आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक विचार डॉ. सुहास पाठक, रविंद्र पि. सोनकांबळे	38-40
14	“डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा समाजपरिवर्तन एक दृष्टीकोन” प्रा. डॉ. गायके एस. के.	41-42
15	'महात्मा फुले यांचे मराठी साहित्यातील योगदान' प्रा. डॉ. संगीता मोरे	43-45
16	महात्मा फुले यांचे शिक्षण विषयक विचार प्रा. डॉ. जडल मधुकर मार्कंडेय	46-50
17	महात्मा ज्योतिबा फुले आणि सत्यशोधक समाजाचे कार्य प्रा. डॉ. पाथरकर एस. व्ही.	51-53

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे राजकीय विचार

डॉ. सय्यद रब्बानी रशीद

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, शरदचंद्र महाविद्यालय, शिराडोण ता. कळव जि. उस्मानाबाद.

राजकीय कारणांनी भारतीय लोकशाही व्यवस्थेसमोर अनेक प्रश्नचिन्हे आहेत. आज आपण ज्या राजकीय, सामाजिक आणि आर्थिक स्थितीतून पुढे जात आहोत त्या स्थितीचा विचार करता डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या लोकशाही या संकल्पनेतील आशय आपण कसा गमावत आहोत, याचाच प्रत्यय येतो. डॉ. आंबेडकरांना या देशात राजकीय लोकशाहीतून सामाजिक व आर्थिक लोकशाहीची प्रस्थापना करावयाची होती. म्हणूनच ते राजकीय लोकशाहीचे सामाजिक लोकशाहीत परिवर्तन व्हावे यासाठी आग्रही होते. म्हणजेच लोकशाही प्रणालीतून त्यांना या देशातील लोकांच्या जीवनात सामाजिक आर्थिक स्तरावर अमूल्य परिवर्तन घडवून आणायचे होते. केवळ निवडणुकीत लोकांना मताधिकार मिळाला म्हणून तेवढ्याने यशस्वी लोकशाही साकार होईल, असा भाबडा आशावाद त्यांच्या मनात नव्हता, कारण या देशात अगदी प्राचीन काळापासून जे एक सामाजिक वास्तव अस्तित्वात आहे, ते लोकशाही तत्वांना मारक आहे याची त्यांना जाणीव होती. याच पार्श्वभूमीवर लोकशाहीचा विचार करताना त्यांनी लोकशाहीचे अत्यंत मूलभूत स्वरूपाचे चिंतन वेळोवेळी प्रकट केले. २७ जानेवारी १९१९ रोजी साउथवरो कमिटीसमोर साक्ष देताना केलेल्या निवेदनात डॉ. आंबेडकरांनी म्हटले होते की, भारतीय लोक अनेक जातींत व संप्रदायांत विभागले असल्यामुळे मतदान प्रक्रियेवर त्याचा परिणाम होतो. कोणत्याही प्रादेशिक मतदारसंघात जेव्हा विविध वर्गातील लोकांत निवडणूक होते तेव्हा मतदार हे आपल्या वर्गातील उमेदवारांनाच मतदान करतात. त्यामुळे ज्या वर्गातील मतदारांची संख्या जास्त असते त्याच वर्गातील उमेदवार निवडून येतात. असे उमेदवार इतर वर्गातील लोकांचा विचार करू शकत नाहीत. त्यामुळे आज आपल्या देशात जे प्रभावी राजकीय पक्ष आहेत त्यांचे वास्तविक स्वतःला या देशाचे मालक समजून इतरांना आपले गुलाम समजतात. म्हणूनच डॉ. आंबेडकरांना या देशात लोकशाहीची प्रस्थापना करताना धर्म पंथ आणि जातिसमूह या गोष्टी लोकशाही स्थापनेतील धोंड वाटतात. या सर्वांच्या पलीकडे जाऊन एक भारतीय मानस घडवले पाहिजे आणि त्यातून देशहिताच्या दृष्टीने उपकारक ठरू शकतील असे निर्णय लोकांकडून घेतले गेले पाहिजे. ही त्यांची भूमिका होती. ते आपल्या विघटनवादी शक्तीचा विरोध करून भारताच्या एकात्मतेची बाजू मांडताना दिसतात. आपले राजकीय लोक मात्र आपल्या राजकीय मतलबासाठी देशाच्या एकात्मतेला आवश्यक असलेले धर्मनिरपेक्षतेचे तत्व अन्वेषण जमातवादी राजकारणाचा पुरस्कार करतात.

धर्म आणि जातिसमूह यांना राजकारणाचे भांडवल मानून समाजात ध्वीकरणेची प्रक्रिया घडवून आणणारे आणि तिला गतिमान करणारे लोक आपली एकात्म भावना खंडित करण्याचे कृत्य करत आहेत, हे राजकारणातील आत्यंतिक व आंधळ्या भक्तिभावामुळे लोकांच्या लक्षातही येत नाही. उलट पक्षनिष्ठेच्या भूमिकेतून ते त्यासंबंधीचा प्रचंड अभिनिवेश मनात बाळगून असतात. त्यामुळे लोकशाही प्रक्रिया राबवताना राजकीय पक्षांनी त्यांच्या स्वार्थासाठी धर्माचा किंवा जातिसमूहाचा वापर करणे हे कसे गैर आहे, ते लोकांना उमगतच नाही. यातून जे मानस लोकांच्या मानसिकतेत आकारला आलेले असते, ते लोकशाही व राष्ट्रहिताच्या दृष्टीने हानिकारक व भयंकर असते. देशहित जपण्याच्या तसेच लोकशाही मूल्यांची वृद्ध राखण्याच्या दृष्टीने म्हणूनच प्रत्येक पक्षाकडे लोचण्याचा आणि देश व राज्याचा विकासाचा एक निश्चलत कृमिअराखडा हवा. त्या आधारे जनमानस घडवले गेले पाहिजे आणि सत्तेतून तो कृतीकार्यक्रम राबवला गेला पाहिजे. परंतु असे होत नाही. कारण राजकीय पक्षांसह आपले व्यापक जनमानस तसे नाही. प्रजासत्ताक शासनासाठी प्रजासत्ताक समाजाचे असणे आवश्यक आहे. प्रजातंत्राच्या औपचारिक सांगाड्याला काही महत्त्व नाही. हे वास्तव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी त्यांच्या १८ जानेवारी १९४३ रोजीच्या रानडे, गांधी आणि जिना या व्याख्यानात अधोरेखित केले होते.

संशोधनाची उद्दिष्टे:-

1. लोकशाहीची व्याख्या अभ्यासणे.
2. लोकशाहीची त्रिसुत्री अभ्यासणे.
3. सहजिवन संकल्पनेचा अभ्यास करणे.
4. राज्यघटना या संकल्पनेचा अभ्यास करणे.

संशोधन पध्दती:-

कोणतेही संशोधन करण्यासाठी संशोधनाच्या दोन पध्दतीच्या आधारे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती जमा करावी लागते. प्राथमिक संशोधन पध्दतीमध्ये संशोधनाशी संबंधीत माहिती संशोधन स्वतः गोळा करते. आणि दुय्यम संशोधन पध्दतीमध्ये संशोधक उपलब्ध असलेल्या माहितीचाच उपयोग करतो. प्रस्तुत संशोधनासाठी संशोधनाच्या दुय्यम साधनाचा वापर करण्यात आलेला आहे. यामध्ये संशोधनाशी संबंधीत ग्रंथ, पुस्तके, मासिके, पाक्षिके, त्रैमासिके, वर्तमानपत्रे तसेच इंटरनेटवर उपलब्ध असलेली माहिती यांचा आधार घेण्यात आलेला आहे.

लोकशाहीची व्याख्या:-

आपली लोकशाहीची व्याख्या व व्याप्ती स्पष्ट करताना डॉ. आंबेडकरांनी अनेकदा सांगितले आहे की, लोकांच्या आर्थिक व सामाजिक जीवनात जिच्या द्वारे रक्तपाताशिवाय मुलगामी क्रांतीकारक बदल घडवून आणता येतात असा शासनाची घटण व पध्दती म्हणजे लोकशाही होय. लोकशाही या संकल्पनेचा व पध्दतीचा उदय हा अनियंत्रित राजेशाह वा हुकूमशाहीच्या विरोधात झालेला असला तरी ती केवळ निरोधक व नकारात्मक स्वरूपातच नांदत नसते. तिची विधायक भूमिका व अशय स्वष्ट करताना ते म्हणतात की, लोकशाही आपले स्वरूप बदलत असते. एकाच देशात सुद्धा ती आहे त्या परस्थितीत राहू शकत नाही. तिचे उद्देश बदलत असतात. आधुनिक लोकशाहीचे ध्येय एखाद्या अनयंत्रित राजाचे अधिकार कमी करणे एवढेच नसून लोकांचे कल्याण साधणे हे आहे.

लोकशाहीची त्रिसुत्री:-

लोकशाही व लोकांचे सार्वभौमत्व या राज्यशास्त्रय संल्पना असल्या तरी यांच्या प्रस्थापनेसाठी लोकजीवनाच्या सर्व आंगोपांगाची म्हणजे आर्थिक, सामाजिक, शैक्षणिक, सांस्कृतिक, वैचारिक अशी सर्वांगीण पुनर्रचना, फेरमांडणी आवश्यक आहे. याचेही भान त्यांनी आरंभापासून ठेवले. सर्व मानसे समाज आहेत आणि ती समानाधिकारी आहेत. हे वैचारिक सुत्र त्याकाळी स्वतःला श्रेष्ठ समजणाऱ्या प्रस्थापितांना व सत्ताध्याऱ्यांना ठनकाऊन सांगणे आवश्यक आहे. हे जाणून त्यांनी आपल्या विद्रोही भूमिकांचे दर्शन आपल्या विपुल लिखाणातून, भाषणातून व शक्य तेव्हा लोकांच्या सामोरीक कृतिवून दिलेले आहेतच, पण त्याहीपेक्षा या शोधीत दलित बहुजन समाजाला गुदातोल क्षुद्राना या वैचारिक गुलामगोरितून मुक्त होण्याची शकती देण्यासाठी त्यांनी शिक्षण, प्रबोधन व आंदोलन या तिनही मार्गांचा अवलंब विलक्षण अशा चिकाटीने, दृढ निश्चयाने, धैर्यनि केल्या.

सहजिवन:-

RNI MAHMAR

36829-2010

ISSN- 2229-4929

Peer Reviewed

Akshar Wangmay

International Research Journal

UGC-CARE LISTED

Special Issue - III

Interdisciplinary View on Socio-Economic, Educational,
Management, Environmental, Research, Language and
Sustainable Development in Covid-19 Pandemic Situation

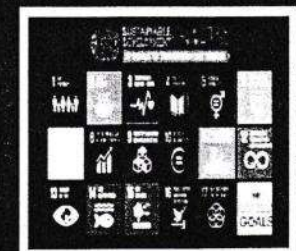
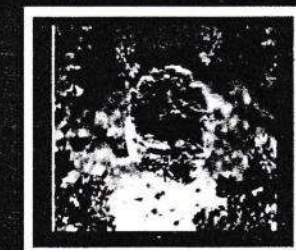
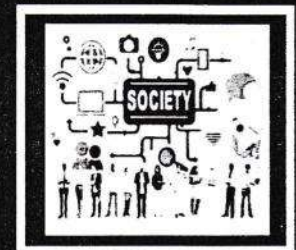
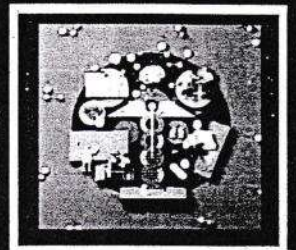
January 2021

Chief Editor : Dr. Nanasaheb Suryawanshi

Executive Editor : Prof. Kartik R. Patil

Principal,
Rashtrasant Tukdoji College, Chimur
Ta-Chimur, Dist-Chandrapur (Maharashtra)

Co-Editor : P. M. Rajurwade

Address

'Pranav', Rukmenagar,
Thodga Road, Ahmadpur, Dist- Latur 43515 (MS)

I/C P
Sharadchandr

25

2121 38

136

38

24	Impact of COVID-19 in SAARC Nations	Dr. Abhijit Sushilkumar Patil	82-89
25	Code of Ethics for Good Academic Research	Dr. Shaikh Anisur Rahaman	90-92
26	Effects of Covid - 19 on Psycho-Social Well Being in Individuals: Strategy For Intervention	Prof. Dr Archana B. Khandagale	93-95
27	Interdisciplinary View On Environmental And Sustainable Development In Covid-19 Pandemic Situation	Dr. Baba P. Shambharkar	96-102
28	A Study on the Working of Bureaucracy during COVID-19 - with reference to Karnataka	Anantakumar D.	103-105
29	Environmental Changes in COVID- 2019 Situation: A Geographical Review	Dr. Sanjay Raosaheb Sawate	106-108
30	The Comparative Study of Cropping Patterns in The Villages of Jalgaon District: A Case Study of Selected Villages	Dr. Kailas Namdeorao Salunkhe	109-112
31	Right to Health and Covid-19: A Learning Curve for India	Dr. Pankaj Kakde	113-115
32	Illustration made for public awareness on pollution issues	Ramchandra Narayan Chaure, Dr. Shirish Ambekar	116-120
33	The Positive views of Human Emotions in Advertisement for the Environment protection through Transmission Media	Prof. Krishna Ganpat Sawant	121-125
34	The need of the hour is to conserve the Environment using 21st Century Smartphone Technology	Prof. Inderjit Nitinrao Bangale	126-128
35	Spatial Analysis of Cropping Intensity in Jalgaon District of Maharashtra	Dr. Lalit Pratap Sandanshiv	129-131
36	Performance of Pradhan Mantri MUDRA Yojana in India: Its Challenges and Ways Forward	Renuka Godachi, Dr. N. S. Mugadur	132-135
37	Schools, College and Learning: The Impact of Covid-19 on Education	Pravin M. Chandragiriwar, Mrunali S. Lilhare	136-138
38	Role of Innovative Technologies during the pandemic situation	Bhaskar Y. Kathane, Pravin M. Chandragiriwar	139-141
	An Overview of Panaji City- A Geographical Prospective	Dr. B. K. Haravi, Dr. Dadapir. M. Jakati	142-147
39	जम्मू-काश्मीरमधील जिल्हा विकास परिषद निवडणूक: गुपकार आघाडीचे यश	शरद बाबुराव सोनवणे	148-150
40	कोरोनाचा जागतिक राजकारणावर पडलेला प्रभाव	प्रा सय्यद आर. आर.	151-152
41	कोविड- 19 चा भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील प्रभाव	प्रा. प्रविणकुमार एम. लोणारे	153-154
42	माध्यमिक स्तर के विद्यार्थियों के मानसिक स्वास्थ्य पर कोरोना वायरस का प्रभाव	नितेश कुमार मौर्य	155-157
43	गडचिरोली जिल्ह्यातील अतिसंवेदनशिल ग्रामीण भागातील वनाधारित रोजगाराची स्थिती	डॉ. अनिरुद्ध सुनिल गचके, नितीन पंढरी चौधरी	158-159
44	ग्रामगीतेतील श्रम-संपत्ती ची संकल्पना	अनिरुद्ध सुनील गचके	160-161
45	कोरोना विषाणूचा प्रादुर्भाव आणि भारतीय कापड उद्योग	डॉ. काशिनाथ रामचंद्र तनंगे	162-165
46	कोविड - 19 चा स्त्री शिक्षणावरील प्रभाव	प्रा. डॉ. रवींद्र रामभाऊ इंगळे, प्रा. केदार रवींद्र केंद्रेकर	166-168
47	कोरोना संकट काळातील ऑनलाईन शिक्षणाचा पर्याय व त्याच्या मर्यादा	प्रा. धनराज डी. मुरकुटे	169-171

कोरोनाचा जागतिक राजकारणावर पडलेला प्रभाव

प्रा सय्यद आर. आर.

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, शरदचंद्र महाविद्यालय शिरादोण, ता. कळब. जि. उस्मानाबाद.

शितयुद्ध समाप्ती नंतरच्या तीस वर्षात जगातील विविध देशात व्यापक दृष्टिकोनाचा अभाव असलेले, अल्पसंख्यांक व स्थलांतरितांना लक्ष करणारे, दहशतवादाचे भांडवल करणारे, आर्थिक दृष्टीने मागे राहिलेल्या धार्मिक, भाषिक, सांस्कृतिक, वांशिक, आधारे फुलविणारे पर्यावरण संतुलनाची पर्वा न करणारे कार्पोरेट स्नेही नेतृत्व स्थिरावलेले दिसते. कल्याणकारी राज्य व्यवस्था त्यांना तथाकथित विकासाच्या मार्गातील धोंड वाटते. हे पॉपीलिस्ट नेतृत्व अकार्यक्षम व बेजबाबदार असल्याचे सध्याच्या कोरोनाच्या या उद्रेकानंतर स्पष्ट झाले आहे. अवघ्या तीन महिन्यात जगातील 180 हून अधिक देशात वनव्या सारख्या पसरलेल्या या महामारीने वीस लाखांपेक्षा अधिक लोकांना वेढलेले आहे. त्यात मरण पावलेल्यांची संख्या एक लाख पंधरा हजारांच्या पुढे जाऊन पोहोचलेली आहे. जगाने एड्स, इबोला सारख्या सार्थीच्या आजार या काळात अनुभवल्या आहे. परंतु कोरोनाचा वेग, त्याची व्याप्ती, दाहकता सर्वाधिक ठरलेली आहे. अमेरिका, ब्रिटन, फ्रान्स, इटली, पेन सारख्या प्रगत देशांबरोबर इतर मागास, अर्धविकसित देशातील आरोग्य व्यवस्था किती तकलादू आहे, हे जगासमोर आलेले आहे. पृथ्वीच्या अनेक पटीने संहार करण्याची एकाहून एक प्रगत शस्त्रे. अनवस्त्रे तयार करण्यात हजारो अब्ज डॉलर्स खर्च करण्यात आले. परंतु साथीच्या रोगास आत्मविश्वासाने सामोरे जाण्यास समर्थ अशी अर्थव्यवस्था कोणीही उभी केली नाही. ज्यांचा लाज वाटावा असा तपशील सर्वच देशांमधून रोजच्या बातम्यात येत आहे चीन, दक्षिण कोरिया व काही प्रमाणात जर्मनीने या संकटाचा मुकाबला करण्याची क्षमता दाखविलेली आहे. शिक्षण आणि आरोग्य या प्रत्येकाच्या जीवनाशि निगडित बाबीचे खाजगीकरण केल्याने कार्पोरेट आणि विमा कंपन्यांची भरभराट झाली. रोज हजारांच्या संख्येने मरणा-यांचे भावनाशून्य आकडे जाहीर करण्यापलीकडे हृदयशून्य राज्यकर्त्यांना जणू कर्तव्यच राहिलेले नाही.

जगाची आर्थिक सूत्रे लोकप्रतिनिधीच्या सरकारच्या हातून केव्हाच निसटली आहेत. यात जागतिक बँक, आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी, रेटिंग एजन्सी, जागतिक व्यापार संघटना या सर्वांनी भूमिका बजावली आहे. आता याच संस्थांसंघटना जग महामंदीच्या उंबरठ्यावर उभे आहे, असा इशारा देत आहे. अमेरिका, चीन या जगातील पहिल्या दोन क्रमांकाच्या अर्थव्यवस्था यथावकाश सावरतीलही. जिनपिंग यांना किती चिनी लोक मरण पावले यांची चिंता नाही. डोनाल्ड ट्रम्प यांना अमेरिकेत दोन लाखांहून कमी लोक दगावले तरी आपले प्रशासन यशस्वी ठरले असे वाटते. कोविड-19 न जगातील अर्थव्यवस्थेतील निर्णयतेवर बोट ठेवले आहे. अमेरिकेत, ब्रिटनमध्ये बोरीस जॉन्सन यांनी इशारा देणाऱ्या अहवालाकडे दुर्लक्ष केले. ट्रम्प यांचे सर्व लक्ष नोव्हेंबर मधील अध्यक्षीय निवडणूकिकडेच लागलेले होते. जगाचे नेतृत्व करणाऱ्या महान सत्तेने दुसऱ्या देशाची औषधे तपासणी किड्स पळविली. आपल्या मित्रांना त्यासाठी धमकावले. यातून ट्रम्प यांचा बेजबाबदारपणा दिसला. तसेच अमेरिकेचा स्वार्थीपणा नाही दिसला. डिसेंबर 19 मध्ये कोणाची जागतिक साथ स्पष्ट झाल्यानंतरही, आपले राज्यकर्ते नमस्ते ट्रम्प मध्ये प्रदेशातील सत्तांतर यात अडकून पडले होते. चीनमधून जगभर कोरोनाची सात पसरली ती प्रवाशांना द्वारे याच काळात भारतात परदेशातून 15 लाखांवर लोक परतले. त्यांची कसलीही तपासणी झाली नाही. खापर फोडण्यात आले ते तब्लिगी जमात वर. धुवीकरणाच्या राजकारणातले ते हुकुमाचे पान आहे. अवघ्या दोन महिन्यात भारतातील बाधितांची संख्या 10 हजारांवर पोहोचली होती. त्यात मृतांची संख्या साडेतीनशे घरात गेली होती. इतर देशांच्या तुलनेत आपल्याकडे साथीच्या प्रादुर्भावाचा वेग कमी असल्याच्या भ्रमात आपण राहीलो, आणि त्याची मोठी किंमत भारताला मोजावी लागली.

कोविड-19 चा प्रादुर्भाव हाताबाहेर गेला तसे जगभराचे नेते भानावर आले शी जिनपिंग. ब्लादिमीर पुतीन, डोनाल्ड ट्रम्प, अँजेला मर्केल, बोरीस जॉन्सन, इमॅन्युअल मॅक्रोन हे नेते सातत्याने देशासमोर येऊन शास्त्रीय पातळीवर कोणती उपाययोजना हाती घेण्यात येत आहे, हे आपल्या जनतेला सांगत आले. नॉर्द्र मोदींनी सुरुवातीला देशाला उद्देशून केलेल्या भाषणात आरोग्यसेवेच्या पातळीवर कोणती पावले उचलली जात आहेत, हे सांगण्याऐवजी जनतेला टाळ्या वाजवण्याचा, मेणबत्या लावण्याचे आवाहन केले. देशाची आधीच घसरणीला लागलेली अर्थव्यवस्था रसातळाला जाण्याचा गंभीर धोका असताना, देशाचे गृहमंत्री अज्ञात वासात होते, तर पंतप्रधानांना दोन आठवड्यांनंतर मोजक्या विरोधी पक्ष नेत्यांशी अनौपचारिक चर्चेची इच्छा झाली. अवघ्या चार तासांच्या मुदतीवर देशभर लॉकडाऊनची घोषणा करताना देशभरच्या असंघटित मजुरांचा विचार करण्यात आला नव्हता.

राष्ट्रीय आपत्ती सर्वपक्षीय सरकार ही आजच्या काळात कविकल्पना ठरावी. परंतु देशाला सावरणे, जनतेला आश्वस्त करणे, ही केवळ सत्ताधाऱ्यांची जबाबदारी नसते. त्या विरोधी पक्षांच्या लोकांनाही भूमिका असते. स्वातंत्र्यानंतर पहिले मंत्रिमंडळ स्थापन करताना पंडित जवाहरलाल नेहरू यांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सरदार बलदेवसिंग, श्यामाप्रसाद मुखर्जी, राष्ट्रीय आपत्ती सर्वपक्षीय सरकार ही आजच्या काळात कविकल्पना ठरावी परंतु देशाला सावरणे जनतेला आश्वस्त करणे ही केवळ सत्ताधाऱ्यांची जबाबदारी नसते त्या विरोधी पक्षांच्या लोकांना ही भूमिका असते स्वातंत्र्यानंतर पहिले मंत्रिमंडळ स्थापन करताना पंडित जवाहरलाल जवाहरलाल नेहरू यांनी डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर सरदार बलदेव सिंग श्यामाप्रसाद मुखर्जी, आदी काँग्रेसेतर नेत्यांना बरोबर घेतले होते. अटल बिहारी वाजपेयी रा. स्व. संघाच्या मुशीत घडलेले असले, तरी त्यांना नेहरूंच्या लोकशाही मूल्यांची जाण होती. नॉर्द्र मोदी मात्र विरोधकांना कस्पटासमान वागवीत

CONTENTS

	Paper Title	Page No.
1.	Smart Library Software Mr. Rajaram Ramkrishna Bhise	1-3
2	Climate Change and Global Warming Mr. Gambhire Uddhav Shivaji, Dr. Pawar M. M.	4-5
3	Study Of The Effectiveness Of The Pranayam Program On The Girls' Physical Fitness Of Higher Secondary School Mr. Bitu Shivaji Molane	6-8
4	Spatio-Temporal Change in The Female Literacy Rate in The Rural Areas of Jalgaon District of Maharashtra Arvind Amrut Badgujar	9-12
5	Study of The Effectiveness of The Yoga Program on The Boys' Physical Fitness of Higher Education Dr. Wangujare S. A.	13-15
6	Marital Rape: A Curse for Womanhood, A socio-legal study Mrs. Komal R Oswal	16-18
7	The Road Transportation System: A Geographical study in kanakapura Taluk, Ramanagara District, Karnataka Dr. Nagaraja M, Sri Satish Appayya Revayyanavar, Prof. S N Mulimani	19-22
8	Impact of Environment on Health Development and Sustainability Dr. Ravindra Uddhavrao Machale	23-26
9	Feminist Analysis of the Short Story "The Shroud" Dr. Sachin Shesherao Ghuge	27-28
10	Management of Library and Information Center Dr. Dhumal Asmita Shrinivasrao	29-30
11	Trends and patterns of Human Development in Karnataka Renuka Godachi, Dr. N. S. Mugadur	31-35
12	Rural Development: Issues and Challenges in India Dr. Rahul N. Surve	36-40
13	Society's Sustainable Development by Digitalization: Measures and Implications Princ. Dr. Dilip B. Shinde, Prof. Vikas Shivaji Shinde	41-44
14	Fish and Fisheries of Gharni dam Gharni Dist -Latur (M.S.) Dr Jadhav R. R., Gaikwad S. P.	45-46
15	Impact of Covid-19 on travel and Tourism Industry Overview in India Mr. Vitthal Saraji Asawale, Mr. Dhananjay Shivaji Kadam	47-49
16	Sustainable Development, Climate Change and India. Keshav Gangurde	50-52
17	Agricultural Development Using Remote Sensing Techniques Dr. Balu Laxman Rathod	53-55
18	Climate Change and Cropping Pattern in Belagavi District of Karnataka State Dr. Nagaraja M, Prof. S. N. Mulimani, Sathish A Revayyanavar	56-59
19	Changing Pattern of Sprinkler Irrigation Technology in Ahmednagar District: A Geographical Perspective Dr. Amol S. Shinde	60-63
20	Effect of Tributyltin Oxide on Biocompounds in Different Tissues of The Gastropod Snail <i>Indoplanorbis exustus</i> . P. R. Kokate	64-66
21	Effect of Eight Weeks Complex Training on Explosive Strength of Adult Male Kabaddi Players Dr. Sajed A. Chaus, Dr. Ramraje A. Aware	67-69
22	Application Of Mobile Technology In College Library Services Shri. Mahesh. S. Tanawade	70-73
23	A Study of Pollution Problem in World Dr. Jaising Dnyandev Salunke	74-75
24	A Case study of Ecotourism potential in Nandurmadhameshwar wildlife sanctuary Dr. Kolte Gautam Laxman	76-79
25	Smart Villages in India: A Case Study Dr. Sadaf	80-84

Greenstone : Smart Library Software

Mr. Rajaram Ramkrishna Bhise

Head of Library and Information Science Department, Sharadchandra Mahavidyalaya, Shiradhon, Tq. Kallam Dist-Osmanabad.

Abstract:-

The Greenstone smart library software is an open source system for the construction and presentation of information collection. It is collection. with effective full text searching and metadata based browsing facilities that are attractive and easy to use. Moreover, they are easily maintainable and can be increased and rebuilt entirely automatically. The system is extensible software plugins accommodate different document and metadata types. The present paper attempts to discuss the Smart Library Software. Features, Standards, Software distribution and developments, Librarian Interface of Open Source software like Greenstone

Introduction:-

Libraries today buy, subscribe, License and accumulate information in an unexampled array of content categories of publication type and in a rapidly reproducing mix of formats. These is a great deal of cultural divide and philosophical deviation between the traditional information resources being handled by libraries for centuries now and new genre of electronic and smart information being sourced and accessed. In the traditional model, the books and journals bought and subscribed to by the libraries were naturally owned by them. In present development, the electronic information system has influenced, enforced libraries in a exhaustively out of the flood of information. The traditional concept of libraries which was completely based on print media is changing towards smart / electronic form with the help of information technology.

Smart Library:-

A smart library is a library which collection are stored in digital formats and accessible by computers. The digital content may be stored, locally accessed remotely via computer network. The smart libraries are now emerging as a important factor of global information infrastructure adopting the latest information and communication technologies. Smart libraries are networked collections of smart texts, documents, images, sound, data, software etc. In general there are two concepts of achieving the resources in digital format, using equipment, software, network etc. and to disseminate the smart resources such as CD's Floppies, D-journals, pen drive, internet etc. There is consensus all over that there exists a very large quantum of digital information scholarly as well as trade. These are scattered and distributed throughout the Net& also being stored in database and repository spread across the world. There is also an unexampled technology support and availability of infrastructure today in smart libraries.

Smart Library Software:-

Smart Libraries facilitate creation, organization and management of multimedia digital content. The smart libraries also have collections and provide search retrieval and other information services over computer networks. These include internet and internets and other electronic media i.e. CD-ROM. There is an increasing interest among organizations to develop smart libraries for a variety of purposes, improved management and access to internal publications. These libraries also provide facilities for publishing and providing global access to one's research work. Today it is possible to create simple Smart Library Software using current web and database technologies. However, it would take lot more effort to integrate functions such as metadata object search and retrieval, access management and multiple document types. We expect smart libraries to be strong and healthy, scale as collections grow and incorporate international standards.

Selection of Smart Library Software:-

The software selection based on set parameters is in as ascending task, as the technology itself was still emerging only. But in general following criterion considered being the best in the selection of Smart Library Software. They are as follows-

- 1) Goals and requirement specification.
- 2) Proprietary V/S open source.
- 3) Fit the existing information system.
- 4) Accommodate future migration.
- 5) Embrace all possible / predominant formats.

Prof Adsule S.P. 141

Peer Reviewed Journal

Impact Factor 5.13

31

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

February-2021. Special Issue-11, Volume-3

Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development

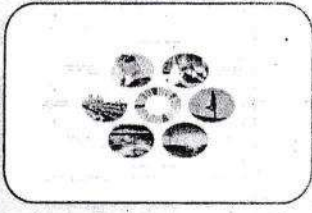
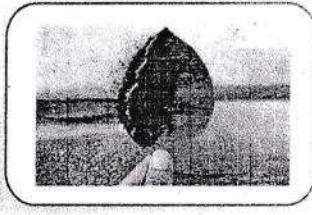
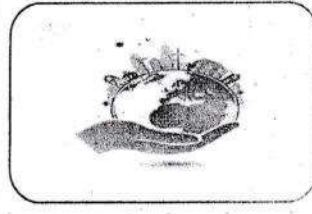
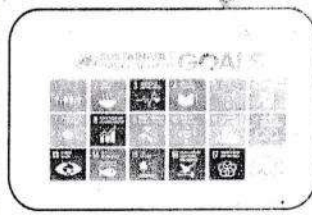
Dr. R. V. Bhole
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot
No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)
425102

Dr. Birajdar Govind Dattapani
Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya,
Shiradhon Tq. Kallam Dist:
Osmanabad (Maharashtra)

Executive Editors

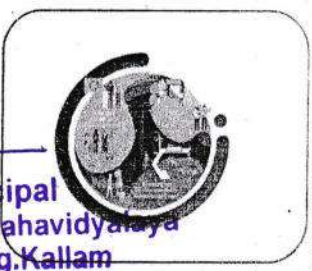
Dr. A. I. Shaikh
Dr. M. B. Shirmale

Dr. S. A. Chaus Dr. Shakeeluddin Khazi Mr. P. U. Gambhire

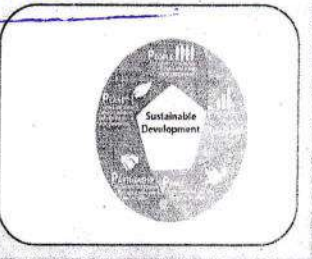

18

M P
I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

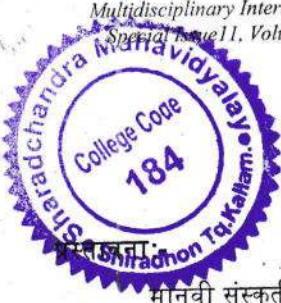
Address
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

31	Causes and Consequences and Remedies of Water Pollution	G. T. Rathod	102-103
32	Challenges of Panchayati Raj and Rural Development	Nagare Vitthal Haribhau	104-106
33	Climate change and sustainable development .	Dr.Carolline David	107-112
34	Indian culture and Empowerment of Women	Dr. Carolline David	113-117
35	विदर जिल्ह्यातील दुर्लक्षित पर्यटन स्थळांचा चिकित्सक अभ्यास	प्रा. डॉ. सूर्यकांत कळसकर, कनाडे पल्लवी कंटेप्पा	118-120
36	ग्रंथालय व्यवस्थापन : एक अभ्यास	प्रा.अडसुळे एस.पी.	121-123
37	लिंग समानता व महिला सबलीकरण यातून महिलांचा विकास	प्रा. विशाल मुरलीधर कदम	124-127
38	मध्यकालीन समाज के अन्वेषक : संत कबीर	डॉ. खरटमोल मदन नामदेव	128-130
39	भारतातील बेरोजगारीची कारणे आणि योजनांचा अभ्यास	आढाव ज्योती सुभाष	131-135
40	आरोग्य व लोकसंख्येचा अभ्यास	उगले गीता दिलीप	136-140
41	शाश्वत विकास : पर्यावरण शिक्षण	Prof.Dr. Thore Shivaji Dattatraya	141-142
42	भारतातील शाश्वत विकासाच्या उद्दिष्टांचा शिक्षणाच्या विशेष संदर्भासह अभ्यास	डॉ. शैलेश एम. निकम	143-145
43	जागतिकीकरण : उच्च शिक्षण महत्त्व, समस्या व आव्हाने	Prof. Dr. Thore Shivaji Dattatraya	146-147
44	जागतिकीकरण : व्यावसायिक संशोधन	Prof. Dr. Thore Shivaji Dattatraya	148-149
45	ई - अध्ययन : महत्त्व	Prof.Dr. Thore Shivaji Dattatraya	150-152
46	जागतिक: एम-अध्ययन	Prof.Dr. Thore Shivaji Dattatraya	153-154
47	अहमदपूर शहरातील उच्च शिक्षणातील वेठबिगारी समस्या एक अभ्यास	प्रा. डॉ. सय्यद अकबर लाला	155-157
48	कोविड - १९ काळात ई -बँकिंग व्यवसायाकरिता माहिती तंत्रज्ञानाचे महत्त्व	प्रा. डॉ. आर. ए. फुलकर	158-160
49	जैवविविधता एक अभ्यास	आप्पासाहेब जालिंदर साळवे, डॉ. साजिद अमर चाऊस	161-163
50	शाश्वत विकासातील सामाजिक समस्या व पर्यावरण यांचा एकभौगोलिक अभ्यास	प्रा. डॉ. घोडके जे.व्ही.	164-165
51	सजीवसृष्टीसाठी ओझोन वायू एक नैसर्गिक वरदान	डॉ.कळसकर एस.एन., श्री.राठोड बालाजी रतन	166-169
52	पर्यावरण जागरूकता व शाश्वत विकास : एक आव्हान	डॉ. पी .व्ही. माने	170-173
53	शाश्वत पर्यावरण विकास कार्यक्रम व त्यासमोरील आव्हाने.	Dr. Sudarshan Venkatrao Sonavane	174-176
54	शासनाचे अनुदानित आणि विनाअनुदानित शाळेच्या बाबतीत असलेल्या धोरणाने विद्यार्थी, पालक व शिक्षक यांच्यावर होणारे परिणामाचे परिक्षण (1990 - 2010)	मोहन एस. काशीकर, अरूणा दिनकरराव नंदनवार	177-181
55	हवामानातील बदलाचा शेतीवर होणारा परिणाम एक भौगोलिक अभ्यास	प्रा. उध्दव शिवाजी गंभीरि	182-184

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

ग्रंथालय व्यवस्थापन: एक अभ्यास

प्रा. अडसुळे एस. पी.

ग्रंथालयशास्त्र विभाग, शरदचंद्र महाविद्यालय, शिराडोण

मानवी संस्कृतीच्या उगमाबरोबरच व्यवस्थापनाचा उगम झालेला आहे. सुरवातीच्या काळात व्यक्तीसमूहामुळे जेव्हा समूहाचे हित जोपासण्यासाठी काही व्यक्ती पुढे होत होते. त्याकाळापासूनच व्यवस्थापनाची आवश्यकता वाढू लागली. व्यवस्थापनाची प्रक्रिया ही मानवी प्रयत्नांशी संबंधीत आहे. आधुनिक युगात मानवी जीवनाच्या सर्वच क्षेत्रात व्यवस्थापन गरजेचे झाले आहे. व्यवस्थापन ही अशी एक प्रक्रिया आहे. ज्यात अनेक प्रकारचे संसाधन असतात. उदा. व्यक्ती, साधने, तंत्रज्ञान या सर्वांना एकत्रीत आणून आपले कार्य पूर्ण करावे लागते. व्यवस्थापन ही संकल्पना पूर्वी औद्योगिक क्षेत्राशी निगडित होती. हळूहळू या व्यवस्थापनासंबंधीच्या अनुभवातून व्यवस्थापन हा एक स्वतंत्र अध्ययनाचा विषय म्हणून उदयास आला.

ग्रंथालय ही एक सेवाभावी संस्था आहे. प्राचीन काळापासून ते आज तागायत ज्ञानाचा संग्रह आणि प्रसार ही दोन्हीही ग्रंथालयाची महत्वाची कार्ये आहेत. ग्रंथालय आणि माहिती व्यवसायाने 20 व्या शतकापासूनच व्यवस्थापनाची तत्वे स्विकारली आहेत. ग्रंथालयाची वाढ आणि विकास मोठ्या प्रमाणावर होत असल्याने वाचन साहित्यात ही मोठ्या प्रमाणावर वाढ होत आहे. विस्तारीत इमारतीसह त्यातील कर्मचारी संख्या ही त्यामाने वाढवण्यात येत आहे. ग्रंथालयातील सर्वच विभागावर या सर्वांचा प्रभाव पडला आहे. त्याच्या कार्याचे स्वरूप ही बदलत आहे. भारतीय ग्रंथालयशास्त्राचे जनक डॉ. शियाली रामामृत रंगनाथन यांनी व्यवस्थापनाचे आठ विभाग सांगितले आहेत.

1) नियोजन 2) कार्यप्रथक्करण 3) दैनंदिन कामकाज 4) काटकसर 5) परस्पर संबंध 6) वेळापत्रक 7) नोंदवही 8) दफतर व्यवस्था उद्दिष्टे:-

- 1) पुर्वानुमानानुसार नियोजन संघटन आणि आदेश देणे.
- 2) परस्पर समन्वय साधून निवडक उद्दिष्ट कार्यक्षमतेने पार पाडणे.
- 3) अनुकूल वातावरण निर्मिती करून मनुष्यबळ आणि साधन सामुग्रीचा पर्याप्त उपयोग करणे.

व्यवस्थापनाची व्याप्ती:-

व्यवस्थापन ही सतत चालणारी व्यापक प्रक्रिया आहे. जीवनाच्या प्रत्येक क्षेत्रात व्यवस्थापनाची गरज आहे. त्यामुळे व्यवस्थापन हे व्यापक आहे सामाजिक, आर्थिक, राजकीय, सांस्कृतिक आणि प्रशासकीय क्षेत्रात व्यवस्थापनाची आवश्यकता आहे. व्यवस्थापनाचा संबंध मानवी घटकांशी येतो ज्या क्षेत्रात एकापेक्षा जास्त व्यक्ती कार्यरत असतात. तेथे व्यवस्थापनाची गरज असते.

व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये:-

- 1) व्यवस्थापन ही प्रक्रिया आहे.
- 2) व्यवस्थापन ही सामाजिक व सर्वसमावेशक प्रक्रिया आहे.
- 3) विशिष्ट उद्देशपूर्तीचे साधन, संबंध सामुहिक प्रयत्नांशी असते.
- 4) मानवी जीवनावर प्रभाव टाकणारे साधन आहे.
- 5) व्यवस्थापन ही एक स्वतंत्र कार्यकरणारी शक्ती आहे.
- 6) निर्णय प्रक्रियेत व्यवस्थापनास विशेष स्थान आहे.
- 7) नेतृत्व आणि समन्वयाचे तंत्र व्यवस्थापन आहे.
- 8) इतरांकडून कार्य करून घेण्याची कला व्यवस्थापन आहे.

व्यवस्थापनाचे स्तर:-

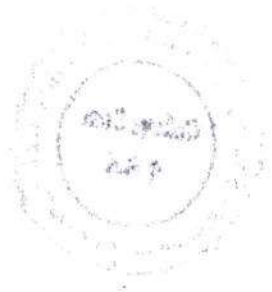
- 1) उच्च स्तर :- नियोजन करणे, धोरण ठरविणे, दर्जाचे नियंत्रण व मुल्यमापन करते आणि जनसंपर्क ठेवणे इत्यादी होय.
- 2) मध्य स्तर :- कामाची अंमलबजावणी करणे.
- 3) कनिष्ठ स्तर :- दैनंदिन कामकाज होते का ते पाहणे.

2021-22 - ①
142

ISSN 0976-0377

RNI. MAHMUL02805/2010/33461

International Registered & Recognized
Research Journal Related To Higher Education for all Subjects

INTERLINK RESEARCH ANALYSIS

**Editor In Chief
Dr. Balaji Kamble**

**I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam**

Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

RNI. MA/MUL02805/2010/33461

Interlink Research Analysis

IMPACT FACTOR
6.20

ISSN 0976-0377

Issue:XXV, Vol. III, July 2021 To Dec. 2021

INDEX

Sr. No	Title for Research Paper	Page No
1	Assessment of fluoride concentrations Manjara dam water of Beed District, Maharashtra state Vinod N. Kale	1
2	Cinematic Adaptation of literature: A Study of Shakespeare's Play Dr. P. Y. Pathan, Pravinkumar B. Jaybhaye	6
3	My Novel Experiment in Teaching English Dr. Deepak More	9
4	E-Resources and Its Usefulness S. P. Adsule	13
5	जयशंकर प्रसाद की काव्य-कृतियों में नारी डॉ. सुर्यकांत माधवराव दळवे	18
6	वस्त्रोद्योग क्षेत्रात रोजगार व सर्वसमावेशक विकास डॉ. संजय मारुती पाटील	26
7	कृषि विकासावर हवामान बदलाचा परिणाम डॉ. जयश्री सखाराम भावे	31
8	राजर्षी शाहू महाराजांच्या कार्याचा ऐतिहासिक अभ्यास डॉ. कमलाकर गोरख घोलप	39
9	महाविद्यालय ग्रंथालयातील पायाभूत समस्या आणि उपाय राजाराम रामकृष्ण भिसे	44
10	समकालीन मराठी कादंबरी बाबासाहेब सखाराम माने	51
11	भारतीय स्वातंत्र्याच्या ७५ वर्षातील लोकशाही आव्हाने आणि भवितव्य डॉ. बळवंत घोगरे	57

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

E-Resources and Its Usefulness

S. P. Adsule

Dept. of Library & Info. Science,
Sharadchandra Mahavidyalaya,
Shiradhon, Dist. Osmanabad

4

Research Paper - Library Science

ABSTRACT

The present paper describes the various e-resources and its advantages available for student, faculty members and researchers in their libraries. E- resources like electronic books, electronic journal, electronic databases, electronic reference sources, electronic reports, electronic theses, e-news papers, e-magazine and electronic bulletins etc. are making their way into higher education system. E-resources are easily accessible in remote areas and e-resources solve storage problems, control the flood of information. This paper focuses on Major types of e-resources and their usefulness and also explain e-resources its need & utility in this modern age.

Keywords: E-resources, Types of E-resources, Need of E-resources.

Introduction :

Developments in information technology have helped libraries to provide accurate and timely information, apart from compact storage and systems of information retrieval as and when required. The electronic resources are effective outcome of efforts of information technologies to overcome the problem of this controlling and manipulating which includes information acquisition, storage, retrieval and preservation. E-resources are easy accessible through computer based information retrieval system or through internet using different search engines like Google, Bing, Altavista, MSN, yahoo, Swisscows, Startpage and one search etc. The different types of e-resources are, E-books,

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

2021-22 (2)

143

ISSN 2454-3292

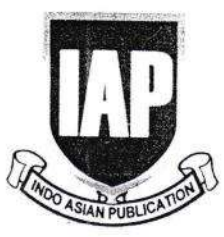
International Registered and Recognized
Research Journal Related to Higher Education for all Subjects

INDO WESTERN RESEARCH JOURNAL

(UGC Approved Refereed, Peer Reviewed & Indexing Research Journal)

Year-VIII, Issue -

Impact Factor 5.50
(GRIFI)

Region's Oil
... ..
... ..

Issue : XV, Vol. I
IWRJ

IMPACT FACTOR
5.50

ISSN 2454-3292
Sept. 2021 To Feb. 2022

INDEX

Sr. No	Title for Research Paper	Page No.
1	Impact of FDI in Retail Industry in India Dr. Balaji Narayan Deykate	1
2	Study of When I Hid My Caste: Baburao Bagul's short stories Suhas Bhikaji Vidyagar	8
3	Indian Culture and Motherhood: A Study through the poem 'The Night of Scorpion' by Nissim Ezekiel Pooja Anil Bokade	12
4	Elements of madness in shakespeare's dark tragedies Sachin Ganeshrao Mahajan, Dr. Manojkumar S. Prakash	15
5	Impact of Covid-19 pandemic on Higher Education in Maharashtra V. R. Waghmare	18
6	Library Automation : An Overview Rajaram Ramkrusha Bhise	21
7	हिंदी साहित्य में आदिवासी विमर्श डॉ. सुर्यकांत मावराव दळवे	28
8	आरक्षण घोरणाची ऐतिहासिक मिमांसा आंबेडकराची भूमिका डॉ. कमलाकर गोरख घोलप	31
9	माहिती साक्षरता काळाची गरज श्रीहरी प्रेमनाथ अडसुळे	36
10	छत्रपती शाहू महाराजाचे शेतीविषयक विचार डॉ. बालाजी ग्यानोबा कांबळे	42
11	नवीन कृषी कायदे आणि महाराष्ट्रातील शेतकरी डॉ. संजय मारुती पाटील	46
12	जैन दर्शनातील नैतिक संकल्पना : एक चिकित्सक अभ्यास डॉ. कल्पना गो. तायवाडे	49
13	महात्मा गांधी व शेतकरी आंदोलन डॉ. ज्ञानदेव राऊत	53
14	राष्ट्र संत तुकडोजी महाराजांचे राष्ट्रवादासंबंधी विचार डॉ. बळवंत घोगरे	56

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

माहिती साक्षरता काळाची गरज

श्रीहरी प्रेमनाथ अडसुळे

ग्रंथालय व माहितीशास्त्र विभाग,

शरदचंद्र महाविद्यालय,

शिराढोण, ता. कळंब, जि. उस्मानाबाद

सार (Abstract)

माहिती तंत्रज्ञानाच्या युगात अत्र, वस्त्र, निवारा या मानवाच्या तीन मुलभूत गरजांप्रमाणेच माहिती ही सुध्दा आज मानवाची चौथी मुलभूत गरज ठरते. ज्ञानप्रविष्ट समाजामध्ये ज्ञानाचा विस्फोट होत आहे. अशा विस्तारित माहितीतून नेमकी व योग्य माहिती मिळविण्यासाठी वाचक, संशोधक हा 'माहिती-साक्षर' असणे गरजेचे आहे. आजच्या स्पर्धेच्या युगात माहितीचे महत्व व त्याची उपयुक्तता सर्वानाच पटलेली आहे. प्रत्येक क्षेत्रात उच्च शिखर गाठण्याकरिता माहितीची नितांत गरज असते. प्रत्येकाला माहितीची आवश्यकता विविध कारणाकरिता भासत असते.

सतत वाढणाऱ्या माहितीचा, माहिती स्रोतांचा प्रभावी वापर करता यावा याकरिता माहिती साक्षरता आवश्यक असते. सदर शोधनिबंधात माहिती साक्षरता म्हणजे काय? माहिती साक्षरता संकल्पना, त्यांची गरज, माहिती साक्षरता कार्यक्रम माहिती साक्षरतेचे फायदे याबाबीवर प्रकाश टाकण्यात आलेला आहे.

प्रस्तावना :

माहिती तंत्रज्ञानाच्या युगात माहितीचा विस्फोट होत आहे. माहिती ही विविध मार्गांनी विविध स्वरूपात व विविध माध्यमांमध्ये उपलब्ध होत आहे. अशा या अफाट माहितीतून योग्य व नेमकी माहिती मिळविणे व ती योग्य प्रकारे वापरणे हे देखील एक कौशल्य आहे. त्यासाठी माहिती साक्षरतेची आज गरज भासते आहे. माहिती साक्षरतेचे शैक्षणिक अभ्यासक्रम अमेरिकेत १९८० पासून तयार केले जात आहेत. माहिती साक्षरता ही संकल्पना म्हणजे पूर्वी शैक्षणिक ग्रंथालयातून शिकविल्या जाणाऱ्या सुचियुक्त अभ्यासक्रमाचे आधुनिक स्वरूप म्हणता येईल. माहिती साक्षरतेचे शैक्षणिक कार्यक्रम विविध देशात आज प्रामुख्याने राबविले जात आहे. माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर सामाजिक संस्था करू लागल्यामुळे माहिती साक्षर नागरीक, माहिती साक्षर वाचक बनविण्याची जबाबदारी ग्रंथालयावर/ ग्रंथपालावर आलेली आहे. माहिती तंत्रज्ञान तसेच वाचकांच्या बदलत्या दृष्टिकोनामुळे ग्रंथपालाची भूमिका बदललेली आहे. ग्रंथालय सेवा आणि ग्रंथालयातील माहिती स्रोतांचा उपयोग घेण्यासाठी वाचक त्याबाबतीत साक्षर पाहिजे त्याची स्वतःची माहितीची गरज त्याला ओळखता आली पाहिजे. वाचकांचा, संशोधकांचा वेळ वाचवायचा असेल

2021-22 - (3) ¹⁴⁴ ISSN 2348- 5825

International Registered & Recognized Research
Journal Related to Higher Education for all Subjects

Indo Asian Philosopher

(UGC Approved & Peer Reviewed Research Journal)

Year-IX, Issue - XVIII, Vol. - IV Impact Factor 6.10
(GRIFI) Oct. 2021 To Mar. 2022

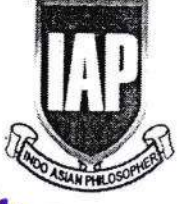
I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

EDITOR IN CHIEF
DR. NILAM CHHANGANI

INDEX

Sr. No.	Title for Research Paper	Page No.
1	A Critical SWOC Analysis of the Provisional Accreditation for College (PAC) Recently Introduced by National Assessment and Accreditation Council (NAAC) Dr M. D. Lawrence, Dr Mukti Bapna	1
2	Digitization and its Impact on the Indian Economy Dr. Sanjeevani D. Munde	9
3	To Study Factors Responsible for Low Level Performance at Farmer Level While Implementing Bhausahab Fundkar horticulture Development Scheme in Mangaon Taluka Dhairiyashil B. Khamkar	15
4	Marketing of Library Products and Services for Library Development Rajaram Ramkrushna Bhise	23
5	Mathematics in Nature : Fibonacci Sequence P. G. Sasane	28
6	Training Impact of Yogic Practice and Mental Health of Women students Dr. Savita M. Kene, Anjali D. Barde	38
7	महिलांवरील अन्यायाबाबत छ. शिवाजी महाराजांची भूमिका डॉ. कमलाकर गोरख घोलप	42
8	महाविद्यालयीन ग्रंथालय विकासासाठी अकराव्या पंचवार्षिक योजनेतील विविध अनुदान योजना अडसुळे श्रीहरी प्रेमनाथ	46
9	मराठी कथेतील मुरळीचे विशेष डॉ. मनमोहन विश्वनाथ राजे	50
10	संगीतातील थाट पध्दती - एक अभ्यास डॉ. महेश शामराव दाडगे	58

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

महाविद्यालयीन ग्रंथालय विकासासाठी अकराव्या पंचवार्षिक योजनेतील विविध अनुदान योजना

अडसुळे श्रीहरी प्रेमनाथ

ग्रंथालय व माहितीशास्त्र विभाग,
शरदचंद्र महाविद्यालय, शिरदोण

स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर भारतामध्ये उच्च शिक्षणाच्या मोठ्या प्रमाणावर प्रसार झाला. नवीन शैक्षणिक धोरणामध्ये १९८६ तसेच १९९० पासून मोठ्या प्रमाणामध्ये सरकारी धोरणामध्ये बदल करून उच्च शिक्षणामध्ये वाढ करण्यासाठी मार्गदर्शन केले जात आहे. उच्च शिक्षण धोरणामुळे अथवा अनुदान योजनेनुसार सामाजिक शिक्षण, गुणवत्ता वाढ, श्रेष्ठता आणि मुल्यशिक्षण यावर भर देण्यात येत आहे. भारतामध्ये उच्च शिक्षणामध्ये वाढ करण्यासाठी विविध सामाजिक स्तरांमधील मुलांमध्ये सुधारणा होणे आवश्यक आहे. यासाठी गरीब मुली आणि आर्थिक व सामाजिकदृष्ट्या मागासलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी मोफत शिक्षण उपलब्ध करणे. मानवाच्या योग्यतेमध्ये वाढ करण्यासाठी अथवा विद्यार्थी हुशार आणि परिवर्तशील बनविण्यासाठी उच्च शिक्षणामध्ये सुधारणा करणे उच्च शिक्षणामध्ये व्यावसायिकता आणण्यासाठी तसेच देशामधील मानवाच्या आर्थिक, सामाजिक आणि सांस्कृतिक विकासासाठी कार्य करणे.

योजनेची सद्यः Presents Condition of the scheme :-

स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर उच्च शिक्षणामध्ये उल्लेखनिय सुधारणा झालेली आहे. सन १९४७ मध्ये शैक्षणिक संस्थांचे तुलनेत प्राध्यापकांची संख्या खूप कमी होती नंतर मात्र गुणवत्तेत सुधारणा झाली. १९४७ नंतर २ विद्यापिठे होती तर २००६ मध्ये त्यात वाढ होऊन ३६७ झाली. महाविद्यालयांची सुख्या १९४७ मध्ये ५०० होती. ती २००६ मध्ये १८०६४ झाली. अशा प्रकारे १९५० मध्ये १५००० प्राध्यापक होते तर त्यात वाढ होऊन सध्या ४,८८,००० प्राध्यापक आहेत. तर विद्यार्थी संख्या साडे पाच लाखावरून साडे अकरा लाखावर गेली आहे. यावरून शिक्षणाच्या प्रगतीचा वाढता आलेख लक्षात घेता उच्च शिक्षणामध्ये चांगली सुधारणा झाल्याचे दिसून येते.

अकरावी पंचवार्षिक योजनासुद्धा विद्यार्थी संख्येवर अनुदान निर्धारण पध्दत दहाव्या पंचवार्षिक योजनेसारखीच होती. त्या अनुषंगानेच अनुदान मंजुरी करण्यात येत होती. तसेच , २(f) आणि १२(B) मध्ये

Peer reviewed Journal

Impact Factor:7.265

ISSN-2230-9578

2021-22 - (4)

Journal of Research and Development

Interdisciplinary International Level Referred Journal

December-2021 Volume-12 Issue-28

Mahatma Phule, Rajarshi Shahu Maharaj and Dr. B. R. Ambedkar – Thoughts and works

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot

No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Editor

Mr. Shashikant Jadhwar

I/C, Principal,

Chhatrapati Shivaji Mahavidyalaya,

Kalam, Dist. Osmanabad (MS) India

Executive Editor

Dr. Anant Narwade

Dr. Raghunath Ghadge

Mr. Anil Jagtap

I/C Principal

**Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kalam**

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कामगार आणि कामगार कायदेविषयक कार्य एक अभ्यास प्रा.मडके साधना हरिदास	118-120
	महात्मा फुले यांचे मराठी साहित्यातील योगदान प्रा.डॉ. शंकर शिवाजी मुंडे	121-128
	क्रीडा शिक्षणातील सर्वेक्षण पध्दती डॉ. प्रा. साखरे देवानंद लिंबराज डॉ. प्रा.चाऊस साजेद अमर	129-130
41	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे कृषिविश्वाक धोरण डॉ.रामराज पंडीतराव गावडे	131-133
42	छत्रपती राजर्षी शाहू महाराज यांचे शैक्षणिक विचारांची वर्तमानकालीन उपयुक्तता प्रा. गणेश मोहन बदले	134-136
43	फुले आंबेडकरवादाचा स्त्रीवादी साहित्यावरील प्रभाव प्रा. डॉ. स्वाती घाटुळे	137-140
44	महात्मा ज्योतिबा फुले यांचे साहित्यातील योगदान प्रा.समाधान पंडू पसरकल्ले	141-144
45	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे धर्मांतर : एक ऐतिहासिक बदल घडवून आणणारा निर्णय अमृता विष्णू जोगदंड	145-148
46	महात्मा जोतिराव फुले यांच्या आर्थिक विचारांचा अभ्यास प्रा.शेळके सी.एस.	149-152
47	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे दलित साहित्याला योगदान श्रीमती: सारिका अरविंद गायकवाड	153-156
48	सावित्रीबाई फुले आणि आधुनिक मराठी काव्यातील स्त्रीवाद: एक दृष्टिक्षेप कु.गायत्री आनंदराव भरनाळे डॉ.सविता वावगे	157-160
49	उच्च शिक्षणातील ग्रंथालयाची भूमिका प्रा.आडसुळे एस.पी.	161-163
50	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा "सद्धम्म" विषयक दृष्टीकोन प्रोफेसर (डॉ.)मनोहर कुंभारे	164-167
51	महात्मा फुले यांचे कृषी सुधारणा विषयक विचार प्रा.श्रीमंत तुकाराम कावळे	168-170
52	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व सामाजिक समता चळवळ डॉ. प्रमोद ना. घार	171-174
53	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे आर्थिक विचार डॉ बी एस राजोळे	175-177
54	महात्मा फुले, शाहू महाराज व डॉ बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शैक्षणिक विचार सहा प्रा डॉ माधव नरहरी कांबळे	178-181
55	राजर्षी शाहू महाराजांचे कार्य व कायदे महेश मुकुंद कुंभार	182-183
56	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर : जीवन व कार्य प्रा.डॉ.भास्कर मुरलीधर आहिरे	184-186

उच्च शिक्षणातील ग्रंथालयाची भूमिका

प्रा.आडसुळे एस.पी.

शरदचंद्र महाविद्यालय, शिराडोण ता.कळंब जि.उस्मानाबाद.

प्रस्तावना :

उच्च शिक्षणाचे महत्व अबाधित आहे. पण त्यातील विविध घटकांना काळानुरूप अद्यावत राहणे अनिवार्य ठरत आहे. यातील शिक्षक आणि विद्यापीठ पातळीवर अभ्यासक्रम ठरविणारी यंत्रणा जितकी महत्वाची आहे तितकेच ग्रंथालयांना देखील महत्व आहे. ग्रंथालय वाचन साहित्याच्या बरोबरीने इतर महत्वाच्या सेवा देखील पुरवत असतात. उच्च शिक्षणातील ग्रंथालय अद्यावत राहण्यासाठी विद्यापीठ पातळीवर यु.जी.सी.सारख्या संस्था विविध प्रशिक्षण आणि रिक्रेशर, ओरिएंटेशन कोर्सेस आयोजित केले जातात. माहिती जलदगतीने वापरकर्त्यापर्यंत पोहोचवता यावी यासाठी माहिती शोध तंत्रे आणि माहितीचे व्यवस्थापन इत्यादी गोष्टीत ग्रंथपालांनी प्राविण्य मिळवावे.

उच्च शिक्षण :

देशपातळीवर आणि आंतरराष्ट्रीय पातळीवर विविध सेवा पुरविण्यासाठी कुशल मनुष्यबळ लागते. उच्च शिक्षित व्यक्तींची आवश्यकता असते यासाठी उच्च शिक्षणात अभ्यासक्रमाची निर्मिती केली जाते. आणि प्रशिक्षण दिले जाते. शिक्षण म्हणजे व्यक्तीच्या व्यक्तीत्वामध्ये घडून येणारा टिकाव स्वरूपाचा बदल. असा बदल युवा आवस्थेतील शिक्षणाच्या माध्यमातून घडविता येणे शक्य आहे. व्यक्तीच्या शारिरीक मानसिक, व बौद्धिक जडनघडणी मध्ये शिक्षणाचा वाटा खूप मोठा आहे. प्राथमिक शिक्षणापासून ते उच्च शिक्षणापर्यंत विद्यार्थ्यांवर संस्कार रुजविले जात असतात. अशा संस्कारक्षम शिक्षणामध्ये ग्रंथाचे योगदान खूप महत्वाचे आहे. त्यामुळे ग्रंथालयाचे प्रबंधन व जागृती होवून ग्रंथालयाची भूमिका उच्च शिक्षणात महत्वाची असून ते निश्चितच व्यक्तीचे व्यक्तित्व घडवीण्यास प्रेरक ठरते.

उच्च शिक्षण घेत असताना मुल तारुण्यावस्थेत पदार्पण करित असताना भावनेचा समतोल राखत येणाऱ्या प्रत्येक प्रसंगाला तोंड व प्रश्नांना प्रतिक्रिया द्यावयाची असतात. त्यामुळे या वयातील शिक्षण घेत असलेल्या विद्यार्थ्यांना सत्कर्म व मुल्य आधारित शिक्षण प्रेरणादायी, प्रबोधनात्मक साहित्याचे वाचन करण्यास संधी व प्रोत्साहन देऊन त्या पध्दतीने शिकविले गेल्यास भविष्यातील उत्तम संस्कारक्षम नागरिक घडविण्यात उच्च शिक्षण महत्वाची भूमिका पार पाडू शकते. उच्च शिक्षणात विद्यार्थ्यांची बौद्धिक भूक भागविण्यासाठी ग्रंथालयात असणाऱ्या ग्रंथरूपी खाद्याची वेगवेगळी व्यंजने उपलब्ध करून देणे गरजेचे असते. त्यामुळे त्यांना आवडेल असे साहित्य उपलब्ध झाल्यास विद्यार्थी अधिकाधिक वेळ ग्रंथालयात घालून आपले ज्ञानरूपी गाठोड्याचे रूप अधिक विस्तारण्याचा प्रयत्न करेल. ज्यामुळे त्यांचे भविष्य उज्वल घडू शकेल.

उद्दिष्टे :

उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांत वाचनाची आवड निर्माण करणे - आधुनिक शिक्षण पध्दतीमध्ये अध्ययनासाठी विविध साधनांचा वापर केला जात असतो तर बऱ्याचदा अभ्यास हा केवळ परिक्षेसाठीच केला जात असल्यामुळे विद्यार्थ्यांना संपूर्ण विषयाचे ज्ञान प्राप्त होत नाही. त्यासाठी विद्यार्थ्यांना विषयासह प्रबोधनात्मक, मनोरंजनातून ज्ञानरंजन व्हावे, विद्यार्थ्यांना वाचनाची आवड निर्माण व्हावी यासाठी उद्बोधन वर्ग, व्याख्याने, चर्चासत्रांचा अवलंब करून विद्यार्थ्यांना वाचनाची आवड निर्माण व्हावी यासाठी प्रयत्न करता येणे शक्य आहे.

International Peer Reviewed Referred Research Journal

®

MAH/MUL/03051/2012
ISSN-2319 9318

**Anjuman Arts, Science,
Commerce College & P.G. Studies in English,
Vijayapur-586104,**

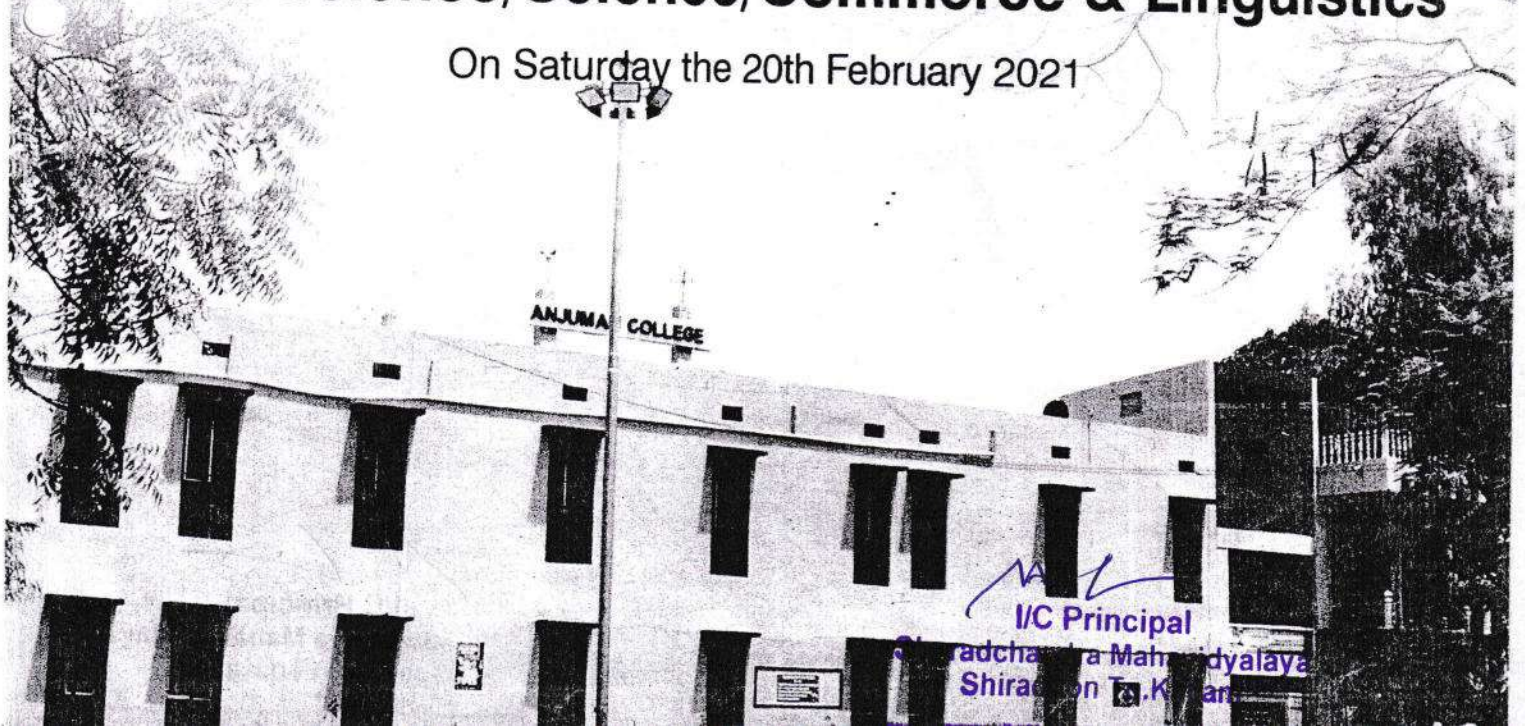
Re-Accredited With "A" Grade
By NAAC in Third- Cycle
Research Committee (IQAC Initiative)

**Organizing
One Day Multidisciplinary National Conference**

On

**Contemporary Trends And Concepts in
Social Science/Science/Commerce & Linguistics**

On Saturday the 20th February 2021

I/C Principal

Shri Chhatrapati Shivaji Maharaj Vastu Sangrahalaya
Shiradchandra Mahavidyalaya
Shiradchandra Mahavidyalaya
Shiradchandra Mahavidyalaya

57.	اردو کی اہم خواتین ننگار Dr. KHAZI MD SHAKEELUDDIN SHIRADHON (M.S)	354-359
58.	فکر آزاد اقوال کے انبے میں Dr, Qamerunnisa (Ramisha Qamer), Kalaburagi	360-366
59.	منقبتی شاعری Dr A A Dafedar, Bagalkot	367-369
60.	ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆ (ಅನುಪಮಾ ನಿರಂಜನ). ಡಾ ಶ್ರೀಮತಿ. ಭಾರತಿ ಎಸ್. ಗದ್ದಿ, ಅಥಣಿ.	370-373
61.	ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ ಪ್ರೊ ಶಾಮೀದಸಾಬ ಎಮ್ ವಾಲಿಕಾರ. ವಿಜಯಪುರ.	374-380
62.	ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಮರು ಚಿಂಥನೆ. Dr. Prakash N Naragund, Muddebihal	381-383
63.	ದಲಿತ ಚಳುವಳಿ ಮತ್ತು ಹೋರಾಟದ ಹಾಡುಗಳು ಡಾ. ವಿಜಯ ಆರ್. ಕಾಂಬಳೆ, ಅಥಣಿ	384-390
64.	ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಗೆ ಇಂಚಗೇರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕೊಡುಗೆಗಳು ಶ್ರೀ ಭೀಮಶಿ ಹಡಪದ, ಬೆಳಗಾವಿ) ಡಾ. ರಮೇಶ ಕಾಂಬಳೆ, ಬೆಳಗಾವಿ)	391-394
65.	ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಶ್ರೀಮತಿ ಪೂರ್ಣಿಮಾ ಅ ಮಿಣಚಿ, ಅಥಣಿ	395-397
66.	ಮಹಿಳಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂವೇದನೆ ರೇವತಿ ಭೀಮಾಶಂಕರ ಶಿರನಾಳ ಕಲಬುರ್ಗಿ.	398-402
67.	ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಮಹಿಳಾ ಸಂವೇದನೆ ಡಾ. ಪಾರ್ವತಿದೇವಿ ಬಿ. ಪಾಟೀಲ, ಬೆಳಗಾವಿ	403-412
68.	ವಿಜಯಪುರ ಆದಿಲ್ ಶಾಹಿಗಳ ಕಾಲದ ಸುರಂಗ (ಕರೇಜ) ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ VIJAYAPUR ADILSHAHI'S KAREZ IRRIGATION SYSTEM. GIRISH HANAMAREDDY, Belagavi And Dr. KLN Murthy, Belagavi.	413-419
69.	ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಡಾ.ರಮೇಶ ಕಾಂಬಳೆ, ಬೆಳಗಾವಿ ಪ್ರವೀಣ ಚಿತ್ರಗಾರ, ಬೆಳಗಾವಿ	420-424
70.	ಕಮಲ ಖಾನ (ಇಸ್ಮಾಯಿಲ್ ಆದಿಲಶಾಹನ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿ-ಹಿ.ಶ 916, ಕ್ರಿ.ಶ-1510-1534). ಸಂಶೋಧಕರು, ಬೆಳಗಾವಿ	425-428
71.	ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಡಾ. ಎ.ಆರ್.ಹಂಜಗಿ, ವಿಜಯಪುರ	429-430
72.	ಕನ್ನಡ ಮಹಿಳಾ ಸಾಹಿತ್ಯ : ದಲಿತ ಸಂವೇದನೆ ಡಾ.ಸುಜಾತಾ ಚಲವಾದಿ, ತಾಳಿಕೋಟೆ.	431-439

IIC Principal

اُردو کی اہم خواتین ناول نگار

Dr. KHAZI MD SHAKEELUDDIN

Asst Prof. of Urdu

Sharadchandra Mahavidyalaya SHIRADHON (M.S)

Mob: 9595785402

E-mail: khazishakeeluddin@gmail.com

اُردو زبان میں عورتوں نے ناول مردوں کے بعد لکھنا شروع کیا۔ انیسویں صدی کے اوائل تک مسلم معاشرے میں عورتوں کا لکھنا پڑھنا گناہِ عظیم سمجھا جاتا تھا۔ لیکن جیسے ہی متوسط طبقے میں تعلیم نسواں کا رواج شروع ہوا۔ عورتوں نے بھی لکھنا شروع کر دیا۔ بیسویں صدی کی ابتدائی دو دہائیوں میں تعلیم یافتہ عورتوں کا ایک ایسا طبقہ ابھر کر سامنے آیا جس نے عورتوں پر ہونے والے ظلم اور بے انصافیوں کے خلاف قلمی محاذ قائم کیا اور اپنے حقوق طلب کئے اس زمانے میں ایسے کئی رسالے شائع ہوئے جو عورتوں کے لئے مختص تھے۔

”تہذیب نسوں“ لاہور ۱۸۹۹ء خاتونِ علی گڑھ ۱۹۰۹ء اور عصمت ۱۹۰۹ء دہلی خاص اہمیت کے حامل ہیں، تہذیب نسواں کی ایڈیٹر محمدی بیگم تھیں، ان رسالوں میں لکھنے والیوں کی اکثریت عورتوں کی تھی، محمدی بیگم نے ان رسالوں میں عورتوں کے مسائل کے متعلق مضامین لکھے۔ انہوں نے مرادابیوں کو بھی اس طرح متوجہ کرنے کی کوشش کی۔

ان رسالوں کا اہم مقصد عورتوں میں تعلیم کو عام کرنا اور پڑھی لکھی عورتوں میں علمی مذاق پیدا کرنا تھا۔ عورتوں کی ناول نگاری کی ابتداء انیسویں صدی کی آخری دہائی میں ہوئی۔ بیسویں صدی کی پہلی دو دہائیوں تک عورتوں کے تحریر کردہ متعدد ناول منظر عام پر آچکے تھے۔ یہ وہ زمانہ تھا جب عام ہندوستان مسلمانوں کی تہذیبی، سیاسی، سماجی اور اور تعلیمی حالت زوال پذیر تھی۔ تعلیم کے فقدان کی بنیاد پر جہالت کی ساری برائیاں مسلم معاشرے میں موجود تھیں۔ اب یہ سوال پیدا ہوتا ہے کہ اُردو کی پہلی خاتون ناول نگار کون ہے؟
ڈاکٹر شائستہ اختر سرمدی اپنی کتاب :-

ACRTICAL STUDY OF URDU NOVEL میں محمدی بیگم کو پہلی خاتون نگار قرار دیتی ہے۔

لیکن ڈاکٹر سید مظفر اقبال نے اپنی کتاب ”بہار میں اردو نثر کا ارتقاء“ میں تحقیق سے یہ بات ثابت کیا ہے کہ رشیدۃ النساء بیگم پہلی خاتون ہیں۔ جس نے ناول لکھنے کی ابتداء ان کا ناول ”اصلاح النساء کے نام سے ۱۸۸۱ء میں لکھا گیا اور ۱۹۸۱ء میں شائع ہوا۔

عام طور پر یہ کہا جاتا ہے ان تمام خواتین کی ناول نگاری بنیادی طور پر نذیر احمد اور راشد الخیری کی روایت کی یہی ترقی یافتہ ہے۔ صغریا بیوں کے قصے شیر نسواں یازہرہ ۱۹۰۹ء سے لے کر ثروت آراء بیگم ۱۹۹۱ء تک لکھنے والیوں کے ذہن پر بڑی حد تک ہمیں نذیر احمد اور راشد الخیری کے فکر، فلسفی حیات مقصدت اور

اسلوب نگارش کا تہذیب نظر آتا ہے۔

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam
354 | Page

147

Peer Reviewed

ISSN 2319-8648

Indexed (SJIF)

Impact Factor - 7.139

Current Global Reviewer

**UGC Approved International Refereed Research Journal Registered & Recognized
Higher Education For All Subjects & All Languages**

**Editor in Chief
Mr. Arun B. Godam**

**I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam**

CURRENT GLOBAL REVIEWER

Issue 25, Vol. 1

Peer Reviewed

ISSN : 2319 - 8648

Feb. 2021

SJIF Impact factor

Impact Factor : 7.139

Index

1	The Theme of Social unrest in <i>Troubles</i> by J.G.Farrell Dr. Hemangini Mane	5
2	"Distributional Characteristics of Female Population in Osmanabad District: A Geographical Analysis" Mr. Rajaram D. Davankar	7
3	Covid-19, The Three Farm Bills And Indian Agriculture Dr. Maroti Tegampure	10
4	Comparative Study Of Motor Fitness Of Kabbadi And Kho - Kho Players Dr. Sund Kumar	13
5	Crisis and Management of Water in Latur City Dr. Nandkumar S. Magar	17
6	A Basic Study on R Programming with Big Data Analytics Mrs. Nitaware Reshma Ramdas	20
7	The Changing Dimensions of India-China Relations Dr. Prashant Prabhakar Rao Saraf	23
8	मराठी और हिंदी की प्रमुख दलित आत्मकथाओं का तुलनात्मक विवेचन प्र. विरभद्र बिरादार	26
9	महात्मा फुले आणि त्यांची साहित्य संपदा डॉ. एस. आर. सुळसुळे, डॉ. पी. आर. बोडके,	28
10	समांतर उपेक्षित कलांमध्ये 'फेड्री'चे जग डॉ. बालाजी घान्ळे	32
11	ललिता गादगे यांच्या 'अग्नीजळ' या कविता संग्रहातून आलेले समाज वास्तव डॉ. संगीता मुठे	39
12	नांदेड जिल्ह्यातील आंध्र जमातीचे आर्थिक जीवन प्र. सुनील देवराय गिरासे	45
13	छत्रपती शिवाजी महाराजांचे किल्ले प्रशासन डॉ. कायळे आर. एस.	47
14	पारधी जमातीच्या स्त्रियांच्या समस्या : आव्हाने आणि उपाय प्र. सटीश ईश्वर लक्ष्मण	50
15	अनुवाद आणि भाषाशास्त्र डॉ. सुप्रभा गिरे	55
16	میرا گنہگار اورب : ڈی. کھازہ DR. KHAAZI	59
17	'संघर्ष' - महात्मा फुले यांची भाषनाओं का इतना डॉ. गणेश नागनाथ मुचुंदरे	61
18	महाराष्ट्रातील जैवविविधता (Biodiversity in Maharashtra) डॉ. हरी गणेश बापसाहे	64

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

CURRENT GLOBAL REVIEWER

Issue 35, Vol. 1
Feb. 2021

Peer Reviewed

ISSN : 2319 - 8648

SJIF Impact factor

Impact Factor : 7.139

میرا پسندیدہ ادیب : پریم چند

DR. KHAAZI

Dept. of Urdu Md. Shakeeluddin
Sharadchandra Mahavidyalaya
SHIRADHON-413528

انسان قصہ گوئی کا شکر اور داستان طرازی کا دلدادہ ہوتا ہے۔ کچھ نیا اس وقت ہی ہوا ہے کہ کہانیاں اور پوسٹوں اور سٹیوں اور ان کے قصے لکھ دیتے ہیں تو جوائی میں مشتاقہ داستان اور زندگی کے مسائل بیان کرنے والی کہانیاں اس کے دل کو اپنی طرف کھینچتی ہیں۔ اس طرح زمانہ قدیم سے آج تک کسی نہ کسی صورت میں داستانیں اور قصے لکھنے پڑھنے اور سنے جاتے رہے ہیں۔ ایک دور قصابی کاؤں کی پوپلی یا کسی رنگت پر قصہ خواں اپنے دل و زبان سے لوگوں کو دل بہاوا تھا اور ان کے جذبات کی تسکین بھی کرتا تھا۔ زمانہ ہوا تو قصہ گو زمانے کے گن میں چھپ گئے۔ مگر مسائل، واقعات، ریاضی اور ٹی وی کے ذریعہ قصہ گوئی کا سلسلہ جاری ہے۔ کہانی گوئی کے ساتھ ساتھ موشن پکچرز بھی ہوئے۔ کبھی تھیوٹری کہانیاں میں واقعہ ہے، جن کو خوف اور فرض پر مشابہت کے نتیجے میں ہوتے تھے۔ مگر اب عام انسانوں کو انسانوں اور کہانوں کے کردار کے روپ میں پیش کیا جاتا ہے۔ کہانیاں اور انسانوں کی یہ بات ہی ہوئی نکلتی تھی جس میں پریم چند نے اپنا کلمہ سنیا اور اس طرح اس کی مزوری کی کہ ان کی موت کے بعد بھی ان کی محنت سر سبز و شاہد ہے۔ ان کے بیان کردہ قصے کبھی ہوئی کہانیاں اور انسانوں کے بارے میں اب کا بہترین سرمایہ تصور کئے جاتے ہیں۔

پریم چند کا جنم ایک ٹال ماٹو خیر معروف سے گاؤں گھنٹی میں ایک نچلے متوسط گھرانے میں ہوا تھا۔ بچپن اور زندگی کا بڑا حصہ ان دیہات میں ہی گزرا۔ ابتدائی زندگی مسرت اور بعد کی زندگی مسلسل جدوجہد میں بسر ہوئی۔ اس بات ان کا شاہد بہت نیک و وسیع قلب اس زمانے کی مذہبی و معاشرتی انتہائی، اسلامی اور سیاسی تحریکوں نے بھی ان کے ذہن پر بہت گہرا اثر چھوڑا تھا جیسے میں حقیقت پسندی کے رجحان سے معلم ان کی تعلیمات اس زمانے کے جاری سے لیے باہل تھی اور انوکھی بات تھی۔ چنانچہ ان کی تعلیمات کو خیر معمولی قبولیت حاصل ہوتی تھی۔

پریم چند نے اپنی مختصر سی ادبی زندگی میں تین سو کے قریب کہانیاں اور پندرہ سو نو ناولوں کو نوہ نوموشومات سے چھاپوا کر پیش کیا۔ ان کے ماہور دونوں معیاری مقالوں، تیس دن اور تیرہ دنوں کا ایسا پریم چند کے تخلیقی عمل کو سمجھنے کے لیے ان کی زندگی کے پاس سفر کو سمجھنے کی ضروری ہے۔

31 جولائی 1880ء کے روزنامہ سے چارپانچ سہل کی ادبی ہے جسے ہوتے ایسے خیر معروف چھٹے سے گاؤں گھنٹی میں ایک کاسٹو - پوروس گھرانے کے ایک نچلے متوسط طبقے کے ایک معمولی سے ڈاک منشی صاحب لال کے گھر ایک خوبصورت، گور سے پتے پتے نے بھری تھی۔ گھر میں خوشیاں و ہنسی لگیں، خاص کر اس لیے بھی کہ تین بیٹیوں کے بعد فرزند اول کا منہ دیکھنا نصیب ہوا تھا۔ باپ نے اس خوشی کے عالم میں بچے کا نام، وصیت نامہ رکھنا گھر میں استیلا سے لوہے کے نام سے رکھا جیسے لگا۔ لیکن بچے کا بچپن اور جوانی شایبہ مر سے ہی گزری گئی اس لیے جس میں اور وصیت نامہ اور روٹی تھوڑا ہوا کہانیاں۔ وصیت نامہ کے روز زندگی میں بھی وہ سن اور دولت کمانے کے لیے مسلسل جدوجہد کرتی رہی اور روٹی آن ہاں اس سے کوسوں دور میں اور وہ اپنے کام کو ادا کرتی رہی زندگی ہی گزارا گیا۔

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

اردو اسکالرس

دن کی دنیا

International Peer
Reviewed & Refereed
Journal For Urdu

EISSN: 2320-8910, ISSN: 2320-5369

Volume IX

Issue I

February 2021

URDU SCHOLARS KI DUNIYA-IRJU

COSMOS IMPACT FACTOR: 3.527

Global Impact Factor: 0.383

INDEXING:

Cosmos Impact Factor-Berlin Brandenburg,
Kleinmachnow- Germany

Ulrich's Web- Global Series Directory, USA

Directory of Research Journals Indexing, India

Open J- Gate, India

Pub_Res_ (International Research Library)

Yumpu-Gewerbestrassen-Diepoldsau- Switzerland

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

104-105	کتاب کا نام: یادوں کی سوغات (خطوط: پدم شری پروفیسر قاضی عبدالستار) تبصرہ نگار: شیخ اصغر شیخ اکبر: ریسرچ اسکالر، شعبہ اردو، ڈاکٹر بابا صاحب امبیڈکر مراٹھواڑہ یونیورسٹی۔ انڈیا	19
106-110	آفاقی شہرت کا حامل شاعر: سکندر علی وجد اسماء ثمرین بنت منہاج الدین: معلمہ قمر اردو ہائی اسکول، اورنگ آباد، مہاراشٹر۔ انڈیا ڈاکٹر قاضی نوید احمد صدیقی: صدر شعبہ اردو، مولانا آزاد کالج آف آرٹس، سائنس اینڈ کامرس۔ انڈیا	20
111-113	مولانا جلال الدین رومی ایک باکمال صوفی شاعر ڈاکٹر صدیقی افروزہ خاتون مجیب الحسن: صدر شعبہ اردو، چشتیہ کالج آف آرٹس اینڈ سائنس، خلد آباد ضلع اورنگ آباد، مہاراشٹر۔ انڈیا	21
114-120	جناب ادھوبالا صاحب ٹھاکرے (ایک جائزہ) انصاری شاہین عبدالحکیم:الاتحاد جوئیئر کالج آف آرٹس، سائنس اینڈ کامرس (برائے طالبات) ممبئی۔ انڈیا	22
121-122	اورنگ آباد کا تہذیبی و ادبی پس منظر Dr.Patel Shabina Begum Mujahed :Sharadchandra Mahavidyalaya, SHIRADHON, Tq. Kallam Dist. Osmanabad(M.S)India	23
123-124	حامدی کشمیری کی ادبی خدمات کا مختصر جائزہ روزی جان: ریسرچ اسکالر، گورنمنٹ حمیدیہ آرٹس اینڈ کامرس کالج، بھوپال، مدھیہ پردیش۔ انڈیا	24

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

اورنگ آباد کا تہذیبی و ادبی پس منظر

Dr. Patel Shabina Begum Mujahed

Sharadchandra Mahavidyalaya, SHIRADHON, Tq. Kallam Dist. Osmanabad (M.S.) India

ادبی تاریخ اور علمی اعتبار سے اورنگ آباد کو یہ افضلیت حاصل ہے کہ یہاں کی سرزمین علم و ادب کا گہوارہ چکی ہے۔ اس شہر کا نام تیرہویں صدی عیسوی سے سولہویں صدی عیسوی تک گم نام رہا لیکن سیاسی پایہ و تخت کی وجہ سے اورنگ آباد کو برتری کا شرف حاصل ہوا اور نہ یہ وقار دولت آباد کو حاصل تھا۔ جغرافیائی اعتبار سے شہر اورنگ آباد یوگیری یا دولت آباد کے قریب واقع ہے۔

اورنگ آباد ایک مربوط تاریخ خطہ ہے۔ اس میں صدیوں کی تاریخ چھپی ہوئی ہے تاریخ تو قوم کی ذہنیت اور سرگرمیوں کی آئینہ دار ہوتی ہے۔ جس پر نظر ڈالنے سے قوم کا ماضی و حال آنکھوں کے سامنے آجاتا ہے یہاں کی سرزمین شعر و نغمہ آرٹ و مصوری، علم و ادب اور حکمت و عرفان کی سرزمین رہی ہے۔ اورنگ آباد ایک شہر ہے جس کے آثار قدیمہ کے درود یوار پر نہ صرف عہد وسطیٰ کی سیاسی مہمات کی تاریخ لکھی ہوئی ہے۔ بلکہ یہ کم و بیش تین سو سال تک اسلامیت، تصوف، عربی، فارسی زبان و ادب اور فنون لطیفہ کا گہوارہ رہا ہے۔ یہاں ہماری تہذیب و ثقافت کا نشوونما ہوا ہے اور یہ سرزمین آج بھی اسلامی تصوف اور صوفیہ کے انوار و برکات سے جگمگا رہی ہے۔

”عوام الناس میں اورنگ آباد قدیم نام کھڑکی سے اس بستی کی شمالی پھل پہاڑیوں میں قریباً چار سے کلومیٹر کے فاصلے پر جو غار ملتے ہیں انہیں دیکھ کر یہ معلوم ہوتا ہے کہ قدیم دور میں یہاں آبادی ہوگی۔ لیکن جہاں اورنگ آباد بسا ہے وہاں کوئی آبادی نہیں تھی گھنا جنگل تھا مورچین اور مصنفین نے لفظ کھڑکی کے معنی و مفہوم پتھر ملی یا پہاڑوں والی زمین بتلایا ہے۔“

اورنگ آباد شہر شروع سے علم و ادب کا مرکز رہا ہے۔ یہاں کی سرزمین سے ولی اورنگ آبادی، سراج اورنگ آبادی جیسے مایہ ناز شاعر اٹھے اور اسی سرزمین سے کئی معتبر افسانہ نگار پیدا ہوئے مثلاً سکندر علی وجد، ڈاکٹر رضیہ سلطانی سمیت رائے اشفاق حسین، شاہین فاروقی عباس انجم، حمایت علی شاعر، فریاد زیدی، معراج نسیم، صفی الدین صدیقی، محسن علی رفعت نواز، رشید الدین، محمود شکیل، سید نور الحسنین، جاوید ناصر، عارف خورشید، عظیم راہی، صفی انور، متین قادری، قابل ذکر ہے۔

اورنگ آباد کن کا وہ تاریخی شہر ہے جس میں صدیوں کی تاریخ محفوظ ہے اس کے ہر گوشے میں تاریخ کے دینے چھپے ہوئے ہیں اور اس کی فضاؤں میں دکنی قوموں، تمدنوں اور اعلیٰ ترین تہذیبوں کی داستانیں گونجتی ہیں۔ اس کی خاک میں بڑے بڑے شعراء مثلاً صوفی کرام، موحوب ہیں اس مقدس سرزمین میں اولیا کرام بزرگان دین اور صوفی حضرات مدفون ہیں اور اسی سرزمین میں نایاب گوہر پیدا ہوئے جس میں ولی اورنگ آبادی، صفی اورنگ آبادی، سراج اورنگ آبادی اور سکندر علی وجد جیسے قابل ذکر ہیں اس کی قدیم تاریخ اور ادبی اہمیت سے کوئی انکار نہیں کر سکتا یہ مقام شاہی دور ہی سے عالموں، شاعروں، ارباب فکر کا مرکز رہا ہے۔

”کھڑکی دکنی زبان میں سنگلاخ کو کہتے ہیں۔ اس بستی کے چاروں طرف پہاڑیاں ہیں شاید اسی وجہ سے عوام اسے کھڑکی کہنے لگے۔ اس شہر کی بنیاد ۱۶۱۰ء میں موجودہ اورنگ آباد کو احمد نگر کے نظام شاہی بادشاہ مر قنصی غلام شاہ ثانی کے وزیر ملک عنبر مانے بسایا تھا یہ شہر کھام ندی کے کنارے بسا ہے یہ ایک پہاڑی ندی ہے جو موسلا ہر ہوسول کی پہاڑیوں سے نکلتی ہے اور ہر ہوسول سے شمال میں کوئی دو میل دور ایک اور پہاڑی نالہ اس میں آکر مل جاتا ہے۔“

Peer reviewed Journal

Impact Factor: 5.13

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

February-2021. Special Issue-11, Volume-2

Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot
No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)
425102

Guest Editor

Dr. Birajdar Goyind Dattopant
Principal

Sharadchandra Mahavidyalaya,
Shiradhon Tq. Kallam Dist:
Osmanabad (Maharashtra)

Executive Editors

Dr. A. I. Shaikh

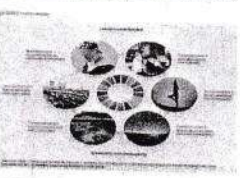
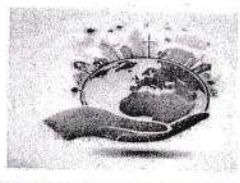
Dr. M. B. Shirmale

Co- Editors

Dr. S. A. Chaus

Dr. Shakeeluddin Khazi

Mr. P. U. Gambhire

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam Dist. Osmanabad (Maharashtra)

श्री विनायक चेंबर

824-

58

54	نظمسوامیرام تیرتھ: ایک تجزیاتی مطالعہ	ڈاکٹر محمد سمیع الدین	177-179
55	Mohib Kouser Ek Munfard Gazal Go	Dr. Abdurrahim A. Mulla	180-183
56	کیفی اعظمی - انسانی دنیا کا شاعر	ڈاکٹر ہاجرہ پروین	184-186
57	اُردو صحافت کا ابرومسند رفیع بھنڈاری	Dr. Syed Aleemullah Hussaini	187-190
58	اردو افسانہ ایک جائزہ-	Dr. Patel Shabina Begum Mujahed Saheb	191-193

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradon Tq. Kallam

اردو افسانہ ایک جائزہ۔

Dr. Patel Shabina Begum Mujahed Saheb

Dept. Of Urdu,

Sharad Chandra Mahavidyalaya, Shiradhon.

اکیسویں صدی نے ایک افسانہ نگار کے لیے دنیا کو جتنا غور طلب بنایا ہے، اس سے پہلے دنیا اتنی غور طلب نہ تھی فیصلے، نظریے، سیاسی اور اخلاقی اصول، اخلاص، پیار، محبت، رشتے ناطے سب سائنس اور سیاست کی بڑھتی ہوئی طاقت نے بدل

بدل ڈالے ہیں ہندو پاک کے رشتے ہمیشہ بنتے بگڑنے کی مثال پیش کرتے ہیں تو کشمیر کے علاوہ فلسطین، عراق، بوسنیا و چینچینا کے مسائل آج بھی جوں کہ توں ہے۔ اس پس منظر میں ہم دیکھتے ہیں کہ اردو افسانہ صرف واقعات کی عکاسی ہی نہیں کرتا بلکہ کہ وہ غلط نظام، نا انصافی اور ظلم کو مٹانے کی جدوجہد میں حصہ بھی لیتا ہے

افسانہ نگاری کا فن غزل کا فن ہے رمز و ایماں اس کی جان ہے۔ یہ مفروضات پر نہیں بلکہ حقیقی محور کے گرد گھومتا ہے۔ اس میں واقعات کی ترتیب زندگی کی بصیرت سے حاصل کی جاتی ہیں اس طرح افسانہ زندگی کا آئینہ پیش کرتے ہوئے اپنے عہد کی آواز بن جاتا ہے

ہر دور میں ادب اپنی تہذیب کی زلفیں سنوارنے کا فریضہ انجام دیتا ہے یہ تہذیبی کشش ہی ہے جو ساری دنیا کے لکھنے پڑھنے والوں کو ایک دوسرے کے قریب لا رہی ہے نتیجے میں فکشن اور شاعری نئے انداز تحریر اور نئے موضوع سے ہمکنار ہو رہے ہیں۔ اب ضروری ہو گیا ہے کہ موجودہ دور کے مسائل اور آنے والے دور کی الجھنوں کا حل نکالا جائے اور سائنس اور سیاست سے مایوس دنیا کو ادب اور آرٹ کے ذریعے امن پسندی کا پیغام دیا جائے۔ انصاف کے راستے نکالے جائیں اور زمانے میں سچائی کو عام کیا جائے اس سلسلے میں وضاحت ضروری ہے کہ ہندوستان میں عہد حاضر کی سچائی کا جتنا واضح روپ افسانوں اور ناولوں میں ہے، وہ کسی تاریخ کی کتابوں میں بھی نہیں ملتا اور نہ کسی سیاسی لیڈر کی تقریروں میں یہ سچائی پائی جاتی ہے گلوبلائزیشن کے بہانے فاشزم کے بڑھتے ہوئے سائے ہوں کہ سائنس اور سیاست کی دہشت، انسان کی فکری اور جذباتی نا آسودگی ہو کہ اس کی شخصیت کا داخلی انتشار، اقدار کی شکست و ریخت ہو کہ صنعتی معاشرے کے مسائل، ماضی کی روایات کی بازیافت ہو کہ ملک کی گنگا جمنی تہذیب کا بکھراؤ، ہند ایرانی تہذیبی قدروں کا زوال ہو کہ فرد کی تنہا اور بے سروسماں زندگی کا کرب، ترقی پسندوں کی تحریروں کا دور شباب ہو کہ جدیدیوں کا رد عمل، اردو افسانے نے تخلیقی بصیرت کے سہارے حسیت کے رنگ ہمیشہ بکھیرے ہیں اردو افسانے کے فروغ اور اس کے مقام کے تعین کے سلسلے میں مغربی افسانوی ادب سے ہمارے اردو ادب کے افسانہ نگاروں نے بہت چیزیں حاصل کیں نفسیاتی گہرائیوں میں ڈوبی ہوئی

Peer reviewed Journal

Impact Factor: 5.13

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

February-2021. Special Issue-11, Volume-6

Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Guest Editor

Dr. Birajdar Govind Dattopant
Principal

Sharadchandra Mahavidyalaya,
Shiradhon Tq. Kallam Dist:
Osmanabad (Maharashtra)

Executive Editors

Dr. A. I. Shaikh

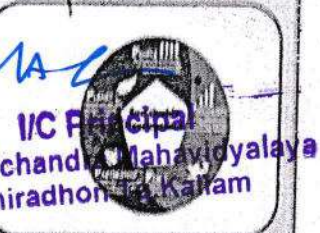
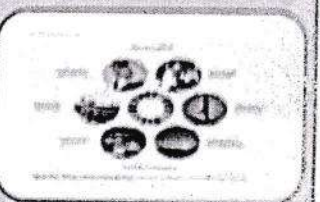
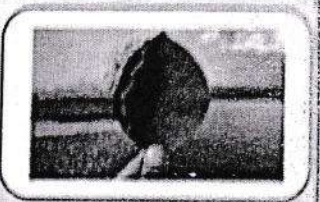
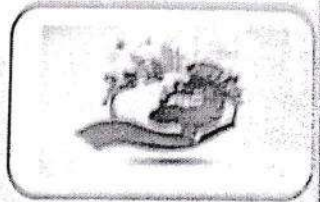
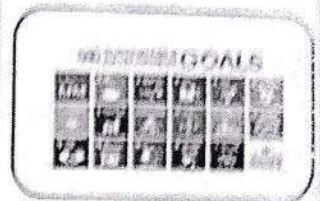
Dr. M. B. Shirmale

Co- Editors

Dr. S. A. Chaus

Dr. Shakeeluddin Khazi

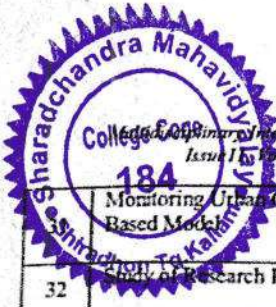
Mr. P. U. Gambhire

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

FC - 000 - 57

	Monitoring Urban Growth Dynamics in Thrikkakara Municipality, the Peri - Urban Area of Kochi based on Index Based Model	Arya Lakshmi P.T, Dr. Lancelet T S	101-104
32	Study of Research Process in Social Science	Dr. Shaikh A.I.	105-106
33	Study Of General Landuse Pattern In Sangli District (Maharashtra)	Dayanand S. Kamble, and Omprakash V. Shahapurkar	107-111
34	Environmental Moments In India And Its In Sustainable Development	Prof. Pramod Jagannath Patil	112-114
35	Studies on Role of Honey Bees As Pollinators For Sustainable Development of Agriculture	P. R. Kokate	115-116
36	Sustainable Agriculture	Vedprakash D. Surve	117-119
37	Role of Water, Sanitation, and Hygiene methods on Improving Health Outcomes among Children.	Kazi Z. A.	120-123
38	Spatial Analysis of Rural Settlement in Nashik District, Maharashtra	Sanjay D. Pagar	124-128
39	Gender Equality & Women's Empowerment	Dr. Aparna S. Khurvel	129-130
40	Nutritional Status of Indian Children : Geographical Analysis	Dr. Haridas G.Pisal	131-134
41	Water Management: Present Situation and Upcoming Challenges	Dr. Sominath Sarangdhar Khade	135-138
42	Unrealistic or Illusory Women Identity in Show's Play, Pygmalion	Mr. Jagtap Anil Rastahab	139-141
43	A Geographical Study Of Road Transport Network In Beed District	Shrimant Bibhishan Gandhale, Dr.M. G. Rajpange, Dr. M. V. Suryawanshi	142-143
44	Spatial Analysis of Basic Education Facilities in Goa2010-18	Dr. C. P. Hiremath	144-148
45	The variation in female Literacy - A case Study of India country With special reference to Maharashtra State	Dr. Chhaya Baliram Tonglae	149-152
46	Importance of The Trade and Commerce	Dr. Shrikant L. Patil	153-156
47	मराठवाडा: जिन्दा निहाय लोकसंख्या व भौगोलिक क्षेत्र यांच्या सहसंबंधाचा भौगोलिक अभ्यास	प्रा. डॉ. ए. ए. काळ्यापुरे	157-159
48	उस्मानाबाद जिल्ह्यातील भूमी उपयोजनाचा भौगोलिक अभ्यास (इ.स. १९९१ ते २०११)	प्रा. डॉ. शिरमाळे महेश्वराया बाबुनिका	160-163
49	हवामान बदल हे एक जागतिक आव्हान : चिकित्सक अभ्यास	प्रा. डॉ. दिलीप गोविंदराव भोणे	164-167
50	पर्यावरणाचे मानवी शरीराव आणि मानवी जीवनावर होणारे परिणाम	प्रा. मते अनिल बापुराव, डॉ. कदम संजय भास्कर	168-169
51	लोकसाहित्याच्या अभ्यास पद्धती व संप्रदाय	डॉ. अक्षर अनंद हाऊज	170-172
52	हिंदी - मराठी आत्मकथा में दलित समाज का प्रामाणिक दस्तावेज	वर्षा मुरलीधर घोणे	173-175
53	पेशवेकालीन रोखे आणि कर्ज वमुलीच्या पद्धती	प्रा. डॉ. धनंजय नागोरव भोगले	176-181
54	बीड जिल्ह्यातील भूपृष्ठीय जल संसाधनाचे संवर्धन काळाची गरज	कोट्टे सर्वेश्वर पुरुषोत्तम, प्राचार्य. डॉ. एम. जी. राजवंसे	182-187
55	मुद्र जल: समस्या आणि उपाय	प्रा. डॉ. रेणुकादास यशवंत बोनर	188-192
56	हवामानातील स्थिरतांतरे	डॉ. कळसकर मूर्धकान्त नागनाथ	193-196
57	हिंदी कहानी और स्त्री विमर्श	डॉ. सय्यद अमर फकीर	197-198
58	हिमनदया आणि पर्यावरण प्रदुषण	डॉ. अर्चना शिवाजी बापमारे, डॉ. राम प्रल्हाद ताटे	199-201
59	वाहतूक आणि व्यापार विकास रणनीती	प्रा. बाभूळ बाय. के.	202-204

हिंदी कहानी और स्त्री विमर्श

डॉ. सय्यद अमर फकीर

हिंदी विभाग, शारदचंद्र महाविद्यालय, शिरदोण

हिंदी साहित्य का आधुनिक काल साहित्य क्षेत्र में परिवर्तन का काल माना जाता है। इस काल में गद्य साहित्य का उद्भव हुआ है। साहित्य की विभिन्न विधाओं में नारी को स्थान देने का प्रारंभिक काल यही माना जाता है। कहानी एक ऐसी विधा है जिसमें नारी को केंद्र में रखा गया और नारी जागरण के संदर्भ में विविध प्रयास किए गए। हिंदी कहानी की विकास यात्रा भारतीय युग से प्रारंभ होती है, द्विवेदी युग में उच्च शिखर पर पहुंचती है। भारतेंदु युग में कहानियां लिखी गईं लेकिन कहानी तत्वों का ध्यान नहीं रखा गया। द्विवेदी युग से वास्तविक कहानी लेखन प्रारंभ हो गया था। प्रारंभिक कहानियों में इंदुमती, प्लेग की चुड़ैल, ग्यारह वर्ष का समय, दुलाईवाली आदि कहानियां प्राप्त होती हैं, जिनका उद्देश्य मनोरंजन या सुधार का था। सन 1911 के पश्चात हिंदी कहानी में नारी को केंद्र में रखकर उसे इंसाफ दिलाने का प्रयास किया है। तत्कालीन परिवेश में नारी आंदोलन, सामाजिक आंदोलन प्रारंभ हुए थे।

प्रारंभिक दौर में श्रीमती राजेंद्र बाला घोष ने कहानी क्षेत्र में प्रवेश किया और नारी जागरण को प्रमुखता दी। जगदीश चतुर्वेदी जी ने बंग महिला की कहानियों के संदर्भ में लिखा है "बंग महिला का मौलिक अवदान यह है कि उन्होंने पहली बार आधुनिक ढंग की कहानी लिखी। देश प्रेम, सामाजिक सुधार एवं स्त्री मन की विभिन्न झांकियों को उन्होंने बड़ी खूबसूरती से रचा है"। दुलाईवाली, भाई बहन, हृदय परीक्षा आदि कहानियों में श्री का जीवंत चित्रण किया है। बंग महिला की कहानियों में निष्क्रिय, बेजान, अशिक्षित, अज्ञानी नारी को जगाने का प्रयास किया है। बंग महिला की आदर्श बालिका, नारी नीति शिक्षा, पत्नी पत्र, दर्पण, नई बहू आदि रचनाओं में नारी की पति परायणता, धर्म परायणता, कुशल गृहिणी, सतीत्व, वीरता आदि रूपों का चित्रण किया गया है। प्रियवंदा देवी, शारदा देवी आदि की कहानियों में बाल विवाह के को परिणाम, नारी शिक्षा की आवश्यकता और उसके गृहस्ती जीवन को चित्रित किया गया है। शारदा देवी ने विधवा और अभागिनी नामक कहानियों में बाल विवाह और विधवा का समस्या ग्रस्त जीवन, वृद्ध विवाह और पुरुषों की स्वार्थी व्यक्तित्व का उद्घाटन किया है।

माधव सप्रे की एक टोकरी भर मिट्टी, चंद्रधर शर्मा गुलेरी की उसने कहा था कहानियों में नारी के आदर्शत्व को उजागर किया गया है। उषा देवी मित्रा जी ने बचन का मोल, आंधी के छंद, रागिनी और आवाज आदि कहानी संग्रह में नारी की पारिवारिक दशा, पति पत्नी के बीच का द्वंद्व, वेश्या और विधवा की स्थिति का वर्णन विस्तृत ढंग से किया है।

प्रेमचंद को कहानी विधा के ओजस्वी तारे के रूप में देखा जाता है। प्रेमचंद का कहानी संसार समस्त नारी जाति का मार्गदर्शन करता है और नारी के जीवन की वास्तविक झलक दिखलाता है। प्रेमचंद के पंच परमेश्वर, बड़े घर की बेटी, रानी सारंधा, माता का हृदय, बूढ़ी काकी, दुर्गा का मंदिर, सेवा मार्ग, नशा, मिस पाल, पूस की रात, कफन आदि कहानियों में नारी का यथार्थ और आदर्श उन्मुख चित्रण हुआ है। ईदगाह कहानी की अमीना, बूढ़ी काकी की बूढ़ी काकी, पंच परमेश्वर की बूढ़ी खाला, बेटों वाली विधवा की फूलमती, प्रेमा, सुभागी आदि नारी पात्रों के माध्यम से नारी शोषण, नारी जीवन की समस्याएं, दांपत्य जीवन और नारी जागरण पर प्रकाश डाला गया है। प्रेमचंद जी ने अपनी कहानियों के माध्यम से स्त्री जीवन की वास्तविकता को प्रस्तुत किया है और ग्रामीण परिवेश में स्त्रियों का जीवन वास्तविक धरातल पर प्रस्तुत किया है। इस युग के अन्य प्रमुख कहानीकारों में जयशंकर प्रसाद जी का नाम आता है। जयशंकर प्रसाद ने आतीतोन्मुखी सांस्कृतिक गौरव और जीवन मूल्यों की प्रतिष्ठा भावनामयी एवं चरित्र प्रधान नारी पात्रों द्वारा की है। छाया, प्रतिध्वनि, आकाशदीप, आंधी और इंद्रजाल आदि कहानी संग्रह में नारी का त्यागमयी रूप और आदर्श प्रेमी का रूप का चित्रण किया है। प्रेमचंद युग के अन्य कहानीकारों में सियाराम शरण गुप्त, प्रताप नारायण श्रीवास्तव, वृंदावन लाल वर्मा आदि कहानीकारों ने अपनी कहानियों में स्त्री की पराधीनता, स्त्री की विवशता, स्त्री की कुलीनता और चेतना को उजागर किया है। पांडे बेचन शर्मा उग्र की दोजक की आग, इंद्रधनुष, रेशमी चिंगारियां, निर्लज्ज, बलात्कार आदि कहानियों में विधवाओं, वेश्याओं पर होने वाले अत्याचार, स्त्री पुरुष संबंध और नारी के अंतर्मन को खोला गया है। जैनेंद्र, इलाचंद्र जोशी, अज्ञेय की कहानियों में नारी की मानसिकता को व्यक्त किया है।

प्रेमचंद के पश्चात कहानी साहित्य दो धाराओं में प्रवाहित होता है एक मनोवैज्ञानिक कहानियां दूसरी समाजवादी कहानियां। मनोवैज्ञानिक कहानियों में भारतीय नारी के पीड़ित अंतःकरण और मनोविज्ञान को वास्तविक धरातल पर उजागर किया है। अज्ञेय की रोज, जैनेंद्र की पत्नी, भगवती चरण वर्मा की पराजय और मृत्यु में क्रमशः अमली, सुनंदा,
IC Principal

2021-22

ISSN 0976-0377

RNI. MAHMUL02805/2010/33461

International Registered & Recognized
Research Journal Related To Higher Education for all Subjects

INTERLINK RESEARCH ANALYSIS

Editor In Chief
Dr. Balaji Kamble

IIC Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
T- Kallam

RRI MAHMUL02005/2010/33461

Interlink Research Analysis

IMPACT FACTOR
6.20

ISSN 0976-0377

Issue: XXV, Vol. III, July 2021 To Dec. 2021

INDEX

Sr. No	Title for Research Paper	Page No
1	Assessment of fluoride concentrations Manjara dam water of Beed District, Maharashtra state Vinod N. Kale	1
2	Cinematic Adaptation of literature: A Study of Shakespeare's Play Dr. P. Y. Pathan, Pravinkumar B. Jaybhaye	6
3	My Novel Experiment in Teaching English Dr. Deepak More	9
4	E-Resources and Its Usefulness S. P. Adsule	13
5	जयशंकर प्रसाद की काव्य-कृतियों में नारी डॉ. सुर्यकांत माधवराव दळवे	18
6	वस्त्रोद्योग क्षेत्रात रोजगार व सर्वसमावेशक विकास डॉ. संजय मारुती पाटील	26
7	कृषि विकासावर हवामान बदलाचा परिणाम डॉ. जयश्री सखाराम भावे	31
8	राजर्षी शाहू महाराजांच्या कार्याचा ऐतिहासिक अभ्यास डॉ. कमलाकर गोरख घोलप	39
9	महाविद्यालय ग्रंथालयातील पायाभूत समस्या आणि उपाय राजाराम रामकृष्ण भिसे	44
10	समकालीन मराठी कादंबरी बाबासाहेब सखाराम माने	51
11	भारतीय स्वातंत्र्याच्या ७५ वर्षातील लोकशाही आव्हाने आणि भवितव्य डॉ. वळवंत घोगरे	57

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

जयशंकर प्रसाद की काव्य-कृतियों में नारी

डॉ. सुर्यकांत माधवराव दळवे

हिंदी विभाग,

सर्वज्ञ, महाविद्यालय,

शिराडोण, जि. अहमदनगर

Research Paper - Hindi

प्रस्तावना :

अधुनिक हिन्दी काव्य का एक सशक्त आन्दोलन "छायावाद" कहलाता है। नये विचारों की सन्तुष्टि के कारण इसे अधुनिक हिन्दी कविता का स्वर्णयुग भी कहा जाता है।

हिन्दी में छायावाद का जन्म द्विवेदी युग की पूर्वपीठिका पर हुआ। द्विवेदी युग सांकेतिक एवं प्रतिक्रिया का जिसमें हिन्दी काव्य को घोर भुंवारिकता से मुक्त कर नैतिक आदर्शों पर प्रतिबन्धित किया का द्विवेदी युग की घोर उपलब्धित कविता, आदर्श मोह और इतिवृत्तात्मकता के विरुद्ध मनुक बुद्ध कवियों की जो प्रतिक्रियाएं व्यक्त हुई वे छायावादी कहलायीं।

काल की दृष्टि से दो महाकालों के बीच की हिन्दी कविता को सामान्यतः छायावादी कविता कहा जाता है। विद्वानों ने इसका आरंभ १९१३-१४ से होता है और १९३५ तक आते आते इसका चार मंद बढ़ जाती है ऐसा माना है। २०-२२ वर्षों तक छायावादी आन्दोलन ने हिन्दी कविता को सन्तुष्ट किया। छायावादी कवियों ने नारी का अनेक रूपों में चित्रण किया है।

प्रकृति में नारी :-

छायावादी कवियों ने प्रकृति को नारी रूप में देखा है। प्रकृति के सुन्दरता में नारी की सुन्दरता देखी है। छायावाद से पहले कविता में सौन्दर्य के उपमान प्रसुपाशेयों की विशेषताओं पर आधारित थे। किन्तु छायावादी कवियों ने प्रकृति के अन्यान्य सौन्दर्यपूर्ण उपकरणोंसे नारी को चित्रित किया है।

"वह किसान की नई बहू की ओंखे

ज्यों हरितिमा में बैठे दो बिहग बंदकर पौंखे"

प्रसादजी का कवि हृदय नायिका के शरीर को ही नहीं छाया जो भी सुरक्षित बना देता है। अर्थात् शरीर फूलों के मधुरस में पराग सानकर बनाया गया है कहकर उन्होंने अपनी कविता को सन्तुष्ट किया है।

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

155

2021-22

ISSN 2231-6671

International Registered and Recognized
Research Journal Related to Higher Education for all Subjects

Hi-TECH

RESEARCH ANALYSIS

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

EDITOR IN CHIEF
DR. BALAJI KAMBLE

Issue : XXIII, Vol. III

Multi-TECH RESEARCH ANALYSIS

IMPACT FACTOR
6.20

ISSN 2231- 6671

Aug. 2021 To Jan. 2022

INDEX

Sr. No	Title for Research Paper	Page No
1	Ecofeminism and the Indian Novel- An Introduction R. A. Kale	1
2	Internet: History And Its Applications In Libraries Rajaram Ramkrushna Bhise	10
3	Life and Mathematical Works of Prof. Sourav Chatterjee Navin Limbraj Chavan	16
4	A comparative study for the effect of Isotonic, Isometric Exercise and Eccentric exercise on physical Fitness Dr. Ramesh K. Mane	20
5	मराठी संतो का हिन्दी काव्य डॉ. सुर्यकांत माधवराव दळवे	28
6	महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये डॉ. संजय मारुती पाटील	33
7	स्वतंत्र मजुर पक्षाच्या ध्येय घोरणाची ऐतिहासिक भिमांसा डॉ. कर्मलाकर गोरख घोलप	41
8	महिला सबलीकरण आणि शासनाची भूमिका एक सामाजिक चिंतन डॉ. बळवंत विष्णू घोंगरे	49

IC Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

Issue - XXIII, Vol. III
HI-TECH RESEARCH ANALYSIS

IMPACT FACTOR
6.20

ISSN 2231- 6671
Aug. 2021 To Jan. 2022

28

5

मराठी संतो का हिन्दी काव्य

डॉ. सुर्यकांत माधवराव दळवे
हिंदी विभाग
शरदचंद्र महाविद्यालय,
शिरादोण, जि. उस्मानाबाद

Research Paper - Hindi

साहित्य और समाज का अटूट संबंध रहा है। समाज का प्रतिबिम्ब साहित्य में देख जाता है। इसीलिए साहित्य को समाज का दर्पण कहा जाता है। जहाँ समाज परिवर्तनशील है वहाँ साहित्य का भी परिवर्तनशील होना स्वाभाविक ही है। परवर्तन ही दृष्टि से मनुष्य निरंतर प्रगति की दिशा में मार्गक्रमण करता आया है। लेकिन प्रगति करना की मनुष्य के लिए काफी नहीं अपितु उसका प्रगतिशील होना भी अत्यंत आवश्यक है। इससे प्रगतिवादी धारणा और प्रगतिशील चेतना में अंतर आ जाता है। प्रगतिशील चेतना में प्रगति का मार्ग प्रशस्त करने की क्षमता होती है। उसमें प्रगति के पथ पर बाधा बननेवाले तत्वों का विरोध करने की ऊर्जा होती है। इसीलिए परिवार, समाज तथा राष्ट्र के विकास के लिए मनुष्य में प्रगतिशील चेतना का होना आवश्यक होता है। यह चेतना किसी में भी हो सकती है, उसके लिए अमीर, गरीब, धर्म, जाति, देश, काल, वातावरण, आयु आदि की कोई सीमा नहीं होती। युगानुरूप किसी न किसी व्यक्ति के माध्यम से यह प्रगतिशील चेतना व्यक्त होती दिखाई देती है।

आज से लगभग सौ वर्ष पूर्व सामान्य परिवार में जन्मे महामानवों ने अपनी प्रगतिशील चेतना के बलवृत्ते पर तत्कालीन राजकीय, सामाजिक और धार्मिक व्यवस्था में प्रचलित अनिष्ट तथा अन्यायकारक संकेतों का खुलकर विरोध किया है। इसी क्रम से वे सामान्य से असामान्य महामानव बन गए। स्वयं कष्ट सहकर दूसरों का कष्ट दूर करने की प्रवृत्ति ने उन्हें सन्त की संज्ञा से अभिहित किया। लोकमंगल की कामना से प्रेरित होकर गलत रूढ़ी परम्पराओं का खुलकर विरोध करनेवाले वे सत कवि ही थे। कवि समाज का सर्वाधिक भावुक जागृत एवं संवेदनशील प्राणी है। इसलिए अन्य प्राणियों की अपेक्षा वह अपने समय की राजनीतिक, गतिविधी, प्रवृत्ति और परिस्थिति से प्रभावित होकर अपनी प्रतिक्रियाओं तथा अनुभूतियों को भाषा के माध्यम से अभिव्यक्त करता है।

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

156
2021-22

ISSN 0976-0377

RNI. MAHMUL02805/2010/33461

International Registered & Recognized
Research Journal Related To Higher Education for all Subjects

INTERLINK RESEARCH ANALYSIS

Editor In Chief
Dr. Balaji Kamble

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

MAHMUL02205/2010/33461

Interlink Research Analysis

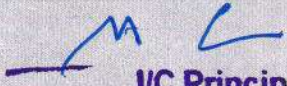
IMPACT FACTOR
6.20

ISSN 0976-0377

Issue:XXIV,Vol.V, July 2021 To Dec.2021

INDEX

Sr. No	Title for Research Paper	Page No
1	Implementation of ICT Technology for Institutional Repositories (IR) in India : A Study Dr. Dipali R. Deshmukh	1
2	Techniques of Sampling Methods in Research Rajaram Ramkrusha Bhise	7
3	Integrating Factor - A Simple Method of Solving Differential Equations Rajashri Kalyanrao Pawar	16
4	Significant role of Volleyball in maintaining Physical Fitness S. P. Deokate	22
5	Physical Education among Secondary School Children S. S. Bagal	28
6	Role of Laser in optical storage Devices Prashant P. Bharaswadkar	32
7	Comparison of Job Satisfaction Between Government Aided Physical Education Teachers and Physical Government Non Aided Education Teachers Towards Rapport with Students Dr. P. N. Deshmukh	36
8	हिंदी महिला एकांकियों में अभिव्यक्त स्त्री संवेदना डॉ. सुर्यकांत माधवराय दळवे	43
9	स्त्रीयांच्या सबलीकरणात मानवी हक्काचे योगदान : एक अभ्यास डॉ. कमलाकर गोरख घोलप	49
10	आधुनिक ग्रंथालयात इंटरनेटचा उपयोग श्रीहरी प्रेमनाथ अडसुळे	54
11	सावित्रीबाई फुले आणि स्त्रीमुक्ती चळवळ - एक समाजशास्त्रीय अभ्यास गायत्री प्रताप जाधव	57

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

RNI, MAHMUL02805/2010/33461

Interlink Research Analysis

IMPACT FACTOR
6.20

ISSN 0976-0377

Issue : XXIV, Vol.V, July 2021 To Dec. 2021

11

हिंदी महिला एकांकियों में अभिव्यक्त स्त्री संवेदना

डॉ. सुर्यकांत माधवराव दळवे

हिंदी विभाग

शरदचंद्र महाविद्यालय, शिराडोण,

ता. कळंब, जि. उस्मानाबाद

8

Research Paper - Hindi

मानवविज्ञान के अनुसार 'संवेदना' ज्ञान का ही सरल स्वरूप है। संवेदना समाज की वह आधारशिला है, जिस पर सभ्यता और संस्कृति का प्रसाद निर्मित होता है। समाज में सदैव संवेदनाएँ बनती, बदलती और मिटती रहती हैं। मानव विवके से ही संवेदना का निर्माण होता है। साहित्य में संवेदना का अभिप्राय है, वह अनुभूति प्रणवता जो सुक्ष्मातिसूक्ष्म प्रभावों को ग्रहण करने की क्षमता से प्रेरित होती है। संवेदना का भारतल चाहे जो हो अभिव्यक्ति उसे साहित्य के माध्यम से ही मिलती है। 'प्रामाणिक हिंदी कोश' में संवेदना का अर्थ इस प्रकार स्पष्ट किया गया है - "मन में होनावाला बोध या अनुभव, अनुभूति ही संवेदना है।" प्रस्तुत आलेख में हिंदी महिला रचनाकारों के एकांकियों में व्यक्त स्त्री विषयक संवेदनाओं को स्पष्ट किया गया है।

प्रस्तुत आलेख का विषय महिला एकांकिकारों के सबंध में होने की वजह से स्त्री विषयक सभी संवेदनाओं को महिलाओं ने अपने एकांकियों में स्पष्ट किया है। जिनमें बालविवाह, दहेज प्रथा, लिंगभेद, अनमेल विवाह, विधवा स्त्री, लिंग परीक्षण, कन्याभ्रूण हत्या, कामकाजी महिलाओं की स्थिति आदि स्त्री विषयक समस्याओं को महिला एकांकिकारों ने अभिव्यक्त किया है। इन में कुली शरद सिह, मुदला बिहारी, लाविमी तरंगा, विमला रैना, कुमुद कुमार, स्वरूप कुमारी बकशी, संध्याश्रुति जैन, शांति मेहरोत्रवा, ममता कालिया, आयशा अहमद, सुशीला कपूर, आदि महिला एकांकिकारों के नाम लिये जा सकते हैं।

बाल विवाह प्रथा यह एक सामाजिक बुराई है, जिसमें देश के विभिन्न क्षेत्रों के अधिकांश अशिक्षित परिवार जकड़े हुए हैं। सदियों से हमारे भारतीय समाज में लड़की का जन्म होना परिवार के लिए बोज और उसको पराया धन माना जाता है। इस लिए उग्र होने के पहले ही उसकी शादी की जाती है। लेकिन लड़की को उसके दुर्भाग्यामों

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

157

डॉ. दळे सूर्यकांत माधवराव

2021-22

Indexed Journal

Impact Factor: 7.265

ISSN: 2250-9528

Journal of Research and Development

Interdisciplinary International Level Referred Journal

December-2021 Volume-12 Issue-23

*Mahatma Phule, Rajarshi Shahu Maharaj and Dr.
B. R. Ambedkar – Thoughts and works*

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot
No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)-425102

Editor

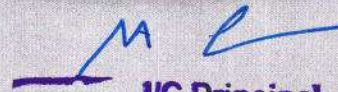
Mr. Shashikant Jadhwar

J.C. Principal
Chhatrapati Shivaji Mahavidyalaya,
Kalamb, Dist. Osmanabad (MS) India

Executive Editor

Dr. Anant Narwade
Dr. Raghunath Ghadge
Mr. Anil Jagtap

J/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

	विचारवंत आणि सुधारक छत्रपती राजर्षी शाहू महाराज	डॉ.एस.डी. सावंत	132-133
	डॉ. आंबेडकरांचे राष्ट्रनिर्माणातील एक अभूतपूर्व कार्य- हिंदू कोड बिल	प्रा.डॉ. श्रीमती सुनिता कुरुडे	134-136
	आंबेडकरवादी विचारधारा दलित विमर्श के संदर्भ में	डॉ दळवे सूर्यकांत माधवराव	137-138
38	राजर्षी शाहू महाराजांचे आर्थिक विचार	गोविंद रामराव काळे, प्रा डॉ दीपक एम भारती	139-143
39	महात्मा फुले यांच्या अखंड मधील पुरोगामी विचार	डॉ लोणे राजेंद्रकुमार लक्ष्मणराव	144-147
40	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे दलित साहित्याला योगदान	डॉ. बालाजी विठ्ठलराव डिगोळे	148-152
41	महात्मा फुले यांचे शैक्षणिक विचार आणि कार्य	प्रा डॉ एच टी सातपुते	153-155
42	डॉ.बाबामाहेब आंबेडकर यांचे शैक्षणिक विचार व कार्य : एक भौगोलिक अभ्यास	प्रा.डॉ. सुभाष दत्त हुलपल्ले	156-158
43	डॉ. बाबामाहेब आंबेडकर यांचे मराठी साहित्याला योगदान	श्री. दयानंद मनोहरराव राठोड	159-161
44	महात्मा फुले यांचे आर्थिक विचार	डॉ पांडुरंग नामदेव डावळे	162-165
45	मानव प्रजातियोंका वर्गीकरण के आधार का भौगोलिक विवेचन	डॉ. शेख ए.आय	166-167
46	उस्मानाबाद जिल्ह्यातील सोयारीन पोक प्राकृतिक अभ्यास(ड.स १९९१ ते २०११)	प्रा.डॉ.शिरमाळे महेबुबपाशा वावूमियाँ	168-172
47	डॉ. बाबामाहेब आंबेडकर आणि संविधानवाद	प्रा. अभिमान अरुण ढाणे	173-175
48	डॉ.बाबामाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक विचार : एक अभ्यास	प्रा.डॉ.मैद बालासाहेब वैजनाथ	176-180
49	महात्मा ज्योतिबा फुले यांचा शैक्षणिक विषयक दृष्टीकोन	प्रा. डॉ. महावीर गायकवाड	181-183
50	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि त्यांचे कृषीसंबंधी विचार तथा धोरण.	श्री. शरद बाबुलाल खंडारे	184-187
51	विचारवंत आणि सुधारक छ. शाहू महाराज	प्रा.विनोद नामदेव साळुंखे	188-189
52	राजर्षी छत्रपती शाहू महाराजांचे अम्युशयतानिवारण विषयक कार्य	प्रा. डॉ. चौधरी दत्तत्रय मल्हारी	190-191
53	डॉ. बाबामाहेब आंबेडकरांचे सामाजिक लेखन	प्रा.तुषार भोसले	192-194

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

February-2021. Special Issue-11, Volume-6
Physical and Human Dimensions of Environment, Climate
Change, and Sustainable Development

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot
No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)
425102

Guest Editor

Dr. Brijajdar Govind Dattopant
Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya,
Shiradhon Tq. Kallam Dist:
Osmanabad (Maharashtra)

Executive Editors

Dr. A. I. Shaikh
Dr. M. B. Shirmale

Co-Editors

Dr. S. A. Chauhan Dr. Shakeeluddin Khazi Mr. P. U. Gambhire

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot
No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Guest Editor

Dr. Brijajdar Govind Dattopant
Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya, Shiradhon Tq. Kallam Dist: Osmanabad
(Maharashtra)

Executive Editors

Dr. A. I. Shaikh
Dr. M. B. Shirmale

Co-Editor

Dr. S. A. Chauhan Dr. Shakeeluddin Khazi Mr. P. U. Gambhire

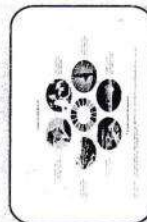
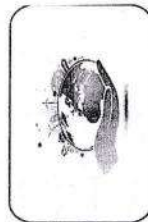
Editorial Board

Dr. K. G. Gholap	Dr. R. R. Sayyed	Dr. S. M. Alte
Dr. A. F. Sayyed	Dr. S. V. Khond	Dr. A. H. Attar
Mr. R. R. Bhise	Mr. Z. A. Khazi	Dr. S. M. Dabve
Dr. F. A. Tamboli	Mr. S. P. Adsule	Dr. S. M. Patel
Mrs. S. N. Sayyed	Mr. S. P. Mane	

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

30

Address
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23/C Principal
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

2020-29

CONTENTS

Sl. No.	Paper Title	Page No.
1	Application of Geographic Information System in The Estimation of Demutiation- A Case Study of Madhale Watershed, Dist Nashik Dr. Dnyaneshwar Narayan Pawar	1-4
2	Study of Quality of Air in National Organization Process of Secondary School in Jalgaon Prof. Dr. Ranjana Rajesh Sonwane	5-6
3	Weighted Quality Index in India Dr. Hange A. K.	7-9
4	Satisfaction Level of Pilgrimage Tourist Gaudgaon in Akkalkot Taluka Dr. Konade B. N.	10-12
5	Awan Diversity in Bhinggaon and Tuskkhadi, Palghar, Maharashtra, India Rachana Rao, Shrivang Bendre, Idris Ahmed, Daniel Miranda, Varun Satose, Kuldeep Chaudhary, Aditya Akherkar	13-18
6	Isolation of Rhizosphere and fungal endophytes from <i>Prunus serratifolia</i> and its anti-bacterial effect. Prasanna Srinivas, R. Amrita Nigam and Aruna Jaiprakash	19-22
7	Women Empowerment in Rural Development Dilip Daga Ahire, Sward Suresh Patil	23-25
8	A Comparative Study of Agility of Tribal and Non-Tribal Students Rameshkumar Varsat, Dr. Miteshkumar Govindhaji Vaghe	26-27
9	Tourism in Hill Areas - A Case Study Of Nilgiris District, Tamilnadh, India Dr. K. Katturajan, Mrs. H. Swasankari	28-29
10	Importance Of Financial Inclusion in Rural Development Mr. Mohammed Nawaz, Dr. Aswatha Kumar, Mr. Syed Nasir Hussain	30-32
11	Satisfaction Index of Hemakasa Tourist Center in Gadchiroli District of Maharashtra State Dr. Mahesh B Lavate	33-36
12	Advent and Spread of Surfinism in South India- A Study of Pre Bahamani period. Mahamed Yunus, Dr. Shaikh Aiaz	37-40
13	Potential of Ecotourism in Maysong Area Of Morngton District of Assam, India Dr. Malini Goswami	41-46
14	Population Health Dr. Ramee Jaganmuthrao Jadhav	47-48
15	Role of Library Professionals In Promoting Information Literacy Mrs. Sayyed S. N.	49-50
16	Drought Disaster and its Effect on Agriculture of Karnataka Dr. (Mrs) Sunanda, I Kiriah	51-55
17	Water & Sanitation- A Case study (with reference Ambajogai city) Dr. Sheikh Rashida Rahemattulla	56-58
18	Rural Development In Maharashtra Kadann Ganesh Pundlikrao, Prof Dr. Vijayanna N. Patil	59-61
19	Development Of Human Resource and Management Dr. Rathod Nandev Kishanrao	62-64
20	The Role of Language Laboratory in developing Basic Skills of the Language Dr. C. S. Bhadar	65-66
21	A View On Digital Marketing Dr. Vivekchand A. Ughade	67-69
22	Share Repurchase in India: An Accounting Stance Dr. Praveen A. Korbu	70-72
23	Gender Discrimination in Early America as Portrayed in Toni Morrison's Novel A Mercy Prashant U. Gambhire	73-75
24	Concept of Sustainable Development and Judicial Response in India. Ms. Shikare M.P	76-78
25	Benefits of Yoga Dr. Kamini M. Manande	79-80
26	Abundance Of Cladocerans in Nal Damyani Sagar, District- Amravati(M.S.)- India Awate P. J.	81-83
27	Geospatial Approach for Quantitative Drainage Morphometric Analysis of Sina River Basin Dr. Govindrao Utram Todkari	84-89
28	Changing Cropping Pattern In Washim District- A Geographical Analysis (M.S.) Dr. Mane, D. G.	90-93
29	Gender Equality In India: More Needs To Be Done Nanda Sheshrao Korde, Seema Sheshrao Korde	94-97
30	Corporate Social Responsibility and Environmental development with special regard to Environmental development Sanjay Jagannath Kasabe	98-100

CONTENTS

Sl. No.	Paper Title	Page No.
31	Monitoring Urban Growth Dynamics in Thrakkakara Municipality, the Peri - Urban Area of Kochi based on Index Based Model Arna Lakshmi P. T., Dr. Lancelot T S	101-104
32	Study of Research Process in Social Science Dr. Shaikh A.L.	105-106
33	Study Of General Landuse Pattern In Sangli District (Maharashtra) Dayanand S. Kamble, and Omprakash V. Shahapurkar	107-111
34	Environmental Moments in India And Its In Sustainable Development Prof. Pramod Jagannath Patil	112-114
35	Studies on Role of Honey Bees As Pollinators For Sustainable Development of Agriculture P. R. Kokate	115-116
36	Sustainable Agriculture Yedprakash D. Surve	117-119
37	Role of Water, Sanitation, and Hygiene methods on Improving Health Outcomes among Children Kant Z. A.	120-123
38	Spatial Analysis of Rural Settlement in Nashik District, Maharashtra Sanjay D. Pagar	124-128
39	Gender Equality & Women's Empowerment Dr. Aparna S. Khursel	129-130
40	Nutritional Status of Indian Children: Geographical Analysis Dr. Haridas G. Pisal	131-134
41	Water Management, Present Situation and Upcoming Challenges Dr. Somnath Sarangedhar Khade	135-138
42	Unrealistic or Illusory Women Identity in Show's Play, Pymatlon Mr. Jaganpaul Raoshahb	139-141
43	A Geographical Study Of Road Transport Network In Beed District Shriamant Bhibhshan Gondhale, Dr. M. G. Rajpange, Dr. M. V. Suryawanshi	142-143
44	Spatial Analysis of Basic Education Facilities in Goa2010-18 Dr. C. P. Hiremath	144-148
45	The variation in female literacy - A case Study of India country With special reference to Maharashtra State Dr. Chhaya Baliram Tongale	149-152
46	Importance of The Trade and Commerce Dr. Shirikant L. Patil	153-156
47	मराठवाडा: विज्ञानिय लोकरचना व शैक्षणिक क्षेत्र यांच्या महत्त्वाचा शैक्षणिक अन्वय श. शं. ए. ए. काळ्यापुरे	157-159
48	उत्पादनावर विज्ञानातील प्रती अर्थव्यवस्था शैक्षणिक अन्वय (स.स. १९९१ ते २०११) श. शं. शिवाजी महाराजराव साहू	160-163
49	हस्तगाम वस्तू हे एक सामाजिक आश्रयन : विकिसाधक अन्वय श. शं. दिवाण गोविंदराव सोने	164-167
50	पर्यावरणाचे सामाजी अर्थव्यवस्था आणि मानवी जीवनकार शैक्षणिक परिसर श. शं. शिवाजी सायबराव, शं. कान्त संवर सायबराव	168-169
51	लोकसाहित्याच्या अन्वयान पद्धती व संशयान शं. अशोक अश्वरद हारुण	170-172
52	शिक्षण - सराठी आरंभकथा में दीवित मानव का सामाजिक स्वरुवेक वर्षा प्ररकीपर खोपे	173-175
53	परायैकालीन रोवे आणि कर्तव्य कर्तव्या पद्धती श. शं. अनंतर नागोराव सोने	176-181
54	दीव विज्ञानातील अर्थव्यवस्था संसाधनाचे संशयान काळाची गरज कोठे सखर सुखोराव, श. शं. प्र. शं. रावणे	182-187
55	सुद्ध अन्व. सामाजिक आणि अन्वय श. शं. रेणुकाबाब अश्वरद सोने	188-192
56	हस्तगामातील फिराचाने शं. काळकर सुखोराव नागनाथ	193-196
57	शिक्षण काळाची शैक्षणिक विमर्श शं. अश्वरद अश्वरद फकीर	197-198
58	शिक्षणकार आणि पर्यावरण अन्वय शं. अश्वरद शिवाजी सायबराव, शं. राम प्रल्हाद गोटे	199-201
59	बाह्यत्क आणि अन्वय विकास शैक्षणिक श. श. बाबराव बाव. के.	202-204

Sharadchandra Mahavidya
 Shiradhon Tq. Kallam

I/C Principal

लोकसाहित्याच्या अभ्यास पद्धती व संप्रदाय

डॉ. अतार अमजद हारून
मराठी विभाग प्रमुख, शरदचंद्र महाविद्यालय, शिराडोण

प्रस्तावना: भारतीय संस्कृती ही देशाच्या इतिहासामुळे विलक्षण भूगोलामुळे आणि जन्मेतील वैविध्यामुळे आकारास आली आहे. शेजारच्या विविध देशातील चालीरिती परंपरा व कल्पना सामान्यतः घेत भारतीय संस्कृती सिंधुसंस्कृती, वैदिक काळापासून ते आजपर्यंत शालेली विविध बदले पसवून देखील स्वतःचे परंपरागत प्राचीनत्व टिकवून ठेवले आहे भारतीय संस्कृती तिच्या इतिहासाने, अद्वितीय भौगोलिक रचनेने, वैविध्यपूर्ण लोकजीवनात विविध धर्म, भाषा, वातावरण, चालीरिती आणि परंपरेने समृद्ध होऊन जगविख्यात झाली आहे अशा भारतीय संस्कृतीची पालेमुळे लोकसाहित्यात खोलवर रजलेली आहेत. भारताची आदिम संस्कृती ही आजही भारतातील आदिवासीमध्ये आपापस पहाण्यास मिळते. अशा लोकसाहित्यातून लोकसंस्कृतीचे अनेक धागे एकत्रित बांधले जातात आणि हेच लोकसंस्कृतीचे बदलते स्वरूप साहित्यामध्ये दिसून येते. लोकसाहित्य हा प्रत्येक देशाचा एक ऐतिहासिक सांस्कृतिक प्रादेशिक असा एक मौल्यवान ठेवा आहे.

हस्तोच्चा कोष्टकट या ग्रंथानंतर सर्व जगालाच साधेपणाविषयी ग्रामीण व नागरी जीवनाविषयी अनावर ओढ निर्माण झाली. मनुष्याला नैसर्गिक अप्रतिम जगणे प्रिय वाटू लागले. त्याच साचेबद्ध एकसुरी जीवनाचा अतिरेक झाला की मानवी मनातली ही आदिम प्रेरणा उफळून वर येऊ लागली त्यामुळे मानवी मत पुढां मूळ परंपरेकडे खेचले गेले मग उतराव्या सोपळ्या स्वरुपीत जीवनाची ओढ लागली. विश्ववतः नैसर्गिक ग्रामीण जीवनाविषयी आकर्षण वाटू लागले. अठराव्या शतकाच्या मध्यावर निसर्गाबद्दल कुतूहल निर्माण झाले त्यातूनच रोमंटिसिझम ही चळवळ उदयास आली जर्मनीमध्ये ती फोफावती. वातावरण टहळे, कोमल बनले. निसर्ग साद घालू लागला. रोझेस सारख्या कवींच्या कवितेतून जुनी पौराणिक प्रतीके शळकू लागली कथा-कादंबरीकार या आकर्षणातून पुढे आले. यंत्रावयाने संवेदनाभूय बनलेला आणि खऱ्या निसर्गाचा पराखा बनलेला माणूस हा अनेक लेखक कवींची लेखन प्रेरणा ठरली. आपल्याकडे मराठी भाषेत औद्योगिकीकरणाच्या विषय अवस्थेतून मंडेकराची कविता जन्मास आली.

किती तरी दिवसात
नाही चांचण्यात गेलो
किती तरी दिवसात
नाही नदीत डुबलो

या ओळी अश्विनि नैसर्गिक जीवनाच्या उत्कट ओढीची साक्ष देतात याच ओढीतून पुरातत्त्ववेत्ता ह्यूग मिलरने स्कॉटलंडमध्ये रबी परंपरा व पारंपरिक कथांचा संग्रह प्रसिद्ध केला थॉमस कितले याही पुरातत्त्ववेत्त्याने पुराणकथांकडे लक्ष पुरवले. पुराणकथांची संकलने होऊ लागली. यंत्रयुगात परापूर्व गोरक्या मनीषी मूले तसेच पुराणकथा देवतकथा यांच्या अभ्यासकांच्या प्रयत्नातून लोकसाहित्याच्या अभ्यासाला चालना मिळाली लोकसाहित्याच्या अभ्यासाचे महत्त्व जगभर वाढल्यामुळे निरनिराळ्या सिद्धांतांच्या आधारीत लोकसाहित्याची चिकित्सा व अभ्यास हा शास्त्रीय इतिहासातून होऊ लागला. लोकसाहित्याच्या अभ्यासामध्ये उत्तरोत्तर भर पडत गेल्यामुळे प्रत्येकाच्या वेगवेगळ्या इतिहासामुळे या अभ्यास क्षेत्रात भिन्नभिन्न संप्रदाय निर्माण झाले.

1. लोकसाहित्य स्वरूप संकल्पना स्पष्ट करणे.
 2. लोकसाहित्य व संस्कृती याचा अभ्यास करणे.
 3. लोकसाहित्याच्या विविध अभ्यासपद्धती व संप्रदाय अभ्यासणे.
- शाधनिबंधाची श्रेणिके:
1. लोकसाहित्य व संस्कृती यांचा अन्याय संबंध आहे.
 2. लोकसाहित्यातून ऐतिहासिक, भौगोलिक, प्रादेशिकजाणीव व्यक्त होताना दिसतात.
 3. लोकसाहित्याचा विविध शास्त्रीय अभ्यासपद्धती व संप्रदायाद्वारे अभ्यास केला जातो.
- संशोधन पद्धती:

प्रस्तुत शाधनिबंधात वर्णनात्मक विश्लेषणात्मकवस्तुनात्मक अभ्यास पद्धतीचा वापर करण्यात आला आहे तसेच प्राथमिक व दुय्यम साधनसामग्री म्हणून प्रकाशित संदर्भ ग्रंथांचा उपयोग करण्यात करण्यात आला आहे.

लोकसाहित्याच्या विविध अभ्यास पद्धती व संप्रदाय:

उतराव्या शतकात युरोपमधील लोकसाहित्याच्या अभ्यासाला सुरवात झाली, त्या अगोदर लोकसाहित्याचे संकलन केले जात होते. लोकसाहित्यात प्राचीन रूढी परंपरा यम-उल्लेखिणी यांचा समावेश होतो. यातूनच लोकसाहित्य समृद्ध बनत गेले व त्याचा आवाका वाढत गेला. लोकसाहित्याचे महत्त्व जगभर वाढल्यामुळे वेगवेगळ्या सिद्धांतांच्या आधारे शास्त्रीय पद्धतीने अभ्यास होऊ लागला, यातूनच लोकसाहित्याच्या अभ्यासाच्या विविध पद्धती व संप्रदाय निर्माण झाले.

भाषाशास्त्रीय अभ्यास संप्रदाय:

भाषा हे मानवाला मिळालेले वरदान आहे भाषेमुळे मानवाचा इतिहास त्याची संस्कृती समृद्ध झाली मानवी भाषेची संस्कृती आणि तीजविषयीचे सिद्धांत मांडण्यासाठी भाषाशास्त्रज्ञांची दृष्टी मानवाचे प्रांरिक वाङ्मय देवतकथा अक्षर-युक्त भाषाशास्त्रीय उपपत्तीसाठी देवतकथांचा अभ्यास भाषाशास्त्रज्ञांना उपकारक ठरला. म्हणून देवतकथाशास्त्र ही भाषाशास्त्राची प्रारंभीची एक अभ्यास शाखा ठरली गेली: भाषाशास्त्राच्या अभ्यासाचा प्रारंभ ग्रिम वॉशिंग्टन झाला त्यानंतर मॅक्सम्यूलरने लोककथाशास्त्रात महत्त्वाची भर घातली १८५६ साली ऑक्सिफर्ड एसेज हा ग्रंथ लिहून तो प्रांरिक देवतकथाशास्त्र या नव्या संशोधनार अभ्यासाला जन्म दिला. या ग्रंथात त्याने देवत कथा शास्त्रासंबंधी आपले सुसंगठित सिद्धांत मांडता त्यांच्या मते देवतकथा म्हणजे भाषेचा विभूत वापर भाषेचा जडलेला रोप सव देवतकथांचे प्रांरिक घटनांमध्ये असते. ही घटनांचे देवत कथांची प्रतीक रूपके बनतात मॅक्सम्यूलर या हा सिद्धांत ब्रूच लोकप्रिय झाला इतिहासिक की सर्व देवत कथांचा आत्मा सूर्य कथा आहे मॅक्सम्यूलर च्या या मताला वैज्ञानिक बैठक आहे मात्र पुढे वॉल्टर केलेव्हाने भाषाशास्त्रज्ञांनी मॅक्सम्यूलर च्या सूर्य सिद्धांताला विरोध केला.

निसर्गरूपकवादी संप्रदाय:

मॅक्सम्यूलर च्या दैवत कथा शाखाच्या विवरणातून निसर्गरूपकवादी संप्रदायाचा उगम झाला. दैवतकथा एका वेगळ्या इतिहासातून अभ्यासल्या तर मानव आणि निसर्गघटनांनाच वेगवेगळ्या दैवतांची नावे दिलेली आढळून येतात. वेदांमध्ये इंद्रदेव आहे. इंद्र आणि वृत्र या दोघांचे युद्ध वर्णन येते. त्यातील वृत्र म्हणजे मेघ. ऋतुचक्रात मेघाचा पराभव झाला की, शरद ऋतूचे आगमन आहे. हा इंद्राचा विजय आहे. असे कथेत वर्णन केले जाते. याप्रमाणेच सूर्यदेव आणि राक्षस म्हणजे अंधार यांमध्ये युद्ध या पुराणकथा आणि सर्व घटनांची प्रतीके म्हणून येतात. वेदांमध्ये प्रसिद्ध पुरुखा उर्वशी ची कथा येते. उर्वशी पुरुषाला सोडून जाते. या कथाचा अर्थ अलौकिक स्वर्गीय सौंदर्याने पृथ्वीवरील मर्त्य मानवाचा त्याग केला असा लावता येतो. भारतीय पुराणकथा प्रमाणे जगातील अन्य देवतकथांचा ही असा कतीकांच्या आधारे अर्थ लावता येतो. आधुनिक कवींनीही निसर्गावर मानवी भावनांचे आरोप केले आहेत. अनादी काळापासून मानवाला निसर्गाविषयी कुतूहल आहे. निसर्गाची अनेक गूढ उकलण्याची त्याची धडपड आहे. निसर्गाबद्दल असीमता, अनकलनीयता, त्याचे क्षणेक्षणी दिसणारे ताना विषम, त्याची नित्यपरतना, विविधता हे सर्व मानवाला अलौकिक स्वर्गीय देवतास्वरूप वाटत आले आहे. त्यातूनच प्रारंभी दैवत कथांची उभारणी झाली असे निसर्ग रूपक वादी संप्रदायाचे म्हणणे आहे.

घांत कल्पनाविदी संप्रदाय:

घांतकल्पनाविदी संप्रदाय या अभ्यास पद्धतीचा प्रवर्तक ह्युमरस हा अभ्यासक होता. म्हणून या अभ्यास पद्धतीला ह्युमरस संप्रदाय असेही संबोधले जाते. घांतकल्पनाविदी अभ्यासकांच्या मते दैवतकथा या ऐतिहासिक महापुराणांच्या ख्रियांच्या जीवनाबद्दलच्या घांतकल्पनांचे आहेत असे ते म्हणतात पुराणातील देव-देवता अथवा राक्षस हे सर्व मानवी होते इंद्र मानव होता ऋषींच्या कल्पनातून अद्वैत तो देव झाला. सत्य व कल्पना यांच्या मिश्रणातून दैवत कथा उदयास आल्या अशी भूमिका स्वीकारून लोकसाहित्यातील दैवतकथाकडे प्राचीन लोककथाकडे पाहिले पाहिजे, असे घांतकल्पनाविदी संप्रदायाचे म्हणणे आहे. भारतीय पुराण कथेतल्या पुरुषांच्या अंगी देवत्व असलेलेच रावले आहेत. या पुरुषांनी एखादी शक्ती विद्या संपादन केलेली असते अगर देव ऋषी यांना प्रसन्न होऊन एखादे अन्न देतात वर देणार, कृपांला सूर्याकडून कवच-कुंडले मिळाली. अर्जुनाला धनुष्य मिळाले, अश्वत्थामाला चिंजीवी वर मिळाला अशी वर्णने येतात. महाभारत कुरुक्षेत्राचा इतिहास आहे हे मत स्वीकारले तर महाभारतातील व्यतिरेखा ऐतिहासिक व्यतिरेखा ठरतात. श्रीकृष्ण व्यास अशा व्यक्तींचा मग देवत्वास पोहोचलेल्या दिसतात. घात कल्पना म्हणजे व्यक्ती विषयी शोधी अतिशयोक्त अवास्तव कल्पना करून घेणे असे म्हणावे लागते.

दैवत कथा वादी किंवा स्पष्टीकरण वादी संप्रदाय:

दैवतकथावादी किंवा स्पष्टीकरण वादी संप्रदायाची उभारणी दैवतकथांच्या अभ्यास इतिहासातूनच झाली आहे दैवतकथावादांनी दैवत कथेमागील निसर्गसत्य गोधाराचा प्रयत्न केला. पण सर्वत्र कथांत निसर्ग सत्य आढळणे अशक्य आहे असा अनुभव त्यांना येऊ लागला मग ज्या देवत कथेत निसर्ग रूपक आढळत नाही त्या कथेला हेतुकथा मानले जाऊ लागले हेतुकथा म्हणून

विशिष्ट हेतू ठेवून लिहिलेली कथा अशा कथांमध्ये मार्गदर्शन प्रबोधन किंवा काही गूढ उकलून दाखविणे असा हेतू असतो. निसर्गातील गुपित उलगडून दाखविण्यासाठीच अशा दैवत कथांचा अर्थना झाला, असे मानण्यात येऊन हेतू कथावादी संप्रदायाचा उदय झाला. दैवत कथेत प्रबोधन असते, ज्ञान देण्याचा हेतूही असतो, निसर्ग घटनांचे अर्थ स्पष्टीकरण, त्यामागील कारण किंवा आचार, नीतियोग यांची शिकवण या हेतूने दैवत कथा सांगितल्या गेल्या असे हेतुकथावादी सांप्रदायिकांचे मत आहे

सारांश:

लोकसाहित्याच्या शास्त्रीय अभ्यास करण्याच्या हेतूने विविध अभ्यास पद्धती गोधण्यात आल्या यामध्ये प्रत्येकाची भूमिका स्वतंत्र आहे. विशेष करून जगभरातील प्रारंभीचे मौखिक वाङ्मय म्हणून दैवत कथांचा विचार घ्याव्यानेत करण्यात आला. त्यातून एका अभ्यासपद्धतीला वृद्धी भरून काढण्यासाठी दुसरी अभ्यासपद्धती मांडण्यात आली. दैवतकथाशास्त्र संप्रदाय आणि मानवशास्त्र संप्रदाय या दोन पद्धतीत मतभेद निर्माण झाले. चर्चा रंगल्या त्यामुळे लोकसाहित्याच्या अभ्यासाच्या कक्षा

Peer reviewed Journal

Impact Factor: 7.265

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Referred Journal

July 2021 Volume-11 Issue-27

Impact of Environment on Agriculture, Health, Water Resources, Social Life & Industrial Development

Chief Editor

Dr. R. V. Bhoir
Raychandram Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon

Executive Editors

Dr. M. N. Kolpote
Principal,
Maharashtra Mahavidyalaya, Nilanga

Executive Editors

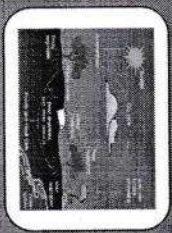
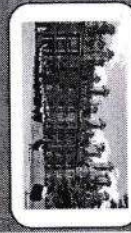
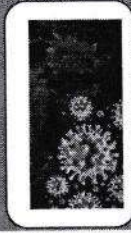
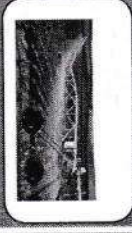
Dr. S. S. Pathi
Principal,
Maharashtra College of Pharmacy, Nilanga

Executive Editors

Dr. E. U. Masumdar
Principal,
Azad Mahavidyalaya, Ausa

C-o- Editors

Dr. B. N. Paul, Dr. C. J. Kadam, Prof. T. A. Jahagirdar, Dr. Naresh Pinnamkar
Dr. C. V. Panchal, Dr. Nisar Syed, Mr. Santosh P Mare

Address
Raychandram Survey No-101/1, Plot No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

5	हवामान बदल आणि कृषीचा शाश्वत विकास	Mr. Shankar Sudamrao Pawar	89-91
6	जल संचयन : गाळाची गरज	डॉ. बंडे मोहन व्यंकटराव	92-97
7	दुष्काळ आणि शेतकरी आयक्यु	डॉ. प्रवीण भास्करराव हाडे	98-101
8	जलवायुबदलापासूनचा इतिहास	Pthyanka Gore, Glnsh More, Mahesh Pawar, Ganesh Choudhari	102-105
9	यवमाळ जिल्ह्यातील मूलभूत वस्तुवरील विनोदीवर कोविड-19 चा परिणाम	शा.सविता आर. निरंकर	106-107
10	पर्यावरण आणि नीतिशास्त्र	शा.बदनाळे शिबळ शरणापा	108-109
11	पर्यावरणाचा मानवी जीवनधर प्रभाव	डॉ. निरुप शिवाजीराव पाईकराव	110-112
12	हवामान बदलाचे होणारे परिणाम एक अभ्यास	भारतभूषण रामनाराव बाळकुसे	113-117
13	दुष्काळजन्य परिस्थितीचे माहितीयुक्त विचार	डॉ.एकनाथ बैजनाथ शिपोले	118-122
14	हवामान बदल आणि त्याचे दुष्परिणाम एक अभ्यास	डॉ.नामदेव कोडवाराव ठळकी	123-127
15	आजूकचा जगाचा महामारी एक अभ्यास	पवार विनाय साठुराव	128-131
16	पर्यावरण संरक्षण काळाची गरज	डॉ. भरत माधवराव मुल्काबाड	132-135
17	महाराष्ट्रातील कोरोना विषाणू आणि वामनव परिस्थितीचा आढावा	पंचाळ नारायण हनुमंतराव	136-141
18	आरोग्य जनविज्ञानाचे अर्थिकाः डॉ. बालसाहेब आवेशकर	डॉ. बी.आर. यादवबाड	142-143
19	महाराष्ट्रातील जल व्यवस्थापनाचे स्वरूप आणि उपाययोजना : एक चिंतितक अभ्यास	शा. मोटे शैलनाथ वसुधाव	144-146
20	विश्वकातील महत्त्वात्मकतेचे अलक्ष्यव्ययान	डॉ. सुभाष बैजलवार	147-149
21	पर्यावरण नियंत्रण नया प्रकल्प	डॉ.शेता एम.दवे	150-157
22	अलक्ष्यव्ययान व त्याचे महत्व - एक ऐतिहासिक दृष्टीकोन	Dr.Prakash Pawar	158-161
23	पर्यावरण परिवर्तन एवं प्रभाव	डॉ.शिल्पा एम बाता	162-167
24	कोविड - 19 चा आरोग्य अर्थव्यवस्थेवर झालेला परिणाम	शा. डॉ. सुरील सुखदेव सोबडे	168-170
25	"भाषागर्भ पर्यावरणीय महत्त्व : एक अकालोक्त"	डॉ. जयदीप रामभुषण सोळुंके	171-175
26	रंगारंग नगरातील अलक्ष्यव्ययान : एक शोध	डॉ.नारायण सुरवंशी	176-179
27	आरोग्यातील वेगवेगळ्या समस्या व उपाय	डॉ. सुरेश शिबकराव सामाळे	180-183
28	दुष्काळजन्य परिस्थितीचे माहितीयुक्त विचार : विशेष संदर्भ मराठी भाषावरील	शा. डॉ.गणपान आनंदा देवकर	184-187
29	आरोग्यातील निव्वडविचार विकास निर्देशांक एक अभ्यास	अयोकराव भरतिसराव फिळे	188-192
30	आधुनिक कृषी विज्ञानामुळे निर्माण होणाऱ्या समस्या	डॉ. कळकर सुरेंकांत रामनाथ	193-196
	डॉ. यादवजीराव शिंदे यांनी प्रस्तावित केलेले शोध	शा. डॉ. शिबकराव सखाराम कोतले	197-199

52	कृषी क्षेत्राचा विकास डॉ.बाबसाहेब आवेशकरांचे योगदान	शा. डॉ. जे. टी. कांबळे	200-203
53	वातावरणातील बदलाचा मानसिक विज्ञानातील आदिवासींच्या प्रमुख भाषांनी पिढ्यान् पिढ्या उपासनात झालेल्या बदलाचा विशेषणामक अभ्यास	डॉ. मधुसा अरुण सुलमाडे. क. महेंद्र रामचंद्र बंबाईत	204-207
54	जल संसाधन शेट पर्यावरण का प्रभाव	डॉ. एम.बी. शिवकराव व्. अशुभेरी वडे	208-210
55	उत्तर महाराष्ट्रातील आदिवासी भाषातील शेतकऱ्यांना महाराष्ट्र बोलते दिलेल्या कृषी कर्जाचा वित्तियक अभ्यास	महा. आ. शिबळ मालवी बुकडे	211-216
56	अग्निदूरगाणे परिणाम	शा.डॉ.बी.आर.शिंदे	217-219
57	शेतकरी आयक्यु : कारणे व उपाय	शा.डॉ. संतोष तुकाराम कदम	220-222
58	साहित्यातून घेतलेले होणारे ग्रामीण जीवन व दुष्काळ	शा. डॉ. नोतल दबळे	223-224
59	भारतभूषण रामनाराव शिपोले अभियांत्रिकी अभ्यासकारकी सुनिषेध	डॉ. विठ्ठल पंडितराव सांडूर	225-226
60	संजनाचा पर्यावरणावर होणारा प्रभाव - एक अभ्यास	Dr.Sadhna Jhokar	227-230
61	कारूर जिल्ह्यातील सन्या संज्ञाच्या संदर्भातील बदलाचा नैसर्गिक अभ्यास	डॉ.के.व्हा कांबळे	231-232
62	मराठीभाषीय कादंबरीतील दुष्काळजन्य स्थितीचे विचार	डॉ.नात जाधव	233-236
63	गोवर्गाह्यातून अविष्कृत होणारे समाजजीवन व समाजमान	डॉ. अजाय अक्षयद हारुण	237-238
64	मराठवाड्यातील कृषि विकासत अवलंबित्वाचे योगदान : विशेष संदर्भ कारूर जिल्हा	शा.डॉ. एम. एम. देवनाळकर	239-242
65	उत्साहाच्या ज्वला व बऱ्या जाती व भाषा उपासना एक अभ्यास	शा. डॉ. वितोद व्यंकटराव फिळे	243-245
66	कोरोना आणि महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था	डॉ. विकास रावसाहेब बापमारे	246-248

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

लोकसाहित्यातून आर्थिक होंणारे समाजजीवन व समाजमन

डॉ. अक्षर अमबर हारुण

मराठी विभागाध्यक्ष, शरदचंद्र महाविद्यालय शिराडोण.

प्रस्तावना:

लोकसाहित्याचा शक्ति अन्वय करणाऱ्या विविध लोकसाहित्य अन्वयसकानी लोकसाहित्य हे परंपरागत चालत आलेल्या लोकजीवनाचा आर्थिकार आहे हे लक्षात घेऊन लोकसाहित्याचा सामाजिकआर्थिक दृष्टीनेही अन्वय करेना आहे. याचा कारण लोकसाहित्य आणि समाजीवन यांचे अभिन्नत्व होय. लोकसाहित्य म्हणजे समाजजीवनाचा आर्थिकार होय. समाजाच्या जीवने जाणवत्या पद्धतीची ती लोकसाहित्यात असल्याने या जीवनाचे विविध पत्र आपल्याला लोकसाहित्यात पहावयास मिळतात. तसेच लोकजीवनाच्या विविध भावात्मक रंजकताही लोकसाहित्यात पहावयास मिळतात. लोकसाहित्यातून व्यक्त होणाऱ्या प्रत्येक अनुभव हा चित्रित असून तो लोकजीवनातून लोकसाहित्यात साकार झालेला असून येतो. मानवी जीवनातील मुख दुःखाच्या भावना, शीर गभीर प्रसंग आणि मानवी स्वभावाच्या विविध छटा व फुलतून लोकसाहित्यातील समाजजीवन व लोकसंस्कृतीचे दर्शन घडते.

शोधनिबंधाची उद्दिष्टे:

1. लोकसाहित्याचा समाजआर्थिक दृष्टीने अन्वय करणे.
2. लोकसाहित्यातून व्यक्त होणाऱ्या मानवाचाचे दर्शन घडविणे.
3. लोकसाहित्यातून समाजजीवन, समाजमन व लोकसंस्कृतीचा अन्वय करणे.

शोधनिबंधाची पद्धत:

1. लोकसाहित्यातून व्यक्त होणाऱ्या समाजजीवन, समाजमन व लोकसंस्कृती ती अर्थिक आहे.
2. समाजजीवन विविध जाणीवा परिवर्तन व त्यास साक्ष्यरूप ठरलेले घटक लोकसाहित्याचे सौंदर्य वाढविताना.
3. समाजजीवन विविध जाणीवा, रूढी, परंपरांचा वेध लोकसाहित्यातून घेतला जातो.

शोधनिबंधाची संशोधनपद्धती:

प्रत्युत शोधनिबंधाचा अन्वय करताना वर्णनात्मक, विश्लेषणात्मक व तुलनात्मक पद्धतीचा अवलंब करण्यात आला आहे. लोकसाहित्यातील समाजजीवन व समाजमन:

लोकसाहित्यातून व्यक्त होणाऱ्या समाजजीवन आणि समाजमन कौण्ड्यपूर्ण असून सामाजिक जीवनाचे अनेकविध विंशेष त्यात पहावयास मिळतात. निरनिराळ्या जातीजमातीचे त्यांच्या कौण्ड्यतासह, आचार विचार पद्धतीसह आपणाम लोकसाहित्यातून दर्शन घडते. निरनिराळ्या सामाजिक अवस्था, समाजजीवनात होणाऱ्या परिवर्तन आणि या सामाजिक परिवर्तनास साक्ष्यरूप ठरलेले घटक यांचीही आळाब लोकसाहित्याच्या अन्वयमाने होते. बदलत्या समाजाचे चित्र पृथीत लोकजीवनात किती प्रभावीपणे रेखाटले आहे ते दिवते.

खोट बोलाण, वादी त्याही उलटा जमाना

शहाणा चतुरी पीडेन याना कोणी इचारीना

कीर्तनाला कोणी पुजेना, नाच्यावर प्यार

समाजजीवन कसे घडत होत आहे, सत्य निमूल्य होऊन समाजाने अन्यायाचे स्तोम माजले आहे याचे सुंदर वर्णन वरील लोकजीवनात केले आहे. इंग्रजांच्या आगमनाने समाजाले कोणते बदल झाले आहेत याचाही उल्लेख पृथीत लोकजीवनात आढळतो.

इयजाने जामे दुकानिती, एका प्रचंडी

आणोयार हा पोडा तोडा आवासाहेंव नेती.

आणि देशाने प्रचलित असलेल्या नाणे व्यवस्थेही झालेला बदल लोकसाहित्यात व्यक्त झालेला आहे.

उड्याहाही बुडून गेली, गर्दी झाली याची

बाळा तीड्या वाडक्या निघाला, वादी साळ याची.

समाजजीवन वेगळ बदलवची लोकसाहित्यात जाण आढळते. तशीच समाजजीवन मुख बदलवचीही दखल लोकसाहित्यात घेतलेली पहावयास मिळते.

समाजमनाने कसे अन्भवते किंवा अन्भवते जात आहे त्याचाच प्रामाणिक आणि स्वाभाविक आर्थिकार लोकसाहित्यातून झालेला आढळतो. मितळ पाण्यात मगानेनाल्या निमणाचे शरीर दुकडते प्रतिक्रिया द्यायच्याप्रमाणे

समाजजीवनाचे लोकजीवनाचे दुकडते प्रतिविध लोकसाहित्यात पडलेले दिसते. मराठी लोकजीवन किती संपन्न होते याची मध्य लोकसाहित्यातून पडते समाजजीवन प्रमुख वर्ग श्रमकरीचा, शक्तिचा व्यवसाय करणाऱ्याचा आपल्या काळात आर्द्धत याम जाळणाऱ्याचा अशा सामाजिक अवस्थेत जीवन जगणाऱ्या मानवील विविध भावछटा त्यांच्याच प्रतिमांच्या सहाय्याने लोकसाहित्यातून व्यक्त होताना दिसतात. शरा, अंगा बद्ध, जोडळा, देव, हिऱ्ही श्ने आणि शैतीतल्या इतर अनेक प्रतिमा श्रमकरी जीवनाचे यथार्थ दर्शन घडविताना.

बाग केलची कशी गळ्याणी दाटकी

साखर मुठीन वाटकी

असे यथार्थ वर्णन लोकसाहित्यात विविध स्वरूपात लोकजीवनाची सांख्यता स्पष्ट करते.

सारंग:

एकंदरीत समाजजीवनाच्या अनेक छटा लोकसाहित्यातून पहावयास मिळतात. लोकजीवनाची जीवन जगण्याची पद्धती लोकजीवनातील आचरणविचार, विधी आणि लोकसंस्कृती इत्यादींचे प्रतिविध लोकसाहित्यात पडलेले पहावयास मिळते. लोकसाहित्यातून व्यक्त होणाऱ्या प्रत्येक अनुभव हा चित्रित असून तो लोकजीवनातून लोकसाहित्यात साकार झालेला असून येतो. लोकजीवनाचे स्वरूप आणि स्पष्ट प्रतिविध आपणाम लोकसाहित्यात पडलेले दिसते. मानवी जीवनातील मुख दुःखाच्या भावना, शीर गभीर प्रसंग आणि मानवी स्वभावाच्या विविध छटा आपणाम लोकसाहित्यात पहावयास मिळून समाजजीवन, समाजमन, व लोकसंस्कृतीचे दर्शनही आपणाम त्यातून घडते असे मरतेश्वरदी म्हणजे लगताने.

संदर्भाथ सूची:

1. ग. वि. दे. - लोकसाहित्य शोध आणि संहिता.
2. शरद अमबर - लोकसाहित्य उगम आणि विकास.
3. शरद अमबर - मराठी लोकजीवने: स्वरंगविशेष.
4. मानवीवाडे शोधोपदे - लोकसाहित्याचे लेख.

MA
VC Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

IMPACT FACTOR
6.05

ISSN 2231- 6671

International Registered & Recognized

Research Journal Related to Higher Education for all Subjects

Hi-TECH RESEARCH ANALYSIS

UGC APPROVED & PEER REVIEWED RESEARCH JOURNAL

<p>Issue : XXI, Vol. - V Year - XI, (Half Yearly) Aug. 2020 To Jan. 2021</p>	CHIEF EDITOR	
<p>Editorial Office : 'Gyandev-Parvati', R-9/139/6-A-1, Near Vishal School, LIC Colony, Pragati Nagar, Latur Dist. Latur - 413531. (Maharashtra), India.</p>	<p>Dr. Balaji G. Kamble Research Guide & Head, Dept. of Economics, Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya, Latur, Dist. Latur.(M.S.) (Mob. 09423346913)</p>	
<p>Contact : 02382 - 241913 09423346913 / 09503814000 07276305000/ 09637935252</p>	EXECUTIVE EDITORS	
<p style="text-align: center;">Website www.irasg.com</p> <p>E-mail : interlinkresearch@rediffmail.com visiongroup1994@gmail.com mbkamble2010@gmail.com</p>	<p>Dr. Sunanda Rodge Principal Govt. B.Ed. College, Nanded, Dist. Nanded (M.S) Scott. A. Venezia Director, School of Business, Ensenada Campus, California, (U.S.A.) Dr. Omshiva V. Ligade Head, Dept. of History Shivjagruti College, Nalegaon, Dist. Latur.(M.S.) Bhujang R. Bobade Director Manuscript Dept., D. A. & C. Research Institute,</p>	<p>Dr. Dileep S. Arjune Professor & Head, Dept. of Economics J. E. S. College, Jalna, Dist. Jalna(M.S.) Dr. U. Takataka Mine Tokiyo (Japan) Dr. Babasaheb M. Gore Dean- Faculty of Education & M.C. Member,S.R.T.M.U, Nanded.(M.S.) Dr. Nilam Chhanghani Dept. of Economics, KNG Mahavidyalaya Karanja Lad, Dist. Washim (M.S.)</p>
	DEPUTY-EDITOR	
<p>Published by : JYOTICHANDRA PUBLICATION Latur, Dist. Latur - 413531 (M.S.)India</p>	<p>Dr. G . V. Menkudale Dept. of Dairy Science, Mahatma Basweshwar College, Latur, Dist. Latur.(M.S.) Dr. C.J. Kadam Head, Dept. of Physics, Maharashtra Mahavidyalaya, Nilanga, Dist. Latur.(M.S.) Dr. Balaji S. Bhure Dept. of Hindi, Shivjagruti College, Nalegaon, Dist. Latur.(M.S.)</p>	<p>Dr. Bharat S. Handibag Dean, Faculty of Arts, Dr. B.A.M.U. Aurangabad(M.S.) Dr. S.B. Wadekar Dept. of Dairy Science, Adarsh College, Hingoli, Dist. Hingoli.(M.S.) Dr. Shivaji Vaidya Dept. of Hindi, B. Raghunath College, Parbhani , Dist. Parbhani.(M.S.)</p>
<p>Price : ₹ 200/-</p>	CO-EDITORS	
	<p>Dr. R.N. Salve Head, Dept. of Sociology, Shivaji University, Kolhapur, Dist. Kolhapur.(M.S.) Ghansham S. Baviskar Dept. of English, RNC & NSC College, Nasik, Dist. Nasik.(M.S.)</p>	<p>Dr. Kailash Tombare Head, Dept. of Economics, Devgiri Mahavidyalaya, Aurangabad.(M.S.) Dr. Kailash R. Nagulkar Head, Dept. of History, Gulab Nabi Azad College, Barshi Takli, Dist. Akola.(M.S.)</p>

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

Issue : XXI, Vol. V

Hi-TECH RESEARCH ANALYSIS

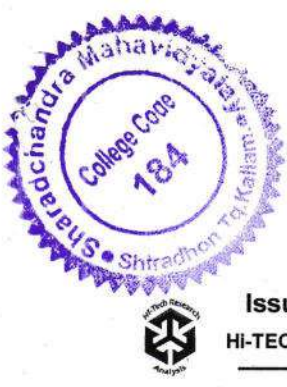
IMPACT FACTOR
6.05

ISSN 2231- 6671
Aug. 2020 To Jan. 2021

INDEX

Sr. No	Title for Research Paper	Page No
1	Literacy Scenario In Maharashtra: A Geographical Analysis Suresh J. Chate	1
2	Management of Soil Biological Quality P. R. Baravkar	8
3	Techniques of Sampling Methods in Research Gajanan Darade	13
4	Bibliographic Database Management Systems T. V. Munde	22
5	Studies on Structural, Optical and Electrical properties of SnO ₂ Thin Films A. A. Birajdar	31
6	Role of Bats in Biodiversity Conservation Dr. P. B. Brahmapurikar	38
7	राष्ट्रपिता म. गांधीजीची स्वराज्य दृष्टी : ऐतिहासिक अवलोकन डॉ. कमलाकर गोरख घोलप	47
8	यलम समाजाची आर्थिक स्थिती डॉ. ए. रेड्डी	51
9	कंत्राटी कामगारांच्या समस्या : समाजशास्त्रीय अभ्यास डॉ. जितेंद्र कोकणे	60

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

7

राष्ट्रपिता म. गांधीजींची स्वराज्य दृष्टी : ऐतिहासिक अवलोकन

डॉ. कमलाकर गोरख घोलप
इतिहास विभाग,
शरदचंद्र महाविद्यालय,
शिराडोण, जि. उस्मानाबाद

Research Paper - History

प्रस्तावना :

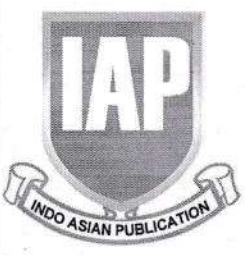
राष्ट्रपिता महात्मा गांधीना एक सक्षम भारत निर्माण करावयाचा होता, गरीबातील गरीब माणसांना हा आपला देश आहे व त्याची जडण घडण करण्यामध्ये आपला वाटा आहे असे वाटेल तेथे लोकांमध्ये उच्च निच वर्ग नसतील व जेथे तेथे सर्व जाती-जमातीचे लोक गुण्या गोविंदाने एकत्र नांदतील अशा भारतामध्ये अस्पृश्यतेसारख्या व नशापानासारख्या कलंकाला जागा नसेल, स्त्रियांना पुरुषांना बरोबरीने हक्क प्राप्त होतील. जगातील इतर देशाशी आपले स्नेहाचे संबंध असतील, कारण आपण त्यांना लुबाडणारे नाही किंवा आपण कोणाकडून लुबाडले जाणार नाही. त्यामुळे आपले सैन्यबळ अतिशय मर्यादित असेल माझे भारतासंबंधीचे स्वप्न हे आहे. हिच माझ्या भारताची सुंदर प्रतिमा आहे, हाच माझ्या स्वप्नातला भारत आहे.

गांधीजींच्या स्वराज्याचा मुख्य हेतू हा सर्वोदय असाच होता. गांधीजींचे सर्वोदयी तत्वज्ञान हे सामाजिक आणि राजकीय दृष्ट्या भौतिक सुखाचे जे तत्व आहे त्याबाबतील पुर्णपणे भिन्न आहे. सर्वोदयात कोठेही संस्था परिणाम वा समाजातील विशिष्ट गट यावर कधीच भर दिल्या जात नाही. सर्वोदयात बहुसंख्याकता पेक्षा समानतेच्या तत्वावर सर्वाधिक भर देण्यात आला आहे.

गांधीजी स्वराज्य हया संकल्पनेचा सहसंबंध सत्याग्रहाशी व समाज कार्याच्या तंत्राशी जोडतात हे गांधीजींच्या विचारांचे अनोखे योगदान म्हणावे लागेल. सत्याग्रह म्हणजे सत्यासाठी सर्वस्व अर्पण करणे सत्य हे न्याय या संकल्पनेशी मिळते जुळते आहे. त्यातून स्वातंत्र्य समता, बंधुता, अहिंसा या विचारसरणी मुल्य प्रतीत होतात. सत्याग्रह सामाजिक राजकीय जीवनात अस्तित्वात येतात अंतर्गत वैयक्तिक मुल्यावर प्रबळ विश्वास दर्शवित असतो.

गांधीजींचा साधन सुचीता हा त्यांच्या सामाजिक आणि राजकीय तत्वज्ञानाचा सर्वात मोठा

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shirdhon Tq. Kallam

IMPACT FACTOR
5.90

ISSN 2347-6834

International Registered & Recognized Research
Journal Related to Higher Education for All Subjects

INDO GLOBAL RESEARCHERS

UGC APPROVED, REFEREED & PEER REVIEWED RESEARCH JOURNAL

Issue : XV, Vol. I
Year- VIII, Bi-Annual (Half Yearly)
(Nov. 2020 To April 2021)

Editorial Office :
'Gyandev-Parvati',
R-9/139/6-A-1,
Near Vishal School,
LIC Colony,
Pragati Nagar, Latur
Dist. Latur - 413531.
(Maharashtra), India.

Website
www.irasg.com

Contact : - 02382 - 241913
09423346913 / 09637935252
09503814000 / 07276301000

E-mail :
visiongroup1994@gmail.com
interlinkresearch@rediffmail.com
mbkamble2010@gmail.com

Published by :
Indo Asian Publication,
Latur, Dist. Latur - 413531 (M.S.)India

Price : ₹ 200/-

EDITOR IN CHIEF

Dr. Balaji Kamble

Professor, Research guide & Head,
Dept. of Economics,
Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya,
Latur, Dist. Latur (M.S.) India

EXECUTIVE EDITORS

Dr. Sachin Napte
Dept. of Mahagement
Indira Business School,
Pune, Dist. Pune (M.S.)

Dr. Nilam Chhangani
Head, Dept. of Economics,
S. K. N. G. College,
Karanja Lad, Dist. Washim (M.S.)

DEPUTY EDITOR

Dr. Dileep S. Arjune
Head, Dept. of Economics,
J. E. S. College,
Jalna, Dist. Jalna (M. S.)

Dr. Allabaksh H. Jamadar
Chairman, BOS, Hindi,
S.R.T.M. University,
Nanded, Dist. Nanded (M.S.)

CO - EDITOR

Dr. Arun R. Kumbhar
Head, Dept. of Economics,
Arts & Comm. College,
Nesri, Dist. Kolhapur (M.S.)

Dr. Eknath J. Helge
Head, Dept. of Commerce,
Jijamata Mahavidyalaya,
Buldhana, Dist. Buldhana (M. S.)

MEMBER OF EDITORIAL BOARD

Dr. Mohmmad T. Rahaman
Dept. of Biomedical Science,
International Islamic University,
Mahkota (Malasiya)

Dr. Sivvappa Rasapali
Dept. of Chemistry,
UMASS, Dartmouth,
MA (United States)

Dr. Satyenkumar P. Sitapara
Principal
Commerce & BBA College,
Amreli, Dist. Amreli (Gujrat)

P. M. Band
Dept. of Dept. of Chemistry,
College of Eng. & Technology,
Babhulgaon, Dist. Akola (M. S.)

Dr. Arun Farfat
Head, Dept. of History,
Shri. S.G. M. College,
Borgaon Manju, Dist. Akola(M.S.)

Dr. Suresh Dhake
Head, Dept. of Economics,
S.N.D.T. College,
Dongar katore, Dist. Jalgaon (M.S.)

Dr. Dilip R. Jagtap
Dept. of Economics,
G. T. Patil College,
Nandurbar, Dist. Nandurbar(M.S.)

Dr. Nana Wankhede
Dept. of History,
Shivaji College,
Akola, Dist. Akola (M. S.)

Dr. O. V. Shahapurkar
Head, Dept. of Geography,
Rajarshi Shahu College,
Latur, Dist. Latur (M.S.)

Arun U. Patil
Dept. of Economics,
Arts & Comm. College,
Akkalkuwa, Dist. Nandurbar (M.S.)

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

Issue: XV, Vol. I

IGR

IMPACT FACTOR

5.90

ISSN 2347-6834

Nov. 2020 To April 2021

INDEX

Sr. No	Title for Research Paper	Page No
1	A Study of Consumer Behavior Regarding e-Commerce Portals in India Dr. Kanhaiya B. Patole, Suryakant R. Wakle	1
2	Insight of Organised Retail formats Dr. Gajendra S. Washnik	6
3	Thematic Techniques in the Novels of Raja Rao Madhuri J. Dhiware	12
4	Library Networks Strategic Planning Dr. Vikram V. Giri	16
5	Buddhism and Democratic Value Dr. S. H. Saknure	21
6	Impact of Organophosphate Pesticide on D.N.A. in Fresh Water Fish Channa Punctatus Dr. Smt. S. S. Dange	27
7	आहारातील पोषकघटकाच्या अभावामुळे होणारे आजार डॉ. माला पुंडलिकराव बारापात्रे	32
8	राजषी शाहू यांचे आरक्षणविषयक धोरणाचा ऐतिहासक अभ्यास डॉ. कमलाकर गोरख घोलप	39
9	पं. भीमसेन जोशी : मराठी भक्ती संगीत संतोष नारायण वावगे	44
10	शिशुपालवध : श्रीकृष्ण भक्तीचा आविष्कार डॉ. संजय वाघोजी जगताप	47
11	दुष्काळ निवारणासाठी महाराज सयाजीराव गायकवाड यांनी केलेले कार्य डॉ. जितेंद्र पुंडलिकराव कोकणे	53

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

राजषी शाहू यांचे आरक्षणविषयक धोरणाचा ऐतिहासक अभ्यास

डॉ. कमलाकर गोरख घोलप

इतिहास विभाग,
शिराढोण, जि. उस्मानाबाद

जपानमधील सानुराई लोकांनी जन्माने मिळणारा उच्च दर्जा सोडून दिला. त्यामुळे जपानमध्ये एकाल्म भावना विकसित झाली आणि त्या देशाची अल्पावधीत उन्नती घडून आली. तसेच भारतीय समाजाने आपल्या समाज मनातील जातिभेदाची विषवल्ली संपूष्ठात आणली पाहिजे.

राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज (२६ जुलै १८७४-६ मे १९२२) यांचे विचार व कर्तृत्व समाज सुधारणेसाठी मार्गदर्शक, दिशादर्शक व प्रेरणादाई ठरते. २ एप्रिल १८९४ ते ६ मे १९२२ या कालावधीतील त्यांची अष्टावीस वर्षांची राजवट वैशिष्ट्यपूर्ण, संस्मरणीय व दुरगामी परिणाम करणारी ठरली. कारण त्यांनी आपल्या राजसत्तेचा उपयोग माणसाला माणून म्हणून सन्मानाने जीवन जगता आले पाहिजे, यासाठी केला. जगामध्ये अनेक राजे, सम्राट झाले परंतु सामान्य माणसावर प्रेम करणारे आणि सामान्य माणसाचे प्रेम लाभलेले राजे फार कमी झाले. त्यापैकी शाहू महाराज एक होते. ते राजांतील थोर 'माणूस' होते आणि माणसातील थोर 'राजे' होते. एवढेच काय ते राजा, छत्रपती, समाजसुधारक, लोकनेता यापेक्षा

इतिहासाला कलाटणी देणारे महान समाजपुरुष होते. या अनुषंगाने दुय्यम सामग्रीच्या आधारावर पुढील उद्दिष्टांन अनुसरून प्रस्तुत विवेचन केले आहे.

१. शाहू महाराजांच्या विचार कर्तृत्वाचा आढावा घेणे.
२. शाहू महाराजांचे आरक्षण धोरण समजून घेणे.
३. आरक्षणाचा ऐतिहासिक दृष्टीकोनातून आढावा घेणे.
४. आरक्षणाबद्दलच्या अनुकूल-प्रतिकूल विचाराची चिकित्सा करणे.
५. वर्तमान स्थितीच्या संदर्भात आरक्षणाची उपयुक्तता लक्षात घेणे.

महाराष्ट्रात सहकार चळवळ, सत्यशोधक चळवळ, ब्राह्मणेत्तर चळवळ, अस्पृश्यता निर्मूलन चळवळ, बहुजन समाज चळवळ इत्यादी सारख्या ज्या समाजसुधारणांच्या चळवळी घडून आल्या. त्यात शाहू महाराजांचे प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्षपणे मौलिक योगदान राहिले आहे. त्यामुळे त्यांच्या योगदानाकडे दुर्लक्ष करणे हा सामाजिक इतिहासाच्या दृष्टीने निव्वळ कृतघ्नपणाचे ठरेल हे सांगताना प्रा.न.र.

166

'Journal of Research & Development'

Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal, Impact Factor 5.13, ISSN: 2230-9578, February 2021, Special Issue 11, Volume-6 "Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development"

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal

February 2021

Special Issue-11, Volume-6

On

Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Guest Editor

Dr. Birajdar Govind Dattopant

Principal

Sharadchandra Mahavidyalaya, Shiradhon Tq. Kallam Dist: Osmanabad
(Maharashtra)

Executive Editors

Dr. A. I. Shaikh
Asst. Prof.
Head Dept. Of Geography

Dr. M. B. Shirmale
Asst. Prof.
Dept. Of Geography

Co-Editors

Dr. S. A. Chaus

Dr. Shakeeluddin Khazi

Mr. P. U. Gambhire

Editorial Board

Dr. K. G. Gholap

Dr. R. R. Sayyed

Dr. S. M. Alte

Dr. A. F. Sayyed

Dr. S. V. Khond

Dr. A. H. Attar

Mr. R. R. Bhise

Mr. Z. A. Khazi

Dr. S. M. Dalve

Dr. F. A. Tamboli

Mr. S. P. Adsule

Dr. S. M. Patel

Mrs. S. N. Sayyed

Mr. S. P. Mane

Published by- Principal, Sharadchandra Mahavidyalaya, Shiradhon Tq. Kallam Dist: Osmanabad (Maharashtra)

The Editors shall not be responsible for originality and thought expressed in the papers. The author shall be solely held responsible for the originality and thoughts expressed in their papers.

© All rights reserved with the Editors

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

CONTENTS

Sr. No.	Paper Title	Page No.
1.	Application of Geoinformatics In The Estimation of Denudation- A Case Study of Modhale Watershed, Dist Nashik Dr. Dnyaneshwar Narayan Pawar	1-4
2	A Study of Quality of The Institutional Organization Process of Secondary School in Jalgaon Prof. Dr. Ranjana Rajesh Sonawane	5-6
3	Violence Against Women In India Dr. Hange A. K.	7-9
4	Satisfaction Level of Pilgrimage Tourist Gaoudagaon in Akkalkot Taluka Dr. Konade B. N.	10-12
5	Avian Diversity in Bhuigaon and TussKhadi, Palghar, Maharashtra, India Rachana Rao, Shivangi Bendre, Idris Ahmed, Daniel Miranda, Varun Satose, Kuldeep Chaudhary, Aditya Akerkar	13-18
6	Isolation of Rhizosphere and fungal endophytes from <i>Premna serratifolia</i> and its anti-bacterial effect. Prasanna Srinivas. R, Amrita Nigam and Aruna Jampani	19-22
7	Women Empowerment In Rural Developomnet Dilip Daga Ahire, Swati Suresh Patil	23-25
8	A Comparative Study of Agility of Tribal and Non-Tribal Students Rameshkumar Varsat, Dr. Miteshkumar Govindbhai Vagh	26-27
9	Tourism In Hill Areas - A Case Study Of Nilgiris District, Tamilnadu, India Dr. K. Katturajan, Mrs. H. Sivasankari	28-29
10	Importance Of Financial Inclusion In Rural Development Mr.Mohammed Nawaz, Dr.Aswatha Kumar, Mr.Syed Nasir Hussain	30-32
11	Satisfaction Index of Hemalkasa Tourist Center in Gadchiroli District of Maharashtra State Dr. Mahesh B Lavate	33-36
12	Advent and Spread of Sufism in South India-A Study of Pre Bahamani period. Mahamad Yunus, Dr. Shaikh Ajaz	37-40
13	Potential of Ecotourism In Mayong Area Of Morigaon District of Assam, India Dr. Mainu Goswami	41-46
14	Population Health Dr. Raneer Jagannathrao Jadhav	47-48
15	Role of Library Professionals In PromotingE- Information Literacy Mrs. Sayyed S. N.	49-50
16	Drought Disaster and its Effect on Agriculture of Karnataka Dr. (Mrs). Sunanda. I Kittali	51-55
17	Water & Sanitation-A Case study (with reference Ambajogai city) Dr. Sheikh Rashida Rahematulla	56-58
18	Rural Development In Maharashtra Kadam Ganesh Pundlikrao, Prof Dr.Vaijayanta N. Patil	59-61
19	Development Of Human Resource and Management Dr. Rathod Namdev Kishanrao	62-64
20	The Role of Language Laboratory in developing Basic Skills of the Language Dr. C. S. Biradar	65-66
21	A View On Digital Marketing Dr. Vivekanand A. Ughade	67-69
22	Share Repurchase in India: An Accounting Stance Dr. Praveen A. Korbu	70-72
23	Gender Discrimination in Early America as Portrayed in Toni Morrison's Novel A Mercy Prashant U. Gambhire	73-75
24	Concept of Sustainable Development and Judicial Response in India. Ms. Shikare M.P	76-78
25	Benefits of Yoga Dr. Kamini M. Mamarde	79-80
26	Abundance Of Cladocerons In Nal Damyanti Sagar, District- Amravati(M.S.)- India Awate P. J.	81-83
27	Geospatial Approach for Quantitative Drainage Morphometric Analysis of Sina River Basin Dr. Govindrao Uttam Todkari	84-89
28	Changing Cropping Pattern In Washim District- A Geographical Analysis. (M.S.) Dr. Manoj P. G.	90-93
29	Gender Equality In India: More Needs To Be Done Nanda Sheshrao Konde, Seema Sheshrao Konde	94-97
30	Corporate Social Responsibility and Environmental development with special regard to Environmental development Sanjay Jagannath Kasabe	98-100

me
I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

Role of Library Professionals In Promoting E- Information Literacy

Mrs. Sayed S. N.

Librarian, Sharadchandra Mahavidyalaya Shiradhon, Tq. Kalamb Dist. Osmanabad

Abstract

In the present Digital age of information explosion, information and communication technology (ICT) is progressively replacing the old methods of information collection, storage and retrieval and the usage of ICT application and E- Resources become more in academic library system over digital library and internet a teacher can share his knowledge with peers in the subject, a researcher can collect Information on his area of study from anywhere in the world and a student can clarify his doubts which may not be possible in the classroom educational institutions in under developed countries can access the latest information available in developed countries can access the latest through internet without any time delay. The paper attempts to discards the impact of ICT on library and their services in academic libraries in digital age.

KEY WORDS :- ICT, E-resources, Academic Library.

Introduction

In modern era the role of libraries and librarians have changed. Due to impact of ICT. ICT has changed traditional role of library services. Libraries are providing e-resources to the users. ICT has brought tremendous changes in library services. ICT is a set of technologies which is users for create, store and disseminate information. ICT is providing e-resources and housekeeping operation of library. Various library services are now given by library and information centre by using information communication technology.

Recent Trends Of Ict In Lis

- Computer technology
- RFID technology
- E-Journals / E-Books
- Digital technology
- Web 2.0
- Barcode technology
- Web - OPAC
- Library 2.0
- E- mail
- Storage Device
- Multimedia

ICT tools are useful for better library services to the students, teachers and researchers. The library services includes.

- Catalogue
- Reference Service
- Acquisition
- Circulation
- E-resources

Rfid System

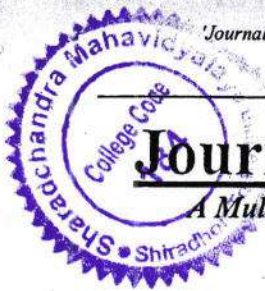
Radio frequency identification system facilitates self check in and checkout and ensures security. RFID is the latest technology used in modern library's theft detection system. RFID based system moved beyond security to become tracking system which combines security with more efficient tracking of materials throughout the library. RFID is a combination as radio frequency based technology and microchips technology. The largest used in RFID system can replace both EM or RF theft detection target and barcodes RFID is necessary in modernization of libraries.

Sms Alert Service

Library can provide SMS alert service to their users. Users will get text message whenever they issue or return book to library. They will also get advance reminder regarding the due date of already issued book to user.

E-mail Service

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

'Journal of Research & Development' A Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal,
Impact Factor-7.265, ISSN: 2230-9578, 9 September-2021, Volume-12, Issue-7
Resource Management and Agricultural Development

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal

9th September 2021 Volume-12 Issue-7

On

Resource Management and Agricultural Development

163

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot
No-23, Mundada Nagar, Jalgaon

Executive Editors

Dr. N. G. Mali

Principal

Sambhaji College (Arts, Commerce &
Science), Murud, Latur

Executive Editors

Dr. S. J. Phule

President

Marathwada Association of
Geographers, Latur

Co- Editors

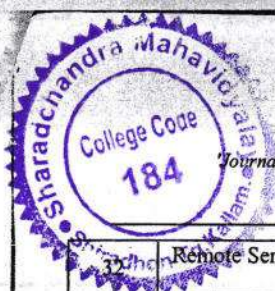
Dr. H. S. Waghmare, Dr. S. N. Ubale, Dr. G. L. Jadhav
Prof. M. B. Gaikwad, Dr. B. N. Nagalgave,
Dr. V. R. Rathod, Dr. S. S. Pawar

Published by- Dr. N. G. Mali, Principal Sambhaji College (Arts, Commerce & Science), Murud, Latur.

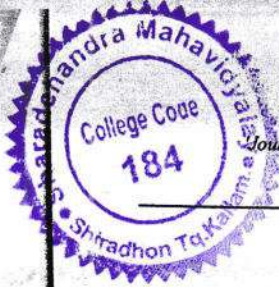
The Editors shall not be responsible for originality and thought expressed in the papers. The author shall be solely held responsible for the originality and thoughts expressed in their papers.

© All rights reserved with the Editors

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

32	Remote Sensing and GIS Application in Agriculture And Natural Resource Management Rutuja V. Kotkar, Renuka S. Tanpure, Pramod D. Borhade	107-109
33	Study Of Fish Marketing Trends Of Siddheshwar Reservoir, Hingoli District Maharashtra. Niture S D	110-114
34	Socio-Economic Status Of Fishermen Of Siddheshwar Reservoir Of Hingoli District Maharashtra Niture S D	115-119
35	The Study of Molar Refractivities and Polarizability Constants of Diphenoxylate Drug Molecule G.B.Akat	120-122
36	Nature Vs Nature in the plays of Manjula Padmanabhan Mr.Mahadeo Babu Gaikwad	123-124
37	A Review of IoT for Smart Framing in Agriculture Sector Mr. Anand Digambarrao Kadam, Suraj Lahurao Tope, Trupti Digambarrao Kadam, Komal Diliprao Kadam, Dr. Nagsen Samadhan Bansod	125-127
38	Sustainable Management Of Natural Resources Siddesh Dnyandev Boraste	128-130
39	Sustainable Development Goal-Zero Hunger Change In Cropping Pattern Vinod Sharma	131-133
40	Reading Habit of Users of 'A' Grade Public Libraries in Nanded City Shaikh Sajeed Shaikh Bashir, Dr. Rameshwar Suryabhanji Pawar	134-137
41	Renewable Energy Technologies: Roadmap To Future Generations Dr.L.Malleswara Rao, Dr.APV Appa Rao, P Rama Krishna Rao, Ch. Sundar Singh	138-143
42	A Temporal Changes In Kukadi Canal Irrigated Area A Study In Pamer Tahasil" Ahmednagar (M.H) Mr. Sanjay Sukhdev Aher, Dr. Sanjiv Hari Kolpe	144-146
43	A Dicot Wood from the Deccan Intertrappean Beds of Shibla (M.S.), India Wanjari M. H., Ghatbandhe N. M	147-149
44	India's Sustainable Development Goals and Agrarian Reforms- Policies and Challenges Dr. Jadhav Rajeshri Apparao	150-151
45	Watershed Management for Sustainable Development Dr.Ishwar Baburao Ghorude, Dr. Kirti Sadhurao Niralwad	152-154
46	Water Resources Issues and Management in India Dr. N.G. Mali, Dr. A. A. Kalgapure, Dr. R.B. Madale	155-158
47	Agro Based Industries and Rural Development Dr. Sunil D. Chachere	159-161
48	The Concept of Sustainable Development Dr. P. B. Achole.	162-165
49	Declining Size of Holdings and Increase use of Chemical fertilizers in Farming-Need for Sustainable Agriculture in the State of Manipur Dr. Silvia Lisam	166-168
50	Innovative Library Services in Digital Era. Mrs.Sayyed S.N.	169-170
51	Agricultural Land Use and Land Efficiency in Kanakapura Taluk of Ramanagr District; Karnataka B. N. Yaligar., Dr. M. Nagaraj, D. A. Kolhapure	171-175
52	Sustainable Agriculture & Rural Development Dr. Sakharam Dnyanoba Waghmare	176-178
53	Correct time duration in life cycle stages family formicidae species of <i>Meranoplus Bicolor</i> & <i>Crematogaster Contemta</i> during rainy season in at Mahad Dr. Bhosale P.A	179-182
54	Digital Farming Using Internet Of Things (IOT) For Sustainable Agriculture Prof.Yogesh S. Amle, Prof.Dhananjay S. Borhade, Prof. Pramod D. Borhade	183-187
55	Health and Environment Effects of Air Pollution Dr. Sarwade M. P.	188-190
56	Spatial Distribution of Market Centers in Latur District: A Geographical Study Dr. R. S. Dhanushwer	191-193
57	Challenges and Marketing Strategies For Msmes Dr. R. S. Musale	194-197
58	A Study of Farmers' suicide: Psychological Perspectives Approaches in Maharashtra Dr.Munaji Kishaurao Rakhonde	198-200
59	Role of Small Scale & Cottage Industries in the Economic Growth of Indian Economy Dr. B. V. Dahore	201-203
60	Study the effect of aqueous leaf extract of <i>Adulsa (Adathoda zeylanica L.)</i> on growth of <i>Macrophomina Phaseolina</i> Fungus by using different concentrations. M. M. Dudhbhate	204-205
61	A Study of Per Capita Net Sown Area in Hingoli District Dr. Vajinath Kantiram Chavan	206-208

Innovative Library Services in Digital Era.

Mrs. Sayyed S. N.

Librarian Sharadchandra Mahavidyalaya Shiradhon Q.Kalam Bdist.Osmanabad

Email :-Savyedsamina077@Gmail.Com

Abstract :-

'Library Is A Temple Of Knowledge And Users Are The Devotees Of The Library.' In Digital Era The Nature Of The Traditional Libraries Is Changing And The User's Quest Of The Knowledge Is Increasing. Users Are Not Satisfied With The Traditional Libraries. They Are Always In Search Of New Knowledge In Short Span Of A Time. In This Article Author Tried To Focus Of Changing Role Of Libraries And Librarian In Digital Era.

Key Words :-Ict, E- Resources, N-List, Resource Sharing.

Introduction

The Concept Of Library Which Was Considered Only As The Storehouse Of Books Has Changed In Modern Era. Due To The Impact Of Ict. Traditional Role Of Library Has Changed In Digital Age And Analysis Of The Library System Needs As It's A Point Of Departure To Fix The Library' S Present Position Seen Form A Number Of Parameters And Asked How This Position Relates To The Tendencies And Changes Demand For New Services. Libraries Give The Various Types' Information Services I.E. Traditional & Digital Or Web Based Information. Role Of Academic Libraries Is Totally Changed. A Great Responsibility Vests On The Shoulders Of The Present Day College Librarians In Making Their Libraries A Knowledge Reservoir. It Should Be Upgraded In Terms Of Ict Infrastructure. Quality Of Success Of Library & Popularity Of Library Depends On The Quality Services Requirement Of Its Stakeholders & Accordingly Indenting, Select, Procure, Process, Organize And Give Services By Right Resources At The Right Time In Right Manner To The Entire Community.

E-Resources 2. Consortia 3. Resource Sharing & Net Working 4. N-List.

E-Resources :-

E-Journal: Electronic Journals Are Simple Having Advanced Search Facility On Internet. It Can Be Browsed At Any Moment On Net By Any User. This Facility Can Made Available By Academic & Commercial Institution. An Institution Can Select A Model Suitable To Them. It Also Has Free Access.

E-Database: E-Database Is An Organized Collection Of Information Of The Particular Subject Or Multi Disiplinary Subject Areas, Information Sources Within E-Database Can Be Searched & Retrieved Electronically. There Are So Many Databases Can Be Searched & Retrieved Electronically. There Are So Many Databases Available On The Network; They Are Either Charged Or Free.

E-Dissertations & E-Thesis: This Is One Of The Primary Sources Of Information For Researcher. The Preservation At This Type Of Documents Can Be Made Available In The Digital Form By The Academic Libraries. "Inflibnet Has Made Available The Thesis & Dissertation In Digital Form. Dr. B.A.M.U. Aurangabad Has Also Giving This Type Of Facility E-Resources Are Used Commonly Now Days In Major Academic Libraries.

Online Services Of Academic Libraries:

Following Online Services Can Be Given By Academic Libraries:

1. E Journal, E-Books, Web Forms, Articles, Databases, Films, Audio Digital Products Online Publishing. Public Domain & Commercial Online Databases Are Available On Internet.

Need Of E-Resources:

Best Reading For The Largest Number At The Least Cost Is A Great Challenge Before Librarians. Library May Think Of Subscribing Online Databases. Membership Of Consortia May Also Help In Meeting The Demands Of User Community. A Good Number Of Standard Publishers Have Started E-Publishing.

The Use Of E-Resources:

1. Easy Access To Latest Information;
2. Great Saving Of Time;
3. Use Any Time Anywhere
4. Portability;
5. Saving In Physical Space In Storing And Use;
6. Unlimited Concurrent Use;
7. Downloading, Saving, Reading And Forwarding Facility At Click Of A Button;
8. Hearing Impaired May Go In For Audible E-Resources;
9. No Fear Of Users Misplacing Of Hiding The Resources; Etc.

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

168

46

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - X

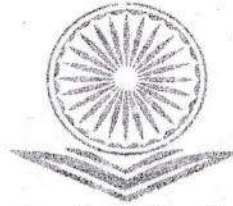
Issue - I

January - March - 2021

MARATHI PART - I

Peer Reviewed Refereed
and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING

2019 - 6.399

www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole

M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

M. e.
I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

30

19

VOLUME - X, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2021

ANANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF MARATHI PART - I

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	जलसिंचन प्रकल्पांचे कृषी उत्पादकता वाढीतील योगदान : गिरणा प्रकल्प-एक अभ्यास डॉ. अजय वासुदेव कोटे	१-५
२	शेतकऱ्यांची आत्महत्या : एक ज्वलंत समस्या प्रा. डॉ. भैरट आशा बालाजी	६-९
३	भारतातील दारिद्र्याचे मापन, कारणे व उपाय योजना डॉ. बालासाहेब शिवाजी पवार	१०-१४
४	यवतमाळ जिल्ह्यातील शेतकरी आत्महत्येची कारणे व उपाययोजना : एक अध्ययन कु. भाग्यश्री श्रीकृष्णराव गाडगे	१५-२१
५	भारतीय अर्थव्यवस्था आव्हाने आणि संधी भक्ती विकासराव चव्हाण	२२-२५
६	अल्पभूधारक शेतकऱ्यांच्या समस्या प्रा. डॉ. दिलीप जानकीराम घोंगडे	२६-३२
७	भारतीय आर्थिक विषमता - एक परिक्षण प्रा. डॉ. घनश्याम जगताप	३३-३८
८	वस्तू किंवा खाद्य पदार्थांच्या पॅकेजिंगमुळे त्याच्या किमतीवर झालेला परिणाम प्रा. इंद्रजित नितीनराव बंगाळे	३९-४१
९	भारतातील कृषी क्षेत्रासमोरील आव्हाने व उपाय प्रा. कविता किसन भोये	४२-४७
१०	शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या भारतीय अर्थव्यवस्थेसमोरील आव्हान प्रा. डॉ. खोकले आर. के.	४८-५२
११	महाराष्ट्रातील साक्षरता प्रमाण - एक अभ्यास प्रा. डॉ. सुरेश वसंतराव खोंड	५३-५८
१२	लोकसंख्या नियंत्रित ठेवण्याकरिता जाहिरात हे एक जनजागृती प्रभावी माध्यम प्रा. कृष्ण गणपत सावंत	५९-६४
१३	भारतीय अर्थव्यवस्थेसमोरील आव्हान - बेकारी प्रा. डॉ. देशमुख चंद्रशेखर जरासंध	६५-६९

११. महाराष्ट्रातील साक्षरता प्रमाण - एक अभ्यास

प्रा. डॉ. सुरेश वसंतराव खोंड

संशोधक मार्गदर्शक व अर्थशास्त्र विभागप्रमुख, शरदचंद्र महाविद्यालय, शिराढोण, ता. कळंब, जि. उस्मानाबाद.

प्रस्तावना

लोकांच्या निरक्षरतेमुळे अनेक लोकसंख्या विषयक समस्या उद्भवतात. त्यामुळे साक्षरता प्रमाणास किंवा साक्षरतेनुसार लोकसंख्येच्या विभागणीस लोकसंख्याशास्त्रीय अध्ययनात महत्वाचे स्थान प्राप्त झाले आहे. एखाद्या देशाची लोकसंख्या किती आहे. यापेक्षा देशाच्या विकासाच्या दृष्टीने ती कशी (लोकसंख्येची गुणवत्ता) आहे हे अधिक महत्वाचे ठरते. लोकसंख्येची गुणवत्ता वाढविण्यासाठी शिक्षण हा घटक महत्वाचा असतो. त्यामुळे आज शिक्षण हे मानवी जीवनाचा अविभाज्य घटक बनले आहे. शिक्षण ही सामाजिक व आर्थिक प्रगतीची वारे उघडून देणारी सक्षमीकरणाची प्रक्रिया आहे. ज्या प्रक्रियेस १९९० नंतर मानवी विकास निर्देशांक या संकल्पनेच्या माध्यमातून अधिक महत्त्व प्राप्त झाले आहे. अर्थशास्त्रज्ञ मानवी भांडवल उभारणीमध्ये लोकसंख्येची गुणवत्ता महत्त्वपूर्ण मानतात. आणि ही गुणवत्ता प्रामुख्याने शिक्षण, आरोग्य, संस्कृती, तंत्रज्ञान या निकषांच्या आधारे ठरवली जाते. इतर निकषांच्या मुलनेत साक्षरता किंवा शिक्षण हा निकष लोकसंख्येच्या गुणवत्तेचा प्रमुख निकष ठरतो. शिक्षण या निकषाचा व्यापक दृष्टीने विचार केल्यास इतर सर्व निकष अंतर्भूत असल्याचे दिसतात.

संशोधनाची उद्दिष्टे

१. साक्षरता प्रमाण अभ्यासने.
२. भारताच्या निवडक राज्यांच्या साक्षरता प्रमाणाचा थोडक्यात आढावा घेणे.
३. महाराष्ट्राच्या साक्षरता प्रमाणाचा अभ्यास करणे.
४. महाराष्ट्राच्या साक्षरता प्रमाणाचा जिल्हा व विभागनिहाय तुलनात्मक अभ्यास करणे.

संशोधनाच्या परिकल्पना

१. भारताच्या साक्षरतेचा विचार करता केरळ साक्षरतेच्या बाबतीत आजही पहिल्या स्थानावर आहे.
२. महाराष्ट्रातील साक्षरता प्रमाणात वाढ होत आहे.
३. महाराष्ट्रात स्त्री साक्षरतेचे प्रमाण कमी आहे.
४. शहरी भागाच्या तुलनेत ग्रामीण भागात साक्षरतेचे प्रमाण कमी आहे.

संशोधन पध्दती

संबंधित संशोधनपर लेखासाठी साधारणतः संशोधनाच्या दुय्यम साधनाचा वापर करण्यात आलेला आहे. यामध्ये संशोधनाशी संबंधित ग्रंथ, पुस्तके, शोध प्रबंध, अहवाल साप्ताहिके, मासिके, त्रैमासिके, पाक्षिके, वर्तमानपत्रे, इ. साधनांचा वापर करण्यात आलेला आहे.

Peer reviewed Journal

Impact Factor: 5.13

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

February-2021. Special Issue-11, Volume-5

Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Guest Editor

Dr. Birajdar Govind Dattopant
Principal

Sharadchandra Mahavidyalaya,
Shiradhon Tq, Kallam Dist:
Osmanabad (Maharashtra)

Executive Editors

Dr. A. I. Shaikh

Dr. M. B. Shirmale

Co- Editors

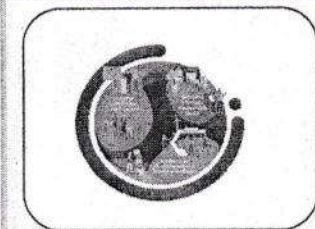
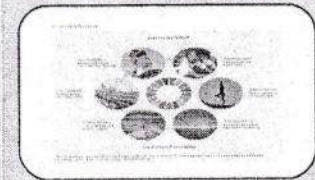
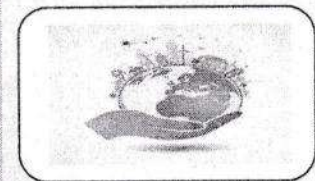
Dr. S. A. Chaus

Dr. Shakeeluddin Khazi

Mr. P. U. Gambhire

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

[Signature]
I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya

'Journal of Research & Development'

Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal, Impact Factor 5.13, ISSN: 2230-9578, February 2021, Special Issue, Volume-5 "Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development"

54	साठोत्तरी उपन्यासों में प्रणतिशील नारी	प्रा.डॉ. दळवे सुर्यकांत माधवराव	173-174
55	समकालीन युगातील योगाचे महत्व	डॉ. उदय डी. मेंडुलकर	175-178
56	आदिवासी भागातील आरोग्य सुविधा व सार्वजनिक आरोग्य एक सूक्ष्म अभ्यास	प्रा. डॉ. संदेश नारायणराव उबाळे	179-181
57	शाश्वत विकासात बारा बलुतेदारांचे महत्व	डॉ. सुरेश बसंतराव खोंड	182-185
58	बिब्लियोमेट्रिक्स: उल्लेख विश्लेषण	किरण रंगनाथ भिसे	186-187
59	शाश्वत विकास व वाढती लोकसंख्या	प्रा. प्रकाश कोथळे	188-189

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

शाश्वत विकासात बारा बलुतेदारांचे महत्त्व

डॉ. सुरेश वसंतराव खोंड

संशोधन मार्गदर्शक व अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, शरदचंद्र महाविद्यालय शिराढोण, ता. कळंब जि. उस्मानाबाद.

प्रस्तावना :-

शाश्वत विकास या शब्दात नैसर्गिक आणि मानवनिर्मित संसाधनांचा जपून आणि योग्य तितका वापर करणे अपेक्षित आहे. आपल्या बुद्धीच्या जोरावर नैसर्गिक साधन संपत्तीचा वापर करताना माणूस हा निसर्गचक्राचा एक घटक आहे. यांची जाणीव "शाश्वत विकास" या संकल्पनेत आहे. पृथ्वीवरील इतर कोणताही सजीव आपल्या गरजेपेक्षा जास्त संसाधनांचा वापर करित नाही. "जिओ जीवस्य जीवनम्" हे निसर्गचक्र आहे

शाश्वत विकास संकल्पनेचा उगम संयुक्त राष्ट्र संघटनेने सन 1987 मध्ये जागतिक पर्यावरण आणि विकास आयोगा (World Commission on Environment and Development) ची स्थापना केली. आयोगाचे अध्यक्ष नॉर्वेचे तत्कालीन पंतप्रधान होते. त्यांच्या नावावरून देखील या आयोगाला ओळखले जाते. आयोगाने पृथ्वीवरील सामाजिक पर्यावरणीय समस्यांचे निक्षण करून, अभ्यास करून पृथ्वीवरील संसाधनांचा भावी पिढीसाठी राखून वापर कसा करता येईल, याचा शोध घेतला. आयोगाने सादर केलेल्या 'Our Common Future' या अहवालात 'शाश्वत विकास' ही संकल्पना व तिच्या व्याख्या केलेल्या आहेत.

संशोधनाची उद्दिष्टे :-

- 1) शाश्वत विकासाची व्याख्या अभ्यासणे.
- 2) बलुतेदारी पद्धतीची व्याख्या अभ्यासणे.
- 3) महाराष्ट्रातील बारा बलुतेदारांचा अभ्यास करणे.
- 4) शाश्वत विकासात बारा बलुतेदारांचे महत्त्व अभ्यासणे.

संशोधन पद्धती :-

प्रस्तुत लघु शोध निबंध लिहिण्यासाठी वापरण्यात आलेली संशोधन पद्धती ही संशोधनाची दुय्यम पद्धती आहे. यामध्ये संशोधनाशी संबंधित ग्रंथ, पुस्तके, मासिके, पाक्षिके, साप्ताहिके, वर्तमानपत्रे, तसेच इंटरनेटवर उपलब्ध असलेल्या दुय्यम साधनांचा वापर करण्यात आलेला आहे. प्रस्तुत संशोधनासाठी प्राथमिक पद्धतीचा वापर करण्यात आलेला नाही.

शाश्वत विकासाच्या व्याख्या :-

1) "जागतिक पर्यावरण व विकास आयोग जो विकास चालू पिढीच्या गरजा पुढील पिढीच्या गरजा धोक्यात न आणता पूर्ण करता येतो त्या विकास शाश्वत विकास असे म्हणतात."

2) "वर्तमानकालीन गरजांची पूर्तता करत असताना या प्रयत्नांचा परिणाम भविष्यकालीन गरजांवर होणार नाही. ही वाव विचारात घेऊन साध्य केलेला विकास, म्हणजे निरंतर विकास होय."

3) "पर्यावरणीय बाबींचे महत्त्व अबाधित ठेवणारा विकास म्हणजेच शाश्वत विकास होय."

बलुते म्हणजे काय?

बोलूता हा शब्द नेमका केव्हा अस्तित्वात आला हे मात्र सांगता येत नाही. इ.स. दहाव्या शतकापासून ही पद्धत अस्तित्वात असावी असे काही इतिहासकारांचे म्हणणे आहे. यादव काळातही याचे उल्लेख आढळतात. बलुते म्हणजे शेती उत्पन्नातील काही भाग कामाच्या मोबदल्यात वर्षाच्या शेवटी देणे म्हणजे बलुते. "Balura minas - A fire amount of farm produce" आणि गावकऱ्यांना आवश्यक सेवा पुरवणाऱ्या लोकांना किंवा बर्गाला बलुतेदार असे म्हटले आहे.

बलुतेदारी पद्धतीच्या व्याख्या :-

गावातील जाती व्यवस्थेतून व्यक्त होणाऱ्या श्रमविभाजनास अनुसरून वेगवेगळ्या जातीकडून बनवल्या जाणाऱ्या वस्तूंचे, केल्या जाणाऱ्या सेवा, कार्यांचे व अन्नधान्याचे वितरण व विनिमय होणाऱ्या पद्धतीला बलुतेदारी पद्धती असे म्हटले जाते. ज्या जाती शेतकऱ्यास व शेती उपयोगासाठी आवश्यक असणाऱ्या वस्तू तयार करतात त्यांचा समावेश बलुतेदारात केलेला दिसून येतो.

महाराष्ट्रातील बारा बलुतेदार :-

- 1) सुतार :-

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

Peer reviewed Journal

Impact Factor:5.13

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

February-2021. Special Issue-11, Volume-6

Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot
No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)
425102

Guest Editor

Dr. Birajdar Govind Dattopant

Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya,
Shiradhon Tq. Kallam Dist:
Osmanabad (Maharashtra)

Executive Editors

Dr. A. I. Shaikh

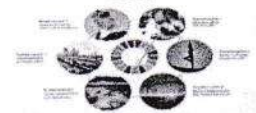
Dr. M. B. Shirmale

Co- Editors

Dr. S. A. Chauhan

Dr. Shakeeluddin Khazi

Mr. P. U. Gambhire

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

MA C
I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

A. I. - 32

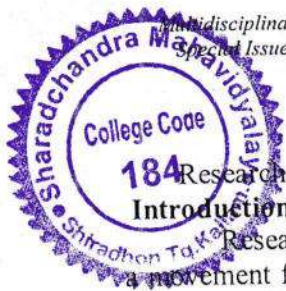

'Journal of Research & Development'

Monitoring Urban Growth Dynamics in Thrikkakara Municipality, the Peri – Urban Area of Kochi based on Index Based Model

31	Monitoring Urban Growth Dynamics in Thrikkakara Municipality, the Peri – Urban Area of Kochi based on Index Based Model	Arya Lekshmi P T, Dr. Lancelet T S	101-104
32	Study of Research Process in Social Science	Dr. Shaikh A.I.	105-106
33	Study Of General Landuse Pattern In Sangli District (Maharashtra)	Dayanand S. Kamble, and Omprakash V. Shahapurkar	107-111
34	Environmental Moments In India And Its In Sustainable Development	Prof. Pramod Jagannath Patil	112-114
35	Studies on Role of Honey Bees As Pollinators For Sustainable Development of Agriculture	P. R. Kokate	115-116
36	Sustainable Agriculture	Vedprakash D. Surve	117-119
37	Role of Water, Sanitation, and Hygiene methods on Improving Health Outcomes among Children.	Kazi Z. A.	120-123
38	Spatial Analysis of Rural Settlement in Nashik District, Maharashtra	Sanjay D. Pagar	124-128
39	Gender Equality & Women's Empowerment	Dr. Aparna S. Khursel	129-130
40	Nutritional Status of Indian Children : Geographical Analysis	Dr. Haridas G.Pisal	131-134
41	Water Management: Present Situation and Upcoming Challenges	Dr. Sominath Sarangdhar Khade	135-138
42	Unrealistic or Illusory Women Identity in Show's Play, Pygmalion	Mr. Jagtap Anil Raosaheb	139-141
43	A Geographical Study Of Road Transport Network In Beed District	Shrimant Bibhishan Gandhale, Dr.M. G. Rajpange, Dr. M. V. Suryawanshi	142-143
44	Spatial Analysis of Basic Education Facilities in Goa2010-18	Dr. C. P. Hiremath	144-148
45	The variation in female Literacy – A case Study of India country With special reference to Maharashtra State	Dr. Chhaya Baliram Tonglae	149-152
46	Importance of The Trade and Commerce	Dr. Shrikant L. Patil	153-156
47	मराठवाडा: जिल्हानिहाय लोकसंख्या व भौगोलिक क्षेत्र यांच्या सहसंबंधाचा भौगोलिक अभ्यास	प्रा. डॉ. ए.ए. काळगापुरे	157-159
48	उस्मानाबाद जिल्ह्यातील भूमी उपयोजनाचा भौगोलिक अभ्यास (इ.स. १९९१ ते २०११)	प्रा. डॉ. शिरमाळे महेदुबपाशा बाबूमियाँ	160-163
49	हवामान बदल हे एक जागतिक आव्हान : चिकित्सक अभ्यास	प्रा. डॉ. दिलीप गोविंदराव भोगे	164-167
50	पर्यावरणाचे मानवी शरीराव आणि मानवी जीवनावर होणारे परिणाम	प्रा. मते अनिल बापुराव, डॉ. कदम संजय भास्कर	168-169
51	लोकसाहित्याच्या अभ्यास पद्धती व संप्रदाय	डॉ. अत्तार अमजद हारुण	170-172
52	हिंदी - मराठी आत्मकथा में दलित समाज का प्रामाणिक दस्तावेज	वर्षा मुरलीधर खोपे	173-175
53	पेशवेकालीन रोखे आणि कर्ज वसुलीच्या पध्दती	प्रा. डॉ. धनंजय नागोराव मोगले	176-181
54	बीड जिल्ह्यातील भूपृष्ठीय जल संसाधनाचे संवर्धन काळाची गरज	कोठुळे सर्वेश्वर पुरुषोत्तम, प्राचार्य. डॉ.एम.जी.राजपंगे	182-187
55	मुद्ध जल: समस्या आणि उपाय	प्रा. डॉ. रेणुकादास यशवंत बोनर	188-192
56	हवामानातील स्थित्यांतरे	डॉ. कळसकर सूर्यकांत नागनाथ	193-196
57	हिंदी कहानी और स्त्री विमर्श	डॉ. सय्यद अमर फकीर	197-198
58	हिमनदया आणि पर्यावरण प्रदुपण	डॉ. अर्चना शिवाजी वाघमारे, डॉ. राम प्रल्हाद ताटे	199-201
59	वाहतूक आणि व्यापार विकास रणनीती	प्रा. बागूल वाय. के.	202-204

- I/C Principal

A Study of Research Process in Social Science

Dr. Shaikh A. I.

Researcher, Head of Geo. Sharadchandra College, Shiradhon Tq. Kallamb Dist. Osmanabad.

Introduction :-

Research is an art of scientific investigation. Some people consider research is a movement, a movement from the known to the known. It is actually a voyage of discovery. It is the pursuit of truth with the help of study, observation, comparison and experiment. In short the search for knowledge through objective and systematic methods of finding solution to a problem is research. The term research refer to the systematic method consisting of enunciating the problem, formulating a hypothesis, collecting the facts or data, analyzing the facts and reaching certain conclusion either in the form of solution towards the concerned problem.

Objective of the study –

1. To study of the research process in social science.
2. To understand the research report writing

data base –

The present study is depend upon secondary any such as various books, published unpublished Journals, Volume, Souver etc.

Research Process :-

Generally, research is understood to follow a certain structural process. Though step order may very depending on the subject matter and researcher. A bried description of the following stated stapes will be helpful.

Formulating the Research Problem.

There are two types of research problem. Viz, those which relate to state of nature and those which relate to relationship between variables. The best way of understanding the problem is to discuss it with one's own collegus or with these having some expertise in the matter. In an acadmic institution the researcher can seek the help from guide who is usually an experienced man and has several research problems in mind often, the guide puts for the problem in general terms and it is upto the researcher to narrow it down and phrase the problem in operational terms. This task of formulating or destining a research problem is a step of greatest importance in the entire research process. Infact, Formulation of the problem often follows a sequential pattern where a number of formulation are set up , each formulation more specific than the proceeding one, each one phrased in more analytical terms and each more realistic in terms of the available data and resources.

Literature Survey –

Once the problem is formulated, a brief summary of it should be written down. It is compulsory for a research worker writing a thesis for a Ph.D. degree. degree to write a synopsis of the topic literature survey connected with the problem Academic journals, conferences proceeding government reports, book etc.

Hypotheses :-

After literature survey, researcher should state in clear term the working hypothesis. The development of working hypothesis plays in important role. Hypothesis should be very specific and limited to the peace of research in hand because it has to be tasted. The role of hypothesis is to guide the research by delimiting the area of research and to keep him on the right track It also indicates the type of data required and the type of methods of data analysis to be used.

Prepare the Research design.

The researcher will be required to prepare to research design. He will have to state the conceptual structure within which research would be conducted. The preparation of such a design facilitates research to be as efficient as possible yielding maximum information. There are several research design, such as, experimental and non experimental hypothesis testing. Experimental design can be either informal design.

Collection of Data :-

There are several ways of collecting the data which differ considerably in context of money costs time and other resources at the disposal of the researcher. Data can be collected by any or more of the following ways. Such as by observation, personal interview telephone interview, mailing of questionnaires, through schedules.

IIC Principal

121

ISSN 2278-9820

International Registered & Recognized
Research Journal Related To Higher Education

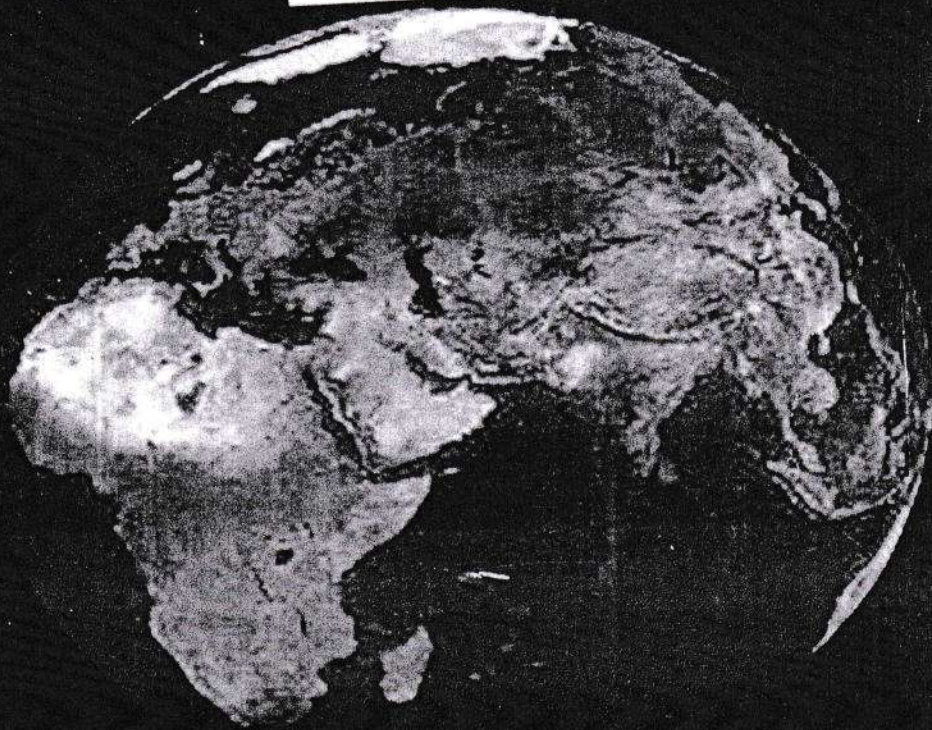
VISION RESEARCH JOURNAL FOR GEOGRAPHY & GEOLOGY

(UGC Approved & Peer Reviewed Research Journal)

Year - XI, Issue - XXI, Vol. II

Impact Factor 6.50
(GRIFI)

Dec. 2021 To May 2022

EDITOR IN CHIEF

DR. JAIDEEP R. SOLUNKE

Issue - XXI, Vol.- II

IMPACT FACTOR
6.50

ISSN 2278-9820

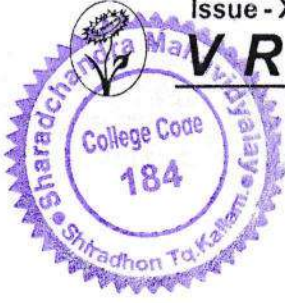
Dec. 2021 To May 2022

VRJFGG

INDEX

Sr. No	Title for Research Paper	Page No
1	The Geographical Study of the Main Causes of the River Floods in Maharashtra : Claimate Changes, Contraction of River, Sludge Accumulation Dr. Jaideep R. Solunke	1
2	A Case Study of Agriculture land used sakur in Ahmednagar Maharashtra Dr. Vikas A. Deshmukh	12
3	Changing Pattern of Dependency Ratio in Pedhi Watershed of Maharashtra State Ravindra G. Rathod, Dr. Umeshchandra B. Madavi	19
4	Geographical Analysis Of Female Literacy Among The Non-Tribal And Tribal Female Population In Nashik District. Dhanraj Kalu Ahire	26
5	Review on the Changing Cropping Pattern during 1979-80 to 1998-99 in Beed District (MS) India. Dr. V. L. Phad	32
6	A Comparative Analysis of Population Density in Solapur and Gulbarga District B.M. Swami, Dr. P.B. Achole	38
7	महाराष्ट्रातील स्थलातरांचे स्वरुप डॉ. हरी साधू वाघमारे	46
8	पश्चिम विदर्भातील पर्यटन: एक भौगोलिक अभ्यास अभिजीत प्र. दोड	52
9	मराठवाड्यातील तळी, सरोवरे व जलाशये प्रणालीला अनुसरुन मत्सेक्षेत्र (२०००-१० ते २०१०-२०) डॉ. एच.बी.राठोड, विठ्ठल गोविंद चव्हाण	63
10	पर्यावरणीय कायदे : एक अभ्यास डॉ. विजय नागोजी विणकर	68
11	देवणी व शिरूर अनंतपाळ तालुक्यातील ग्रामीण वस्तीच्या घनतेचा भौगोलिक अभ्यास ओमप्रकाश सुभाषराव पाटील, डॉ. आप्पाराव आण्णाराव काळगापूरे	72
12	जलप्रदूषणाचा भौगोलिक अभ्यास डॉ. ए. आय. शेख	78

I/C Principal

जलप्रदूषणाचा भौगोलिक अभ्यास

डॉ. ए. आय. शेख
भूगोल विभाग प्रमुख,
शरदचंद्र महाविद्यालय,
शिराढोण, जि. उस्मानाबाद

Research Paper - Geography

प्रस्तावना

पृथ्वीवर जी सजीव सृष्टी अवतरलेली आहे, त्यास पाणी हे प्रमुख स्रोत आहे. पाणी व हवा याशिवाय सजीव सृष्टी अस्तीत्वात येवू शकत नाही. पृथ्वीवर हवा व पाण्याचे अस्तीत्व नसले असते, तर पृथ्वीवर सजीव सृष्टी अस्तीत्वात आली नसती.

पृथ्वीचा ७१% भाग पाण्याने व्यापलेला असून २९% भाग भूभाग आहे. ७१% भाग पाण्याने व्यापलेला असेल. तरी त्यातील फारच कमी भाग गोड्या पाण्याच्या स्वरूपात आहे. तसा विचार केला तर एकूण पाण्यापैकी ९७% पाणी खारे आहे. तर फक्त ३% पाण्यापैकी २.९९% पाणी बर्फाच्या स्वरूपात आहे. फक्त ०.००३% पाणी मानवी वापरासाठी उपलब्ध आहे.

उद्देश

- १) जलप्रदूषणाची कारणे तपासणे.
- २) जल प्रदूषणाच्या कायद्याचा अवलोकन करणे.
- ३) जल संवर्धनाचा अभ्यास करणे.

विषय मांडणी

भारतात नैऋत्य मोसमी वाज्यापासून पाऊस जून ते सप्टेंबर या कालावधीत पाऊस पडतो. पण २१व्या शतकाच्या सुरुवातीपासून मान्सूनच्या आगमनात विचारात घेतली. तरी काही भागात कमी वेळात जास्त पाऊस पडून जातो, तर काही भागात अतीशय कमी पाऊस पडतो. पडलेल्या पावसाच्या पाण्याचे योग्य नियोजन होत नाही. सर्वसामान्य लोकांना शुध्द पाणी भेटावे यासाठी शासनाने विविध कायदे करून सुध्दा भारतातील बहुतांशी नद्या प्रदुषित व गटारे झालेली आहेत.

Peer reviewed Journal

Impact Factor:7.265

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

December-2021 Volume-12 Issue-23

Mahatma Phule, Rajarshi Shahu Maharaj and Dr. B. R. Ambedkar – Thoughts and works

Chief Editor

Dr. Anant Narwade
'Rayichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar Jalgaon (M.S.) 425102

Editor

Mr. Sharadchandra Mahavidyalaya
I/C Principal
Chhatrapati Shivaji Mahavidyalaya,
Kalam, Dist. Osmanabad (MS) India

Executive Editor

Dr. Anant Narwade
Dr. Raghunath Ghadge
Mr. Anil Jagtap

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

Address

'Rayichandram' Survey No-101/1 Plot No-23 Mundada Nagar Jalgaon (M.S.) 425102

	विचारवंत आणि सुधारक छत्रपती राजर्षी शाहू महाराज	डॉ.एस.डी. सावंत	132-133
	डॉ. आंबेडकरांचे राष्ट्रनिर्माणातील एक अभूतपूर्व कार्य— हिंदू कोड बिल	प्रा.डॉ. श्रीमती सुनिता कुरुडे	134-136
	आंबेडकरवादी विचारधारा दलित विमर्श के संदर्भ में	डॉ दळवे सूर्यकांत माधवराव	137-138
38	राजर्षी शाहू महाराजांचे आर्थिक विचार	गोविंद रामराव काळे , प्रा डॉ दीपक एम भारती	139-143
39	महात्मा फुले यांच्या अखंड मधील पुरोगामी विचार	डॉ लोणे राजेंद्रकुमार लक्ष्मणराव	144-147
40	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे दलित साहित्याला योगदान	डॉ. बालाजी विठ्ठलराव डिगोळे	148-152
41	महात्मा फुले यांचे शैक्षणिक विचार आणि कार्य	प्रा डॉ एच टी सातपुते	153-155
42	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शेती विषयक विचार व कार्य : एक भौगोलिक अभ्यास	प्रा.डॉ. सुभाष दत्त हुलपल्ले	156-158
43	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे मराठी साहित्याला योगदान	श्री. दयानंद मनोहरराव राठोड	159-161
44	महात्मा फुले यांचे आर्थिक विचार	डॉ.पांडुरंग नामदेव डापके	162-165
45	मानव प्रजातिर्याका वर्गिकरण के आधार का भौगोलिक विवेचन	डॉ. शेख ए.आय	166-167
46	उस्मानाबाद जिल्ह्यातील सोयाबीन पीक प्रारूप :एक अभ्यास(इ.स.१९९१ ते २०११)	प्रा.डॉ.शिरमाळे महेबुबपाशा बाबूमीयाँ	168-172
47	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि संविधानवाद	प्रा. अभिमान अरुण ढाणे	173-175
48	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक विचार : एक अभ्यास	प्रा.डॉ.मैंद बालासाहेब वैजनाथ	176-180
49	महात्मा ज्योतिबा फुले यांचा शेतकरी विषयक दृष्टीकोन	प्रा. डॉ. महावीर गायकवाड	181-183
50	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि त्यांचे कृषीसंबंधी विचार तथा धोरण.	श्री. शरद बाबुलाल खंडारे	184-187
51	विचारवंत आणि सुधारक छ. शाहू महाराज	प्रा.विनोद नामदेव साळुंखे	188-189
52	राजर्षी छत्रपती शाहू महाराजांचे अस्पृश्यतानिवारण विषयक कार्य	प्रा. डॉ. चौधरी दत्तत्रय मल्हारी	190-191
53	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे सामाजिक लेखन	प्रा.तुषार भोसले	192-194

मानव प्रजातियों का वर्गीकरण के आधार का भौगोलिक विवेचन

डॉ. शेख ए.आय

संशोधक शरदचंद्र महाविद्यालय, शिराढोण ता. कळंब जि. उस्मानाबाद

ई-मेल- drshaikh.ai18@gmail.com

प्रस्तावना :-

प्रजाति शब्द के बारे में भूवैज्ञानिकों का एक मत सही है। कुछ वैज्ञानिक प्रजाति के अंतर्गत समान गुण या गुण समूहवाले लोगों को सम्मिलित करते हैं। इसी के अलावा कुछ वैज्ञानिक समान भाषा बोलनेवाले या एक ही स्थान पर कई पीढ़ियों से निवास करनेवाले को प्रजाति का स्वरूप मानते हैं। कुछ विद्वान धर्म से संबंधित या कुछ विद्वान प्रजाति को राष्ट्र के रूप में लेते हैं। सारांश रूप से ऐसा कहा जा सकता है कि प्रजाति व्यक्तियों का एक ऐसा समूह है कि, जिनमें एक से शारीरिक लक्षणों का संयोग निश्चित रूप से पाया जाता है और जिस अनुवंशिक शारीरिक लक्षणों के आधार पर पहचाना जा सकता है। मानव शास्त्रियों ने प्रजातियों का वर्गीकरण शारीरिक नाप, मानवमिती, जीवमती, शारीरिकमिती तथा कपालमिती आदि के आधार पर मानव की शारीरिक बनावट के विशिष्ट लक्षणों के अनुरूप किया है। विविध शास्त्रियों ने मानव प्रजातियों का वर्गीकरण त्वचा का रंग, जबड़ों का उभार, कपाल मिती एवं उसका घनत्व इसके आधार पर किया है। जिन शारीरिक लक्षणों के आधार पर मानव प्रजातियों का अध्ययन किया जाता है, उन्हें दो श्रेणियों में बाटा जाता है।

1) बाह्य लक्षण 2) आंतरिक लक्षण

A) बाह्य लक्षण :- इसके अंतर्गत त्वचा का रंग, बालों की बनावट शारीरिक कद, मुखाकृति, नेत्रों का रंग और आकृति, होंठ का आकार बाह्य लक्षण ।

1. त्वचा का रंग :- त्वचा के रंग के आधार पर विश्व के प्रजातियों को तीन मोटे भागों में बाटा जाता है। श्वेत प्रजाती, पित प्रजाती एवं श्याम प्रजाती
2. बालों का बनावट :- बालों के बनावट के दृष्टि से पांच भागों में विभक्त किया है, सिधे या खडे बाल, चिकणे बाल, तरंगमय या लहरदार बाल, छलेदार बाल, घुंगराले बाल
3. शरीर का कद:- अधुनिक मानव की औसत शारीरिक उंची 5 फुट 6 इंच होती है। पुरुषों में 4 फुट 3 इंच से लेकर 6 फुट 6 इंच तथा स्त्रियों में 3 फुट 11 इंच से लेकर 6 फुट 2 इंच तक पाये जाते हैं।
4. मुखाकृति:- इस लक्षणों में चौड़े मुखवाले, मध्यम मुखवाले, लम्बे मुखवाले मुखाकृति का समावेश होता है।
5. आँखों का रंग :- कुछ मानव प्रजातियों का आँखों का रंग नीला, हरा या भूरा होता है तो कुछ की आँखें काली होती हैं।
6. ओंठ के आकार :- होठों की बनावट में भी भिन्नता पायी जाती है। कुछ के होठ बहुत ही छोटे होते हैं। इनमें बहुत कम स्थूलता तथा फैलाव पाया जाता है तथा बाहर को उलटे हुए या होंठ संधी कि भिन्नता बिल्कुल ही नहीं मिलती।

Peer reviewed Journal

Impact Factor:5.13

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

February-2021. Special Issue-11, Volume-6

Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot
No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)
425102

Guest Editor

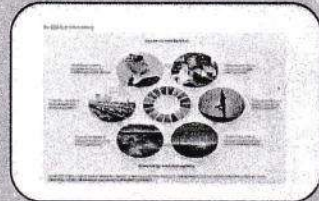
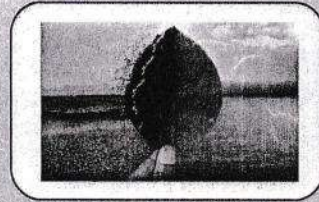
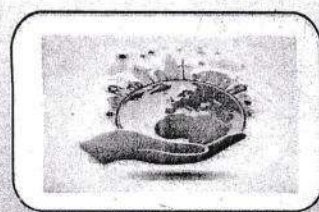
Dr. Birajdar Govind Dattopant
Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya,
Shiradhon Tq. Kallam Dist:
Osmanabad (Maharashtra)

Executive Editors

Dr. A. I. Shaikh
Dr. M. B. Shirmale

Co- Editors

Dr. S. A. Chaus Dr. Shakeeluddin Khazi Mr. P. U. Gambhire

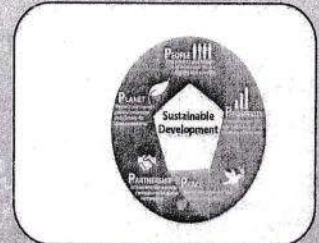

(Signature)
I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam Dist.

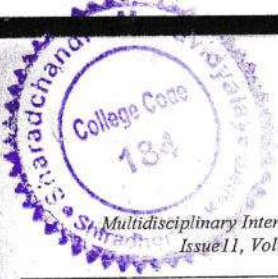

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

1974-1975-1976-1977-1978-1979-1980-1981-1982-1983-1984-1985-1986-1987-1988-1989-1990-1991-1992-1993-1994-1995-1996-1997-1998-1999-2000-2001-2002-2003-2004-2005-2006-2007-2008-2009-2010-2011-2012-2013-2014-2015-2016-2017-2018-2019-2020-2021

31	Monitoring Urban Growth Dynamics in Thrikkakara Municipality, the Peri – Urban Area of Kochi based on Index Based Model Arya Lekshmi P T, Dr. Lancelet T S	101-104
32	Study of Research Process in Social Science Dr. Shaikh A.I.	105-106
33	Study Of General Landuse Pattern In Sangli District (Maharashtra) Dayanand S. Kamble, and Omprakash V. Shahapurkar	107-111
34	Environmental Moments In India And Its In Sustainable Development Prof. Pramod Jagannath Patil	112-114
35	Studies on Role of Honey Bees As Pollinators For Sustainable Development of Agriculture P. R. Kokate	115-116
36	Sustainable Agriculture Vedprakash D. Surve	117-119
37	Role of Water, Sanitation, and Hygiene methods on Improving Health Outcomes among Children. Kazi Z. A.	120-123
38	Spatial Analysis of Rural Settlement in Nashik District, Maharashtra Sanjay D. Pagar	124-128
39	Gender Equality & Women's Empowerment Dr. Aparna S. Khursel	129-130
40	Nutritional Status of Indian Children : Geographical Analysis Dr. Haridas G.Pisal	131-134
41	Water Management: Present Situation and Upcoming Challenges Dr. Sominath Sarangdhar Khade	135-138
42	Unrealistic or Illusory Women Identity in Show's Play, Pygmalion Mr. Jagtap Anil Raosaheb	139-141
43	A Geographical Study Of Road Transport Network In Beed District Shrimant Bibhishan Gandhale, Dr.M. G. Rajpange, Dr. M. V. Suryawanshi	142-143
44	Spatial Analysis of Basic Education Facilities in Goa 2010-18 Dr. C. P. Hiremath	144-148
45	The variation in female Literacy – A case Study of India country With special reference to Maharashtra State Dr. Chhaya Baliram Tonglae	149-152
46	Importance of The Trade and Commerce Dr. Shrikant L. Patil	153-156
47	मराठवाडा: जिल्हानिहाय लोकसंख्या व भौगोलिक क्षेत्र यांच्या सहसंबंधाचा भौगोलिक अभ्यास प्रा. डॉ. ए. ए. काळगापुरे	157-159
48	उस्मानाबाद जिल्ह्यातील भूमी उपयोजनाचा भौगोलिक अभ्यास (इ.स. १९९१ ते २०११) प्रा. डॉ. शिरमाळे महेबुबपाशा बाबूमियाँ	160-163
49	हवामान बदल हे एक जागतिक आव्हान : चिकित्सक अभ्यास प्रा. डॉ. दिलीप गोविंदराव भोगे	164-167
50	पर्यावरणाचे मानवी शरीराव आणि मानवी जीवनावर होणारे परिणाम प्रा. मते अनिल बापुराव, डॉ. कदम संजय भास्कर	168-169
51	लोकसाहित्याच्या अभ्यास पद्धती व संप्रदाय डॉ. अत्तार अमजद हारुण	170-172
52	हिंदी - मराठी आत्मकथा में दलित समाज का प्रामाणिक दस्तावेज वर्षा मुरलीधर खोपे	173-175
53	पेशवेकालीन रोखे आणि कर्ज वसुलीच्या पध्दती प्रा. डॉ. धनंजय नागोराव मोगले	176-181
54	बीड जिल्ह्यातील भूपृथीय जल संसाधनाचे संवर्धन काळाची गरज कोठुळे सर्वेश्वर पुरुषोत्तम, प्राचार्य. डॉ. एम. जी. राजपंगे	182-187
55	सुद्ध जल: समस्या आणि उपाय प्रा. डॉ. रेणुकादास यशवंत बोनर	188-192
56	हवामानातील स्थित्यांतरे डॉ. कळसकर सूर्यकांत नागनाथ	193-196
57	हिंदी कहानी और स्त्री विमर्श डॉ. सय्यद अमर फकीर	197-198
58	हिमनदया आणि पर्यावरण प्रदुषण डॉ. अर्चना शिवाजी वाघमारे, डॉ. राम प्रल्हाद ताटे	199-201
59	वाहतूक आणि व्यापार विकास रणनीती प्रा. बागूल वाय. के.	202-204

उस्मानाबाद जिल्ह्यातील भूमी उपयोजनाचा भौगोलिक अभ्यास (इ.स. १९९१ ते २०११)

प्रा. डॉ. शिरमाळे महेबुबपाशा बाबूमियाँ

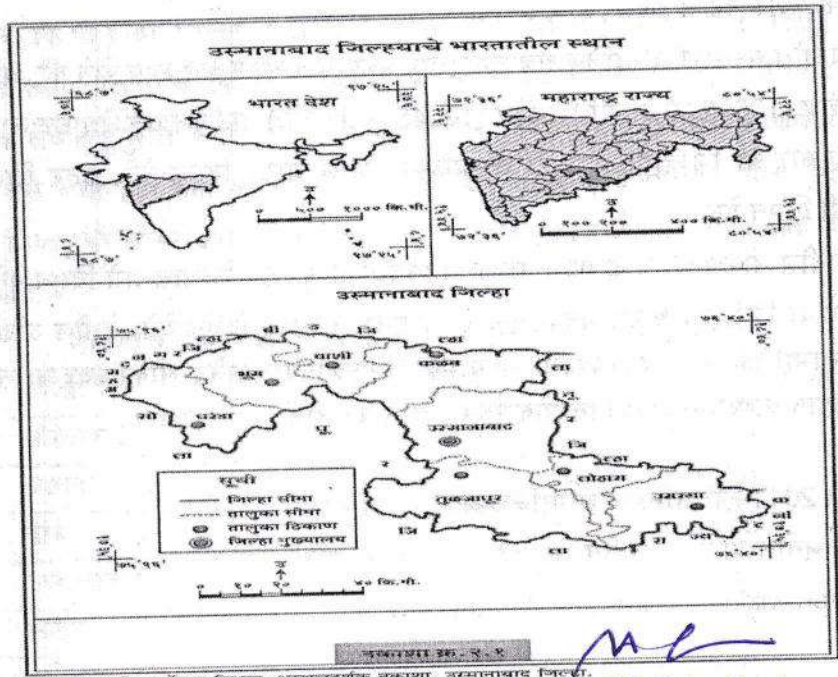
भूगोल विभाग शरदचंद्र महाविद्यालय, शिराढोण ता. कळंब जि. उस्मानाबाद.

प्रस्तावना:- भूमी हे देशाची एक महत्वाची नैसर्गिक साधन संपत्ती आहे व अशा साधन संपत्तीचा अधिक योग्य वापर करणे हे देशातील लोकांच्या हातात आहे. जमीनीचे किंवा भूमीचे महत्व लक्षात घेता तिचा योग्य प्रकारे वापर केल्यास फायदेशीर असते. जमिनीचा अयोग्य प्रकारे उपयोग केल्यास जमिनीची उत्पादनक्षमता घटून त्या देशाची प्रगती खुंटते. अभ्यासक्षेत्रातील मानवांच्या गरजा अन्न, वस्त्र, निवारा याबरोबरच वाहतूक, दळणवळण, वस्ती, संरक्षण आणि मनोरंजन इत्यादसाठी मानवाला भूमीकडे पहावे लागते. भूमी उपयोजन हे स्थलकालसापेक्ष असते. म्हणजे भूमी उपयोजन हे स्थला नुसार व काळा नुसार बदलत असते. म्हणजे भूमी उपयोजन हे स्थळानुसार व काळानुसार बदलत असते. उस्मानाबाद जिल्ह्यातील भूमी उपयोजनाचा विचार केला असता मागील २० वर्षांपूर्वी जे भूमी उपयोजन होते ते आज नाही. कारण तांत्रिक व यांत्रिक घटकातील बदलामुळे दोन दशकांपूर्वी एखाद्या भूमीचा उपयोग कृषीसाठी केला जात असेल तर आज त्या भूमीवर वस्ती निर्माण झाली असेल किंवा अन्य एखाद्या कार्यासाठी त्या भूमीचा उपयोग केला जात असेल तसेच अभ्यासक्षेत्रातील विविध तालुक्यातील भूमी वापर तंतोतंत सारखेच असणार नाही. क्षेत्रातील उपलब्ध प्राकृतिक, आर्थिक व सामाजिक घटकामुळे भूमी वापरात भिन्नता निर्माण होते.

बीजसंज्ञा:- भूमी उपयोजन, स्थल - कालपरत्वे बदल.

अभ्यास क्षेत्र :-

प्रस्तुत शोधनिबंधासाठी उस्मानाबाद जिल्ह्याची निवड केलेली आहे. उस्मानाबाद मराठवाड्यातील नैऋत्य कडील जिल्हा असून त्याचा अक्षवृत्तीय विस्तार १७°३५' उत्तर अक्षवृत्त ते १८°४१' उत्तर अक्षवृत्ताच्या दरम्यान आणि रेखावृत्तीय विस्तार ७५°१६' पूर्वे रेखावृत्त ते ७६°४०' पूर्वे रेखावृत्ताच्या दरम्यान आहे. उस्मानाबाद जिल्हाचा क्षेत्रफळ ७५१२.४ चौ.कि.मी असून महाराष्ट्र राज्याचा ३.२१ टक्के क्षेत्र या जिल्हाचा आहे जिल्ह्यात उस्मानाबाद, कळंब, उमरगा, तुळजापूर, परांडा, भूम, लोहारा व वाशी या आठ तालुक्यांचा समावेश होतो.

स्रोत : भारतीय सर्वेक्षण विभाग, भूधरमंडळीक नकाशा, उस्मानाबाद जिल्हा.

134

*'Journal of Research & Development' A Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal,
Impact Factor-7.265, ISSN: 2230-9578, 9 September-2021, Volume-12, Issue-9
Resource Management and Agricultural Development*

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal

9th September 2021 Volume-12 Issue-9

On

Resource Management and Agricultural Development

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot
No-23, Mundada Nagar, Jalgaon

Executive Editors

Dr. N. G. Mali

Principal

Sambhaji College (Arts, Commerce &
Science), Murud, Latur

Executive Editors

Dr. S. J. Phule

President

Marathwada Association of
Geographers, Latur

Co- Editors

Dr. H. S. Waghmare, Dr. S. N. Ubale, Dr. G. L. Jadhav
Prof. M. B. Gaikwad, Dr. B. N. Nagalgave,
Dr. V. R. Rathod, Dr. S. S. Pawar

Published by- Dr. N. G. Mali, Principal Sambhaji College (Arts, Commerce & Science), Murud, Latur.

The Editors shall not be responsible for originality and thought expressed in the papers. The author shall be solely held responsible for the originality and thoughts expressed in their papers.

© All rights reserved with the Editors

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

College Code
184

48	शेतकरी आत्महत्या : विशेष संदर्भ विदर्भातील/ अमरावती जिल्हा:- Dr. Dode Archana Balasaheb	181-184
49	कृषी विकासात ग्रामीण प्रशासनाची भूमिका प्रा. डॉ. वसंत पांडुरंग सरवदे	185-186
50	पाणलोट व्यवस्थापन क्षेत्राचा अभ्यास स. प्रा. पांचाळ नारायण हनमंतराव	187-190
51	उस्मानाबाद जिल्ह्यातील सोयाबीन पिकाखालील क्षेत्र व उत्पादन एक अभ्यास (इ.स.१९९१ ते २०११) प्रा.डॉ.शिळाळे महेबुबपाशा बाबुमीर्गी	191-194
52	केंद्र सरकारचा कृषी कायदा 2020 आणि शेतकरी आंदोलनाचा अन्वयार्थ डॉ. दत्ता कुंचेलवाड	195-198
53	भारतातील जल व्यवस्थापनाचा आकृतीबंध डॉ. भालेराव जे. के.	199-201
54	अहमदपूर तालुक्यातील लोकसंख्येच्या घनतेचे भौगोलिक विश्लेषण प्रा. डॉ. एन. के. वाघमारे श्री बी.ए. मोठेराव	202-204
55	हिंगोली जिल्ह्यातील प्रमुख पिकांचा भौगोलिक अभ्यास प्रा. डॉ. भगवान प्रभाकरराव शेंडगे	205-209
56	शेती आणि नैसर्गिक संसाधनांचे व्यवस्थापन डॉ. मुक्ता सोमवंशी गंगणे	210-213
57	कोव्हिड -१९ पर्यावरण एक चिकित्सा डॉ. पिसाळ हरिदास गुणवंतराव	214-217
58	भारतीय शेतीक्षेत्रातील रासायनिक खतांच्या अतिवापराचे दुष्परिणाम प्रा. डॉ. अनिल धोंडीराम सत्रे	218-223
59	नांदेड जिल्ह्यातील सोयाबीन पिकांचे सुधारित तंत्रज्ञान : एक चिकित्सक अभ्यास प्रा.डॉ पुरी एन.एन, प्रा.डॉ कोरे जी. एम	224-227
60	स्त्री आत्मचरित्र एक वाटचाल प्रा. डॉ. श्रीहरी दासू चव्हाण	228-229
61	लातूर व औसा तालुक्यातील ग्रामीण वसाहतीचे प्रकार एक भौगोलिक विश्लेषण Dr. A.R.Badade Mr. Lahane Baliram Shivaji	230-236
62	स्त्री आत्मचरित्र 'मी वनवासी'- एक चिंतन डॉ.सोळके चत्रभुज नारायणराव	237-239
63	कोरोना काळ _ पर्यावरणासाठी विधायक डॉ. दैवशाला शिवाजी नागदे , डॉ. देविदास निळकंठ भोयर	240-241

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

उस्मानाबाद जिल्ह्यातील सोयाबीन पिकाखालील क्षेत्र व उत्पादन एक अभ्यास (इ.स.१९९१ ते २०११)

प्रा.डॉ.शिरमाळे महेबुबपाशा बाबूमिर्ची

भूगोल विभाग शरदचंद्र महाविद्यालय, शिराडोण ता.कळंब जि.उस्मानाबाद

प्रस्तावना

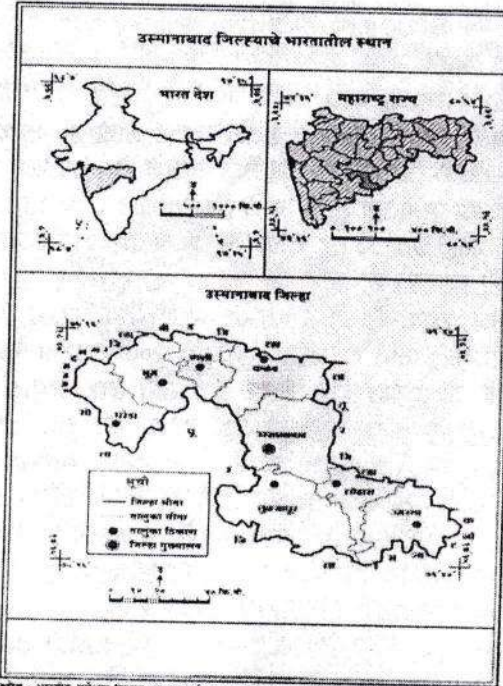
जगातील बहुतांशी देश कृषिप्रधान आहेत. तसेच भारताच्या संदर्भातही शेती अत्यंत महत्त्वाची आहे. कारण ती भारतीय अर्थव्यवस्थेचा कणा आहे. अर्थव्यवस्थेला ४८ टक्के उत्पन्न शेतीपासून मिळते. म्हणून कृषी उत्पादकता वाढविण्याची गरज आहे. तसेच जवळपास ७० टक्के भारतीय जनता कृषीवर अवलंबून असून जवळजवळ ७२ ते ७३ टक्के लोकांना कृषीद्वारे रोजगार मिळतो. खाद्यान्न पुरवठा व कच्च्या मालाचा पुरवठाही मोठ्या प्रमाणावर होतो. देशाची खरी आर्थिक प्रगती ही कृषीवरच अवलंबून आहे. कारण अनेक उद्योग शेती मालावरच आधारित आहेत. त्यामुळे वाहतुकीतही शेती मालाचे अधिक प्रमाण आहे. एकूण निर्यातीच्या ९९ टक्के निर्यात ही शेतमालाचीच असते. या सर्व बाबींचा विचार करता कृषी उत्पादकता अधिक वाढविणे किती महत्त्वाचे आहे हे लक्षात येते.

मानवाच्या प्राथमिक कार्यात कृषीचा समावेश होत असून कृषीतील विविध पिकांमध्ये सोयाबीन पिकाला महत्त्वाचे स्थान आहे. कारण शेतकरी सोयाबीन पीक हे खरीपाचे नगदी पीक म्हणून मोठ्या प्रमाणात उत्पादन घेत आहे. सद्यस्थितीला सोयाबीन पिक लील क्षेत्रात व उत्पादनात मोठ्या प्रमाणात वाढ झाल्याचे आढळून येते.

बीजसंज्ञा - सोयाबीन पिकाखालील क्षेत्र, सोयाबीन उत्पादन

अभ्यास क्षेत्र

प्रस्तुत शोधनिबंधासाठी उस्मानाबाद जिल्ह्याची निवड केलेली आहे. उस्मानाबाद मराठवाड्यातील नैऋत्यकडील जिल्हा असून त्याचा अक्षावृत्तीय विस्तार १७°३५' ते १८°४०' उत्तर अक्षावृत्त, रेखावृत्तीय विस्तार ७५°१६' ते ७६°४०' पूर्व रेखावृत्ताच्या दरम्यान आहे. हा जिल्हा महाराष्ट्र व कर्नाटक सिमेवरील असून त्याच्या दक्षिण-पश्चिमेस सोलापूर, उत्तर-पश्चिम दिशेस अहमदनगर, उत्तरेस बीड, पूर्वेस लातूर आणि दक्षिणेस कर्नाटक राज्यातील बीदर आणि गुलबर्गा हे जिल्हे आहेत. उस्मानाबाद जिल्ह्याचे क्षेत्रफळ ७९१२४ चौ.कि.मी. असून त्यापैकी ७२७१ चौ.कि.मी. क्षेत्र ोण भागाचे आहे. महाराष्ट्र राज्याच्या ३.२१ टक्के क्षेत्र या जिल्ह्याचे आहे. जिल्ह्यात उस्मानाबाद, कळंब, उमरगा, तुळजापूर, परांडा, भूम, लोहारा व वाशी या आठ तालुक्यांचा समावेश होतो.

चित्र १ : भारतीय सर्वेक्षण विभाग, पुणे/संदर्भ नकाशा, उस्मानाबाद जिल्हा.

नकाशा क्र.१.१

माहितके
सोयाबीन पिकाखालील क्षेत्रात वाढ होत आहे.
सोयाबीन पिकाखालील क्षेत्रानुसार उत्पादनातही वाढ होत आहे.

दिवे
उस्मानाबाद जिल्ह्यातील भौगोलिक पार्श्वभूमीचा अभ्यास करणे.
उस्मानाबाद जिल्ह्यातील सोयाबीन पिकाखालील क्षेत्र व उत्पादन यांचा स्थल कालानुसार अभ्यास करणे.

द्विती स्रोत
उस्मानाबाद जिल्ह्यातील सोयाबीन पिकाखालील क्षेत्र व उत्पादनाचा अभ्यास करण्यासाठी सन १९९१-९२ ते २०१०-११ या कालावधीचा विचार करून माहिती व आकडेवारी संकलनासाठी संशोधकाने पुढील माहितीय सामग्रीचा उपयोग केला आहे. प्रस्तुत शोधनिबंध हा द्वितीयक स्वरूपाच्या आकडेवारीवर आधारलेला आहे. सदर अभ्यासासाठी जिल्हा सामाजिक व आर्थिक समालोचन, जिल्हा उस्मानाबाद, जिल्हा कृषी अधिकारी

I/C Principal

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Referred Journal

December-2021 - Volume-12 Issue-20

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

Editor

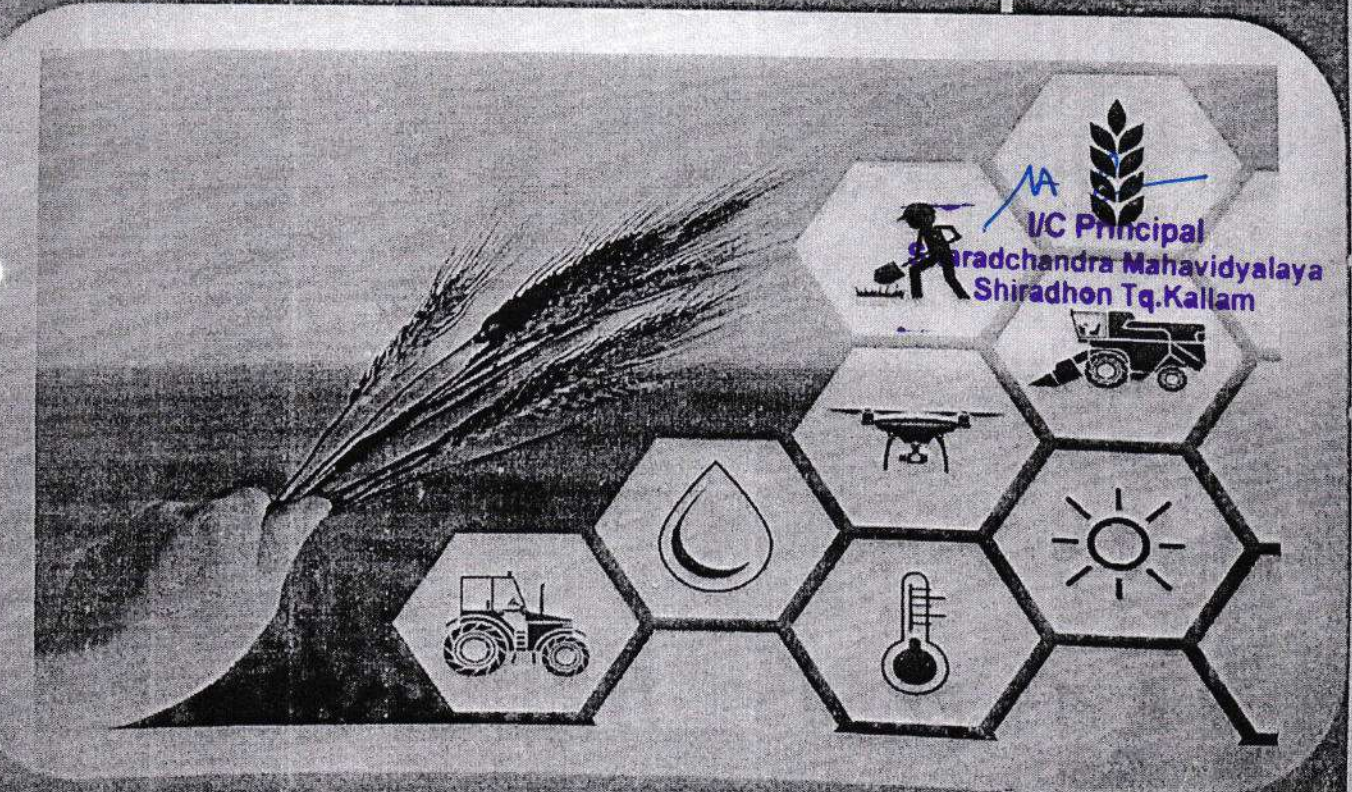
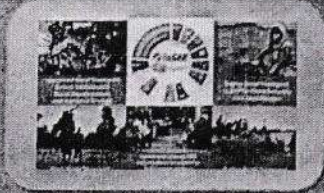
Dr. Mahadev Gayhane

Dr. Omprakash Shahapurkar

Dr. Suresh Phule

Co-Editor

Prof. Dattatray Sonkamble Dr. Vijay Dalvi Dr. Kishor Shinde

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot. No-23, Mundada Nagar, Talgaon (M.S.) 425102

43	हवामानातील बदल व भारतीय शेती	प्रा.डॉ.तोलमारे एस.एस.	187-190
44	महाराष्ट्रातील सामाजिक वनीकरण	डॉ. हरी साधू वाघमारे	191-196
45	कृषी रसायने आणि औद्योगिक भागातील रसायने व इतर रसायनांमुळे ठाणे जिल्ह्यातील खाडी पर्वतांच्या जलगुणवत्तेवर होणारे परिणाम "	डॉ. सुरेश जे. फुले, श्री. नंदकुमार म. गोसावी	197-201
46	ठाणे जिल्ह्यातील कृषी रसायने आणि खतांच्या कारखान्यांमुळे होणाऱ्या हवा प्रदूषणाचा भौगोलिक अभ्यास"	डॉ. सुरेश जे. फुले, श्री. दिपक हि. महाजन	202-209
47	पन्हाळा तालुक्यातील बाल लिंग गुणोत्तराच्या स्थल कालीय बदलाचा अभ्यास १९९१-२०११ प्रा. अश्विनी खंडेराव मुरावणे, डॉ. ओमप्रकाश शहापूरकर, डॉ. अरुण पाटील		210-230
48	लातूर तालुक्यातील फळबाग शेती क्षेत्र : एक भौगोलिक विश्लेषण शिंदे नरसिंग जयसिंग, डॉ.ओमप्रकाश व्ही. शहापूरकर		231-234
49	पन्हाळा तालुक्यातील सामाजिक व आर्थिक सोई सुविधा व प्रादेशिक विकास (२०११) प्रा. अश्विनी खंडेराव मुरावणे, डॉ. ओमप्रकाश शहापूरकर, प्रा. संजयकुमार मेंन्शी		235-243
50	परळी तालुक्यातील मृदा संरचनेचा भौगोलिक अभ्यास डॉ.व्ही.एस.चिमनगुंडे, कैलास भास्कर लव्हाळे		244-246
51	उस्मानाबाद जिल्ह्यातील सोयाबीन कृषी कार्यक्षमतेचा भौगोलिक अभ्यास (इ.स.1991 ते 2011) प्रा.डॉ.शिरमाळे महेबुबपाशा बाबूमियाँ		247-252
52	नंदूरवार जिल्ह्यातील लोकसंख्येचा भौगोलिक अभ्यास प्रा.डॉ.राजेश्वर कोटलवार, प्रा.डॉ.बालाजी आन्हाड		253-257
53	तहसील शिवज्जदपुर (जनापद बलिया) उत्तर प्रदेश में कृषि उद्योगों के विकास की सम्भावनाएँ दुर्गेश शय-		258-260
54	अहमदपूर तालुक्यातील ग्रामीण वसाहतींची वाढ व वितरणाचा भौगोलिक अभ्यास प्रा. डॉ. एन. के. वाघमारे श्री बी.ए. मोठेराव		261-264
55	चाकूर तालुक्यातील लिंग गुणोत्तराचे भौगोलिक विश्लेषण प्रा. डॉ. के.बी. शिंदे बी. ए. मोठेराव		265-267
56	शेतीचा बदलता प्रवाह आणि त्याचा ग्रामीण विकासावर होणारा परिणाम कसबे प्रार्थना गुलाबराव, प्रा.डॉ. बी. पी. गाडेकर		268-272
57	शेती विकासावर परिणाम करणाऱ्या घटकांचा अभ्यास प्रा.डॉ. नामदेव संपतराव गोंड		273-277
58	बीड जिल्ह्यातील सामान्य भूमी उपयोजन कार्यक्षमता, एक भौगोलिक अभ्यास डॉ. प्रकाश काशीनाथ मोरखंडे		278-282

उस्मानाबाद जिल्ह्यातील सोयाबीन कृषी कार्यक्षमतेचा भौगोलिक अभ्यास
(इ.स.1991 ते 2011)

प्रा.डॉ.शिरमाळे महेबुबपाशा बाबूमीयाँ

भूगोल विभाग शरदचंद्र महाविद्यालय, शिराढोण ता.कळंब जि.उस्मानाबाद

mahebubpasha1981@gmail.com

प्रस्तावना

भूगोलामध्ये भौगोलिक घटकांचे अभिक्षेत्रीय व कालानुसार विश्लेषण या दोन गोष्टी अतिशय महत्त्वाच्या असतात व अशा प्रकारचे विश्लेषण करण्यासाठी अनेक प्रकारच्या साधनांचा वापर केला जातो आणि या अनेक साधनांपैकी विभाग हे साधन आहे की, ज्या साधनाद्वारे आपण भौगोलिक घटकांचे काळानुसार व अभिक्षेत्रानुसार विश्लेषण करू शकतो. भूगोल अभ्यासात अनेक भूगोल तज्ञांनी कृषी प्रदेश निश्चित करून प्रदेश सीमांकीत करण्याचा प्रयत्न केला आहे. यापैकी अनेक कृषी तज्ञांनी खंड किंवा देश असे मोठे भाग घेऊन प्रादेशिकीकरण केले आहे. ज्यावेळेस लहान प्रदेश विचारात घेतला जातो. त्यावेळेस त्या प्रदेशात कृषीमध्ये भिन्नता असण्याची शक्यता कमी असते. जर अशा लहान प्रदेशात भूपृष्ठीय किंवा मातीच्या संदर्भात भिन्नता असेल तर कृषीमध्ये भिन्नता आढळते. अशा विभागात पिकांच्या निवडीला व कृषी पद्धतीला अधिक शक्यता असते व अशा परिस्थितीत कृषी विभाग किंवा प्रदेश ठरविणे किंवा ते प्रदेश सीमांकीत करणे शक्य असते.

वीजसंज्ञा: सोयाबीन कृषी कार्यक्षमता, स्थल व कालपरत्वे बदल.

अभ्यासक्षेत्र

सोयाबीन कृषी कार्यक्षमतेचा अभ्यास करण्यासाठी उस्मानाबाद जिल्ह्याची निवड केलेली आहे. उस्मानाबाद मराठवाड्यातील नैऋत्येकडील जिल्हा असून त्याचा अक्षवृत्तीय विस्तार 17°35' ते 18°40' उत्तर अक्षवृत्त, रेखावृत्तीय विस्तार 75°16' ते 76°40' पूर्व रेखावृत्ताच्या दरम्यान आहे. हा जिल्हा महाराष्ट्र व कर्नाटक सीमेवरील असून त्याच्या दक्षिणेस-पश्चिमेस सोलापूर, उत्तर-पश्चिम दिशेस अहमदनगर, उत्तरेस बीड, पूर्वेस लातूर आणि दक्षिणेस कर्नाटक राज्यातील विदर आणि गुलवर्गा हे जिल्हे आहेत. उस्मानाबाद जिल्ह्याचे क्षेत्रफळ 7512.4 चौ.कि.मी. असून त्यापैकी 7271 चौ.कि.मी. क्षेत्र ग्रामीण भागाचे आहे. महाराष्ट्र राज्याच्या 3.21 टक्के क्षेत्र या जिल्ह्याचे आहे. जिल्ह्यात उस्मानाबाद, कळंब, उमरगा, तुळजापूर, परांडा, भूम, लोहारा व वाशी या आठ तालुक्यांचा समावेश होतो.

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

Impact Factor: 7.263

ISSN: 2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

December-2021 Volume-12 Issue-23

*Mahatma Phule, Rajarshi Shahu Maharaj and Dr.
B. R. Ambedkar – Thoughts and works*

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot,
No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Editor

Mr. Shashikant Jadhwar

I/C, Principal,
Chhatrapati Shivaji Mahavidyalaya,
Kalamb, Dist. Osmanabad (MS) India

Executive Editor

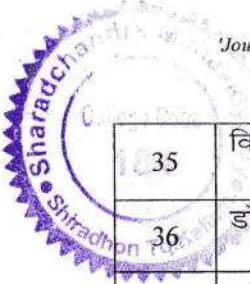
**Dr. Anant Narwade
Dr. Raghunath Ghadge
Mr. Anil Jagtap**

**I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam**

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

35	विचारवंत आणि सुधारक छत्रपती राजर्षी शाहू महाराज डॉ.एस.डी. सावंत	132-133
36	डॉ. आंबेडकरांचे राष्ट्रनिर्माणातील एक अभुतपूर्व कार्य— हिंदू कोड बील प्रा.डॉ. श्रीमती सुनिता कुरुडे	134-136
37	आंबेडकरवादी विचारधारा दलित विमर्श के संदर्भ में डॉ दळवे सूर्यकांत माधवराव	137-138
38	राजर्षी शाहू महाराजांचे आर्थिक विचार गोविंद रामराव काळे , प्रा डॉ दीपक एम भारती	139-143
39	महात्मा फुले यांच्या अखंड मधील पुरोगामी विचार डॉ लोणे राजेंद्रकुमार लक्ष्मणराव	144-147
40	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे दलित साहित्याला योगदान डॉ. बालाजी विठ्ठलराव डिगोळे	148-152
41	महात्मा फुले यांचे शैक्षणिक विचार आणि कार्य प्रा डॉ एच टी सातपुते	153-155
42	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शेती विषयक विचार व कार्य : एक भौगोलिक अभ्यास प्रा.डॉ. सुभाष दत्त हुलपल्ले	156-158
43	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे मराठी साहित्याला योगदान श्री. दयानंद मनोहरराव राठोड	159-161
44	महात्मा फुले यांचे आर्थिक विचार डॉ.पांडुरंग नामदेव डापके	162-165
45	मानव प्रजातियोंका वर्गिकरण के आधार का भौगोलिक विवेचन डॉ. शेख ए.आय	166-167
46	उस्मानाबाद जिल्ह्यातील सोयाबीन पीक प्रारूप :एक अभ्यास(इ.स.१९९१ ते २०११) प्रा.डॉ.शिरमाळे महेबुबपाशा बाबुमीयाँ	168-172
47	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि संविधानवाद प्रा. अभिमान अरुण ढाणे	173-175
48	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक विचार : एक अभ्यास प्रा.डॉ.मैद बालासाहेब वैजनाथ	176-180
49	महात्मा ज्योतिबा फुले यांचा शेतकरी विषयक दृष्टीकोन प्रा. डॉ. महावीर गायकवाड	181-183
50	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि त्यांचे कृषीसंबंधी विचार तथा धोरण. श्री. शरद बाबुलाल खंडारे	184-187
51	विचारवंत आणि सुधारक छ. शाहू महाराज प्रा.विनोद नामदेव साळुंखे	188-189
52	राजर्षी छत्रपती शाहू महाराजांचे अस्पृश्यतानिवारण विषयक कार्य प्रा. डॉ. चौधरी दत्तत्रय मल्हारी	190-191
53	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे सामाजिक लेखन प्रा.तुषार भोसले	192-194

उस्मानाबाद जिल्ह्यातील सोयाबीन पीक प्रारूप : एक अभ्यास (इ.स.१९९१ ते २०११)

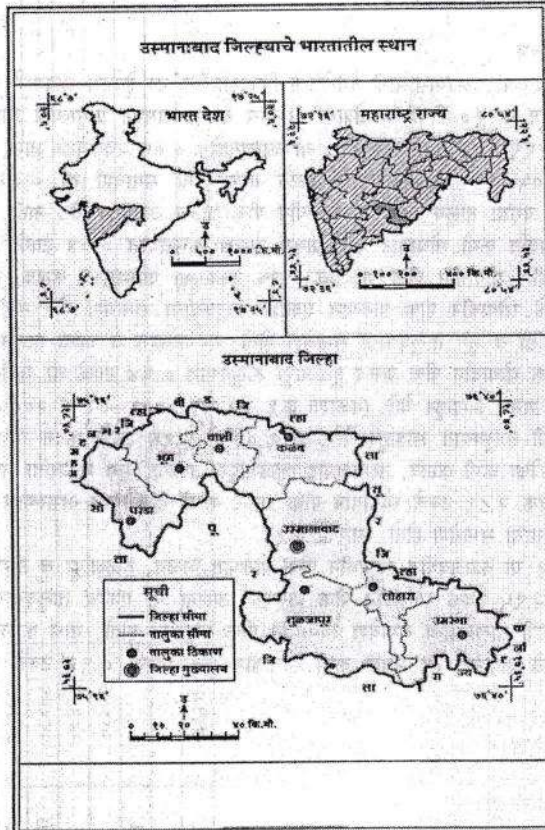
प्रा.डॉ.शिरमाळे महेबुबपाशा बाबूमीयाँ
भूगोल विभाग शरदचंद्र महाविद्यालय, शिराढोण ता.कळंब जि.उस्मानाबाद
mahebubpasha1981@gmail.com

प्रस्तावना

भूगोलामध्ये भौगोलिक घटकांचे अभिक्षेत्रीय व कालानुसार विश्लेषण या दोन गोष्टी अतिशय महत्त्वाच्या असतात व अशा प्रकारचे विश्लेषण करण्यासाठी अनेक प्रकारच्या साधनांचा वापर केला जातो आणि या अनेक साधनांपैकी विभाग हे साधन आहे की, ज्या साधनाद्वारे आपण भौगोलिक घटकांचे काळानुसार व अभिक्षेत्रानुसार विश्लेषण करू शकतो. भूगोल अभ्यासात अनेक भूगोल तज्ञांनी कृषी प्रदेश निश्चित करून प्रदेश सीमांकीत करण्याचा प्रयत्न केला आहे. यापैकी अनेक कृषी तज्ञांनी खंड किंवा देश असे मोठे भाग घेऊन प्रादेशिकीकरण केले आहे. ज्यावेळेस लहान प्रदेश विचारात घेतला जातो त्यावेळेस त्या प्रदेशात कृषीमध्ये भिन्नता असण्याची शक्यता कमी असते. जर अशा लहान प्रदेशात भूपृष्ठीय किंवा मातीच्या संदर्भात भिन्नता असेल तर कृषीमध्ये भिन्नता आढळते. अशा विभागात पिकांच्या निवडीला व कृषी पद्धतीला अधिक शक्यता असते व अशा परिस्थितीत कृषी विभाग किंवा प्रदेश ठरविणे किंवा ते प्रदेश सीमांकित करणे शक्य असते.

बीजसंज्ञा - सोयाबीन पीक प्रारूप, स्थल व कालपरत्वे बदल

अभ्यास क्षेत्र . प्रस्तुत शोधनिबंधासाठी उस्मानाबाद जिल्ह्याची निवड केलेली आहे. उस्मानाबाद मराठवाड्यातील नैऋत्यकडील जिल्हा असून त्याचा अक्षवृत्तीय विस्तार १७°३५' ते १८°४०' उत्तर अक्षवृत्त, रेखावृत्तीय विस्तार ७५°१६' ते ७६°४०' पूर्व रेखावृत्ताच्या दरम्यान आहे. हा जिल्हा महाराष्ट्र व कर्नाटक सिमेवरील असून त्याच्या दक्षिण-पश्चिमेस सोलापूर, उत्तर-पश्चिम दिशेस अहमदनगर, उत्तरेस बीड, पुर्वेस लातूर आणि दक्षिणेस कर्नाटक राज्यातील बीदर आणि गुलबर्गा हे जिल्हे आहेत. उस्मानाबाद जिल्ह्याचे क्षेत्रफळ ७२१२४ चौ.कि.मी. असून त्यापैकी ७२.७१ चौ.कि.मी. क्षेत्र ग्रामीण भागाचे आहे. महाराष्ट्र राज्याच्या ३.२१ टक्के क्षेत्र या जिल्ह्याचे आहे. जिल्ह्यात उस्मानाबाद, कळंब, उमरगा, तुळजापूर, परांडा, भूम, लोहारा व वाशी या आठ तालुक्यांचा समावेश होतो.

स्रोत : भारतीय सर्वेक्षण विभाग, भूगोलदर्शन नकाशा, उस्मानाबाद जिल्हा.
नकाशा क्र.११

(Signature)
I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

177

(3)

'Journal of Research & Development'
A Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal,
Impact Factor-7.265, ISSN: 2230-9578, November 2022, Volume-14 Issue-20

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal

November-2022 Volume-14 Issue-20

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Executive Editor

Prof. Shrikant. T. Gaikwad
(I/C Principal)

Editor

Prof. Rajkumar. M. Lakhadive
Vice principal

Capt. Dr. Balasaheb. M. Godbole
Head Dept. of Geography

Dr. Abhaykumar V. Dharashive
Asst. Prof. Dept. of Geography

Dr. Sangam R. Dharashive
Asst. Prof. Dept. of Geography

Dr. Shivprasad P. Dharne
Asst. Prof. Dept. of Geography

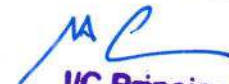
Published by-Chief Editor, Dr. R. V. Bhole, (Maharashtra)

The Editors shall not be responsible for originality and thought expressed in the papers. The author shall be solely held responsible for the originality and thoughts expressed in their papers.

© All rights reserved with the Editors

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

Sr. No.	Paper Title	Page No.
1	कृषि क्षेत्रातील आपत्ती आणि शाश्वत विकास	डॉ. प्रविण भास्करराव हाडे 1-3
2	महाराष्ट्रातील ऊर्जा साधने (Energy Resources in Maharashtra)	डॉ. हरी साधू वाघमारे 4-8
3	महाराष्ट्रातील जलव्यवस्थापन आणि शाश्वत विकास: एक भौगोलिक चिकित्सा	डॉ. संजीव कोळसे 9-12
4	पेठगाव जिऱ्हातील पलुस्कर व्याघेतादय एवं संगीत ढे योगदान	विक्रम जमवाल 13-16
5	सिटीन विकास और रोजगार के अवसर: नांदेड जिले के सन्दर्भ में	डॉ.बालाजी आन्हाड, डॉ.एस.जी.विराजदार 17-20
6	पेठगाव जलपट त्ती पोलंगला घाटी ढे शून-पारिस्थितिकीय संरचना एवं विकास	डॉ मुकुेश ढैशानी 21-26
7	जालना जिऱ्हातील शैद्योगिक व दळणवळण क्षेत्रातील प्रगतीचा भौगोलिक अभ्यास	डॉ. भाऊसाहेव सोनाजी देवकर 27-33
8	हवामानातील बदल : आणतिक तापमानवाढ	डॉ.वन वशिष्ठ गणपतराव 34-35
9	हवामान बदल एक कृषी संकट	दैवशाला शिवाजी नागदे 36-38
10	महाराष्ट्रातील कृषी उत्पादनाच्या निर्यातीचा चिकित्सक अभ्यास	प्रा.डॉ.दयानंद उजळंवे 39-43
11	भारतातील कृषी उत्पादकतेवर हवामान बदलाचा होणारा परिणाम	प्रा. डॉ. सरवदे एम. पी. 44-47
12	पर्यावरण प्रदुषण एक समस्या व उपाय	प्रा.डॉ. रामेश्वर जाधव 48-49
13	जळगाव जिऱ्हातील ज्येष्ठ नागरिक संघातील निवडक समस्यांवर कौटुंबिक रचनेचा होणाऱ्या परिणामांचा अभ्यास	शितल ज्ञानेश्वर पाटील, प्रा. डॉ. रवींद्र दगडू वाघ 50-53
14	आदिवासी समुदायाचे शाश्वत विकासातील योगदान: एक भौगोलिक अभ्यास.	कॅप्टन. डॉ. गोडबोले बी. एम. श्री.उध्दव मोहनराव खोमणे 54-57
15	शाश्वत विकासात शैद्योगिक क्षेत्राचे योगदान	संतोष देविदास मोहधरे 58-60
16	घनकचरा व्यवस्थापन : कारणे, परिणाम व उपाय	प्रा. डॉ. शिरमाळे महेबुबपाशा बाबूमीयाँ 61-63
17	लिंग गुणोत्तराचा अभ्यास विशेष संदर्भ लातूर जिऱ्हा	गित्ते सोनाली भिमराव, प्रा. डॉ. ए. के. हांगे 64-68
18	नांदेड जिऱ्हातील वनक्षेत्राचा भौगोलिक अभ्यास	डॉ.एस.जी. विराजदार 69-71
19	ग्रामीण समुदाय के जीवन स्तर पर शहरीकरण के कारण आने वाले प्रभाव का समाजशास्त्रीय अध्ययन	संजीव कुमार पाठक ऋचा यादव 72-75

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

घनकचरा व्यवस्थापन : कारणे, परिणाम व उपाय

प्रा. डॉ. शिरमाळे महेबुबपाशा बाबूमीयाँ

भूगोल विभाग शरदचंद्र महाविद्यालय, शिराडोण ता. कळव जि. उस्मानाबाद

E-Mail : mahebubpasha1981@gmail.com

DOI- 10.5281/zenodo.7527990

अतिप्राचीन काळी जुन्या शहरांत टाकाऊ अन्नपदार्थ कच्च्या रस्त्यांवर फेकून दिले जात. रस्तोरस्ती कचऱ्याचे साठत असत.

इ.स. पूर्व ३१० साली अथेन्स शहरात सर्वप्रथम आणि भूमध्यसमुद्रानजीकच्या अनेक शहरांत अशा प्रकारे रस्त्यांवर टाकलेला कचरा साफ करण्याची पद्धती विकसित होऊ लागली. प्राचीन काळी कचरा निर्मूलन करण्याच्या पद्धती साध्या होत्या. या पद्धतीत गावाच्या वाहेर खड्डे करून त्यात कचरा टाकण्यात येई. हळूहळू जशी लोकसंख्या वाढत गेली त्यानुसार शहरातील वाढता कचरा शहरापासून दूरवर नेऊन टाकला जाऊ लागला. त्यामुळे शहरावाहेर कचऱ्याचे ढीग जमा होऊ लागले. अगदी अलीकडेपर्यंत ही पद्धत सुरू होती. कचरा शहराच्या वाहेर गोळा करून जाळण्यात येत असे. भारतातील बहुसंख्य शहरांत रस्त्यांवर रंगिवेरंगी प्लॅस्टिकचे तुकडे दिसून येतात. घनकचरा जाळून त्याचा आकार कमी करण्याचा प्रयत्न केला जातो. आधुनिक घनकचरा व्यवस्थापनात कचरा भट्ट्यांत जाळून या आरोग्याच्या दृष्टिकोणातून सुरक्षित अशा विशिष्ट यंत्रांत हा कचरा जमा करून घन कचऱ्याचा प्रश्न सोडविण्याचे प्रयत्न केले जात आहेत.

जगभरातल्या अनेक शहरांत गोळा केलेला कचरा जमा करण्यासाठी जागेची कमतरता भासत आहे. अशा प्रकारे कचरा एकत्र करून तो जाळणे या पद्धतीचा अवलंब केला जात नाही. कारण या पद्धती मानवी आरोग्यात घातक आहेत. कचऱ्याचे व्यवस्थापन करण्यासाठी एकात्मिक पद्धतीचा विकास करण्याची गरज भासत आहे. त्यात कचरा गोळा करण्याची पद्धत त्यावर प्रक्रिया करून त्यातील पुनर्वापरास योग्य घटक वेगळे करणे उर्वरित कचऱ्याचा नाश करण्यासाठी कचऱ्याचे व्यवस्थापन करणे या साऱ्या प्रक्रियांचा मेळ घालण्याची गरज आहे.

शहरी व औद्योगिक कचरा : कारणे, परिणाम व उपाय

घन कचऱ्याचे वर्गीकरण विविध पद्धतीने करण्यात येते. घन कचऱ्याचे व्यवस्थापन करण्यामधील जटिल समस्यांचे योग्य प्रकारे निराकरण करण्यासाठी अशा प्रकारे वर्गीकरण आवश्यक असते. नगरपालिकेच्या हद्दीतील घनकचरा बहुतांशी प्रमाणात घातक नसतो. असा कचरा खेडी, शहरांतून गोळा करून कचऱ्यावर प्रक्रिया करण्याच्या ठिकाणापर्यंत आणावा लागतो, या घनकचऱ्यात बहुतांशी घरगुती कचरा, व्यापारी क्षेत्राद्वारे निर्माण होणारा कचरा व औद्योगिक कचरा अंतर्भूत असतो.

या घनकचऱ्यात औद्योगिक प्रक्रियातील, गृहवांधणी यंत्रातील कचरा, सांडपाण्यातील गाळ, खाणकामातून निर्माण झालेला कचरा व शेतीतील प्रक्रियाद्वारे निर्माण होणाऱ्या कचऱ्याचा समावेश नसतो. शहरी विभागातील कचऱ्यात अनेक घटक आढळून येतात. त्यात टाकाऊ अन्नपदार्थ (भाज्या, मांस, बाया गेलेले अन्न व अंड्यांची टरफले) समाविष्ट असतात. या कचऱ्याला ओला कचरा असे म्हणतात. त्याचबरोबर कागद, प्लॅस्टिक, टेट्रापॅक, कॅनव्हास, वर्तमानपत्रे, काचेच्या वाटल्या, पुढ्याच्या पेट्या, अॅल्युमिनियम फॉईल, अनेक धातू तसेच लाकूड यांच्या वस्तू

इत्यादी पदार्थही असतात. या कचऱ्याला सुका कचरा असे म्हणतात.

शहरी व औद्योगिक कचऱ्याची विल्हेवाट :

शहरी-औद्योगिक कचऱ्याची विल्हेवाट एकात्मिक पद्धतीने लावण्यासाठी घनकचरा व्यवस्थापन पद्धतीत खालील तीन प्रमुख प्रक्रिया अंतर्भूत असतात. १. कचऱ्याचे स्रोत कमी करणे, २. कचऱ्याचे पुनर्बलन आणि ३. कचऱ्याची विल्हेवाट

कचऱ्याचे स्रोत कमी करणे :

कचऱ्याचे प्रमाण कमी करण्यासाठी त्याचे स्रोत कमी करणे हा एक प्रमुख उपाय आहे. त्यासाठी कुठलेही उत्पादन वनविण्यासाठी कमी प्रमाणात संसाधनांचा वापर करून या पदार्थाचा पुनर्वापर करून तसेच कचऱ्याचे प्रमाण कमी करण्यासाठी कमी प्रमाणात पॅकींग करणे, यांसारख्या उपायांचा अंतर्भाव होतो. आपण ही खरेदी करताना कमीत कमी संसाधनांचा वापर करून तयार केलेल्या वस्तूंचा वापर केला पाहिजे व ज्या वस्तूंचे पॅकींग सुटसुटीत असेल व कमी रसायने वापरून केले असेल अशा वस्तू खरेदी केल्या पाहिजेत. एकदा वापरून फेकून देणाऱ्या गोष्टींचा वापर टाळला पाहिजे. तसेच प्लॅस्टिकच्या थैल्यांचा वापरही टाळला पाहिजे.

178

Dr. Chauhan S. A.

Journal of Research & Development
Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal, Impact Factor 5.13, ISSN: 2230-9578, February 2021, Special Issue 11, Volume-5 "Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development"

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal

February 2021

Special Issue-11, Volume-5

On

Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Guest Editor

Dr. Birajdar Govind Dattopant

Principal

Sharadchandra Mahavidyalaya, Shiradhon Tq. Kallam Dist: Osmanabad
(Maharashtra)

Executive Editors

Dr. A. I. Shaikh

Asst. Prof.

Head Dept. Of Geography

Dr. M. B. Shirmale

Asst. Prof.

Dept. Of Geography

Co-Editors

Dr. S. A. Chauhan

Dr. Shakeeluddin Khazi

Mr. P. U. Gambhire

Editorial Board

Dr. K. G. Gholap

Dr. R. R. Sayyed

Dr. S. M. Alte

Dr. A. F. Sayyed

Dr. S. V. Khond

Dr. A. H. Attar

Mr. R. R. Bhise

Mr. Z. A. Khazi

Dr. S. M. Dalve

Dr. F. A. Tamboli

Mr. S. P. Adsule

Dr. S. M. Patel

Mrs. S. N. Sayyed

Mr. S. P. Mane

Published by- Principal, Sharadchandra Mahavidyalaya, Shiradhon Tq. Kallam Dist: Osmanabad (Maharashtra)

The Editors shall not be responsible for originality and thought expressed in the papers. The author shall be solely held responsible for the originality and thoughts expressed in their papers.

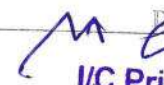
© All rights reserved with the Editors

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

CONTENTS

Sr. No.	Paper Title	Page No.
1.	Greenstone: Smart Library Software Mr. Rajaram Ramkrishna Bhise	1-3
2	Climate Change and Global Warming Mr. Gambhire Uddhav Shivaji, Dr. Pawar M. M.	4-5
3	Study Of The Effectiveness Of The Pranayam Program On The Girls' Physical Fitness Of Higher Secondary School Mr. Bitu Shivaji Molane	6-8
4	Spatio-Temporal Change in The Female Literacy Rate in The Rural Areas of Jalgaon District of Maharashtra Arvind Amrut Badgujar	9-12
5	Study of The Effectiveness of The Yoga Program on The Boys' Physical Fitness of Higher Education Dr. Wangujare S. A.	13-15
6	Marital Rape: A Curse for Womanhood, A socio-legal study Mrs. Komal R Oswal	16-18
7	The Road Transportation System: A Geographical study in kanakapura Taluk, Ramanagara District, Karnataka Dr. Nagaraja M, Sri Satish Appayya Revayyanavar, Prof. S N Mulimani	19-22
8	Impact of Environment on Health Development and Sustainability Dr. Ravindra Uddhavrao Machate	23-26
9	Feminist Analysis of the Short Story "The Shroud" Dr. Sachin Shesherao Ghuge	27-28
10	Management of Library and Information Center Dr. Dhumal Asmita Shrinivasrao	29-30
11	Trends and patterns of Human Development in Karnataka Renuka Godachi, Dr. N. S. Mugadur	31-35
12	Rural Development: Issues and Challenges in India Dr. Rahul N. Surve	36-40
13	Society's Sustainable Development by Digitalization: Measures and Implications Princ. Dr. Dilip B. Shinde, Prof. Vikas Shivaji Shinde	41-44
14	Fish and Fisheries of Gharni dam Gharni Dist -Latur (M.S.) Dr Jadhav R. R., Gaikwad S. P.	45-46
15	Impact of Covid-19 on travel and Tourism Industry Overview in India Mr. Vitthal Saraji Asawale, Mr. Dhananjay Shivaji Kadam	47-49
16	Sustainable Development, Climate Change and India. Keshav Gangurde	50-52
17	Agricultural Development Using Remote Sensing Techniques Dr. Balu Laxman Rathod	53-55
18	Climate Change and Cropping Pattern in Belagavi District of Karnataka State Dr. Nagaraja M, Prof. S. N. Mulimani, Sathish A Revayyanavar	56-59
19	Changing Pattern of Sprinkler Irrigation Technology in Ahmednagar District: A Geographical Perspective Dr. Amol S. Shinde	60-63
20	Effect of Tributyltin Oxide on Biocompounds in Different Tissues of The Gastropod Snail <i>Indoplanorbis exustus</i> . P. R. Kokate	64-66
21	Effect of Eight Weeks Complex Training on Explosive Strength of Adult Male Kabaddi Players Dr. Sajed A. Chaus, Dr. Ramraje A. Aware	67-69
22	Application Of Mobile Technology In College Library Services Shri. Mahesh. S. Tanawade	70-73
23	A Study of Pollution Problem in World Dr. Jaising Dnyandev Salunke	74-75
24	A Case study of Ecotourism potential in Nandurmadhameshwar wildlife sanctuary Dr. Kolte Gautam Laxman	76-79
25	Smart Villages in India: A Case Study Dr. Sadaf	80-84

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

Effect of Eight Weeks Complex Training on Explosive Strength of Adult Male Kabaddi Players

Dr. Sajed A. Chauhan¹ Dr. Ramraje A. Aware²

¹Head & Director, Dept of Physical Education & Sports, Sharadchandra Mahavidyalaya, Shiradhon, Tq-Kalamb Dist-Osmanabad

²Assistant Prof., Dept of Physical Education & Sports, Shri Bankatswami Mahavidyalaya, Beed

Abstract:

The objective of this study was to investigate the effects eight weeks of complex training program, in this program combined practice of weight training and plyometrics, on explosive strength factor development of adult Kabaddi players. Thirty adult male Kabaddi players, aged 18 to 25 years old, were selected from simple random technique and assessed using squat jump (SJ), countermovement jump (CMJ), depth jump (DJ) and medicine ball throw (MBT), before and after the 8-week in-season training program. Both the experimental group (EG; n = 15) and the control group (CG; n = 15) the control group continuing their regular sports practice; additionally, the EG performed 4 sessions per week of a complex training program. The EG significantly improved in the SJ, CMJ, DJ, and MBT values ($p = 0.05$). Compare to the control group. Our results support the use of complex training to improve the upper and lower body explosive strength levels in adult Kabaddi players. In conclusion, this study showed that more strength conditioning is needed during the sport practice season. Furthermore, we also conclude that complex training is a useful working tool for coaches, innovative in this strength-training domain, equally contributing to a better time-efficient training.

Key words: Kabaddi players, Complex training, Squat jump, Countermovement jump, Depth jump and Medicine Ball Throw.

Introduction:

In Kabaddi game in the playing situation players the ability to generate maximal strength levels in the shortest period of time has been considered as essential to obtain high sport performance levels. Moreover, strength training is part of Kabaddi preseason programs with a background of related benefits that improve sport performance, reduce injury rate, and provide higher motivation levels for the players. Two methods, resistance and plyometric training, are usually referred to in the literature as improving the most powerful strength characteristics explosive strength in Kabaddi players. Several studies have demonstrated the positive effects that result from the application of these methods, reporting higher increases in the explosive strength indicators. Conversely,

On the other hand, complex training, a method that combines resistance training and plyometrics, has been reported in literature and has been proposed to increase muscular power. Several authors postulated complex training as comparable high-load weight training exercises with plyometrics, set for set, in the same workout session. Others stated that complex training is a method in which various sets of heavy resistance exercise are followed by sets of a lighter resistance exercise.

In this study, we implemented the term, that is, the athletes performed plyometric exercise sets on the ground, following the resistance training sets in the weight room. The organizational characteristic of this methodology enables the researcher to easily supervise weight and plyometric training in a single workout on the same day. Thus, given the lack of literature on the effects of complex training in Kabaddi, the aims of this study were to understand how young Kabaddi players respond to a complex training routine and determine the changes induced by this kind of training on explosive strength indicators.

Material and Method

Subjects

Thirty adult male Kabaddi players were selected as sample for the study. The subjects were randomly assigned to the experimental group EG (n = 15; age, 22.5 ± 0.6 years old) and the Control group CG (n = 15; age, 22.8 ± 0.6 years old) all the subjects regularly doing Kabaddi game practice experience subjects were selected from Beed district.

Selection of Variable

Subjects were assessed before and after a eight week complex training program for upper and lower body explosive strength, This procedure allowed for the assessment of the following variables: Squat and Jump (cm), Countermovement Jump (cm), Depth Jump & medicine ball throw (m) There

173

'Journal of Research & Development'

Multidisciplinary International Level Refereed and Peer Reviewed Journal, Impact Factor 5.13, ISSN: 2230-9578, February 2021, Special Issue 11, Volume-3 "Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development"

जैवविविधता एक अभ्यास

आप्पासाहेब जालिंदर साळवे¹ डॉ. साजिद अमर चाऊस²

¹संशोधक विद्यार्थी, शा. शि. क्रिडा विभाग.

²मागदर्शक, शरदचंद्र महाविद्यालय, शिरदोण, ता. कळंब जि. उस्मानाबाद.

प्रस्तावना :-

मानव हा निसर्गाचा सर्वश्रेष्ठ साक्षात्कार होय. मानवाची सर्व जडण-घडण निसर्गाच्या माध्यमातून झाली आहे. मानव आपल्या बालपणापासून वृद्धापकाळापर्यंत निसर्गाचे अनेक अविष्कार पहातो, अनुभवतो. निसर्गातील घडामोडी ऊन, वारा, पाऊस याद्वारे विविधतेचे सौम्य अल्हादायक रूप अनुभवतो. भूकंप ज्वालामुखी, त्सुनामी लाटा, मुंबई दिल्लीतील अतिवृष्टी, लेहमधील ढगफुटी याद्वारे निसर्ग मानवावर रागावू शकतो. हे देखील आपण अनुभवले. सध्या स्थिती अशी आहे की, मानव निसर्गापासून दूर जात आहे. त्याचा परिणाम पर्यावरणाचा समतोल बिघडत आहे. जैविक विविधतेमध्ये पृथ्वीवरील सर्व सजीवांची विविधता समाविष्ट आहे. जगातील 112 बृहत्तविविधता देशांमधील भारत एक देश आहे. जगाच्या अवघे 2.42 टक्के क्षेत्रफळ असलेल्या भारतामध्ये जागतिक प्रजातिपैकी 7.8 प्रजातीची नोंद झालेली आहे. जैव- विविधतेचा परिस्थितिकीय सुरक्षेकडे व पर्यायाने मानवी कल्याणाकडे फार जवळचा संबंध असतो. न्हास होत जाणारी जैविक संसाधने व त्यांच्या गैरवापरची भीती या चिंतांमुळेच 1922 साली. जगभरातील सर्व देशांनी जैविक विविधता परिषद (ज. वि.प) स्थापित केली. ह्या परिषदेने पहिल्यांदाच जैविक संसाधनावरील त्या-त्या राष्ट्रांच्या सार्वभौम हक्कांचा स्वीकार केला व केवळ पर्यावरण- अनुकूल उद्देशासाठीच जनुकीय संसाधनांनी प्रवेश दिला गेला पाहिजे. व तो राष्ट्रीय कायद्याच्या अधीनतेने दिला पाहिजे. भारत सरकारने जैविक विविधता अधिनियम, 2004 विधिसंमत केला. जैविक विविधता नियम 2004 आधिसूचित केले आहे.

उद्दिष्टे :-

1. जैवविविधता यांचा अभ्यास करणे.
2. जैवविविधता न्हासाचा संबंध अभ्यासणे
3. जैवविविधता आणि मानवी आरोग्याचा अभ्यास करणे.

व्याख्या :- जैविक विविधता किंवा जैवविविधता व्याख्येचे अनेक अर्थ निघतात. सामान्यव्याख्येप्रमाणे जैवविविधता म्हणजे जाति विविधता, आणि जातिमधील संपन्नता (जीवशास्त्रीय संपन्नता). जीवशास्त्रज्ञांच्या व्याख्येप्रमाणे "जैवविविधता म्हणजे जनुकांची व्यक्तता, जातीमधील जातीमधील विविधता आणि परिसंस्थेमधील विविधता. जीवशास्त्रीय विविधता म्हणजे व्याख्येप्रमाणे (1) जातीमधील विविधता (2) परिसंस्थेमधील विविधता आणि (3) जनुकीय विविधता म्हणजे जैवविविधता होय.

जैवविविधता म्हणजे काय ?

जीवांची विविधता म्हणजे जैवविविधता अशी संज्ञा आपण करू शकतो. एखाद्या ठिकाणी किती वेगवेगळे पशु पद्धती आणि इतर जीव आहेत त्यावर ते ठिकाण किती जैवविविधता पूर्ण आहे हे ठरते. जितके अधिक प्रकारचे जीव तेवढी ती परिसंस्था अधिक जैवविविध असे मानले जाते.

जैवविविधतेचे महत्त्व :-

हे ठिकाळ महत्त्वपूर्ण क्रिया कलापांच्या मूलभूत गरजा खोत प्रदान करते. इकोसिस्टम जटिल, विविध संरचना आणि कार्ये मिळवण्याचे कारण वन्य प्रजाती टिकून राहतात, विकसित होतात, विविधता आणतात आणि नवीन अनुवंशिक वैशिष्ट्ये आत्मसात करतात. वनस्पती आणि प्राण्यांच्या प्रजाती ज्यांचे वन्य नातेवाईक निसर्गामध्ये आढळतात. ते शेती उत्पादनाचा आधार आहेत. पृथ्वीवरील शेतीची क्षमता असलेले विभाग आणि जल संसाधने वेगाने प्रदूषित होत आहेत. जगातील जैवविविधता हे काम संयुक्त राष्ट्र पर्यावरण कार्यक्रम (युएन ई पी) ने सुरु केले आहे. 1 World 1992 2 च्या जागतिक शाश्वत विकास शिखर परिषदेत जैवविविधतेत दिसून येणारी घट केवळ आंतरराष्ट्रीय प्रयत्नांद्वारेच सोडविली जाऊ शकते. ही वस्तुस्थिती जैविक विविधतेच्या अधिवेशनाने स्वीकारली.

जैवविविधता विकास व उत्क्रांति :-

आज अस्तित्वात असलेल्या जैवविविधतेमागे 350 कोटी वर्षांचा इतिहास आहे. सजीवांची नक्की निर्मिती केव्हा झाली हे जरी वैज्ञानिकांना सांगता आले नाही. तरी पृथ्वीच्या उत्पत्तीनंतर वीस ते तीस कोटी वर्षांनंतर प्राथमिक रचना असलेले सजीव

Power of Knowledge Peer Review Journal, August Special Issue : II 2021 ISSN 2326-4494 Impact factor 2.7286

RNI No. MAHAUL03906/12/1/2012-TC

POWER OF KNOWLEDGE

An International Multilingual Quarterly Peer Review Refereed Research Journal

Editor
Dr. Sadashiv H. Sarkate

• Mailing Address •

Dr. Sadashiv H. Sarkate

Editor: POWER OF KNOWLEDGE

Head of Dept. Marathi

Art's & Science College, Shivajinagar, Gachi, Tq. Georai Dist. Beed-431 143 (M.S.)

Cell. No. 9420029115 / 7875627115

Email : powerofknowledge3@gmail.com /
shsarkate@gmail.com

Price : Rs. 300/-

Annual Subscription: Rs. 1000/-

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

भारत देशाची पहिली महिला ठरली - साईखोम मीराबई चानू (वेटलिफ्टिंग)

संशोधक

अप्पासाहेब जालिंदर साळवे

मार्गदर्शक

डॉ. साजेंद अमर चाऊस

विभाग प्रमुख, शारीरिक शिक्षण व क्रीडा विभाग,

शरदचंद्र महाविद्यालय, शिरहोण, ता. कळंब जि. उस्मानाबाद

प्रस्तावना :

१९८६ मध्ये अथेन्स येथे पहिल्या आधुनिक ऑलिंपिकमध्ये स्थान मिळविण्यासाठी वेटलिफ्टिंगचे महत्त्व एक प्रमुख खेळात केले गेले. परंतु, पहिली जागतिक अजिंक्यपद स्पर्धा २८ मार्च १८९१ रोजी लंडनमध्ये आयोजित करण्यात आली होती, जिथे ९ देशांनी ७ खेळाडूंनी त्याचे प्रतिनिधित्व केले होते. १९ व्या शतकाच्या अखेरीस बारबलसह आधुनिक भारोत्तोलन लोकप्रिय झाले. १९३५ मध्ये भारतीय भारोत्तोलन महासंघाची स्थापना झाली. बोर्डवानचे श्री बिजाय चंद महताब त्याचे पहिले अध्यक्ष आणि श्री एन.एन. बोम वॅरिस्टर अॅक्ट लॉ त्याचे वर्षी भारतीय ऑलिंपिक संघटना आणि आंतरराष्ट्रीय वेटलिफ्टिंग फेडरेशनशी संलग्न झालेले पहिले मानद सचिव होते. १९३६ बर्लिन ऑलिंपिकमध्ये भारतीय वेटलिफ्टिंग संघाने प्रथमच भाग घेतला. त्याचप्रमाणे आशियाई क्रीडा स्पर्धेत भारताने दिल्लीत आयोजित १९५१ मध्ये आणि किंग्स्टन येथे १९६६ मध्ये राष्ट्रकूल खेळांमध्ये भाग घेतला.

सुरुवातीला ऑलिंपिक खेळांसाठी शरीराच्या वजनाच्या पाच श्रेणी स्थापन करण्यात आल्या, ते पंख वजन (६० किलो), हलके वजन (६७.५ किलो), मध्यम वजन (८२.५ किलो), जडवजन (९० किलो) आणि १९७२ मध्ये फ्लाय वेट (५२ किलो), सुपर हेवी वेट (११० किलो पेक्षा जास्त) होते. १९८० मध्ये नवीन श्रेणी (१०० किलो) जोडली गेली.

भारतामध्ये भारोत्तोलन लोकप्रियपणे उचल म्हणून ओळखले जाते. सामर्थ्याचा या खेळात, सहभागींना स्टीलच्या बारमध्ये जोडलेले जडवजन

B.Aadhar International Peer-Reviewed Indexed Research Journal

ISSN :
2278-9308
August,
2021

Impact Factor - (SJIF) - 7.675, Issue NO, 313 (CCCXIII) A

Impact Factor - 7.675

ISSN - 2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

August -2021

ISSUE No- 313 -A (CCCXIII)

HOLISTIC APPROACH OF HEALTH SCIENCE
RESEARCH, SPORTS SCIENCE AND YOGA DURING 21ST
CENTURY

Prof. Virag.S.Gawande
Chief Editor
Director

Aadhar Social Research & Development Training Institute, Amravati.

Dr Rajesh P. Ingole
Executive Editors
Principal

Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur

Dr Vijay E. Somkuwar
Editor

Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur
Co Editors

Dr Prakash R. Borkar, Dr. Sanjay Ramteke, Dr Sanjay Urade, Dr Kuldeep R Goud

Aadhar International Publication

For Details Visit To : www.aadharsocial.com

© All rights reserved with the authors & publisher

ii | Website - www.aadharsocial.com Email - aadharsocial@gmail.com

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

Role Of Yoga To Reduce Obesity For Healthy Life

Mr.Sangram Laxman Mobite

Dr.Chaus S.A

M.P.ED , S.E.T IN Physical Education

Sharadchandra Mahavidyalaya Shiradhon,

Tq.Kallam Dist.Osmanabad

ABSTRACT

Yoga is a way of life, an integrated system of education for the body, mind and inner spirit. This art of right living was perfected and practiced in India thousands of years ago but, since yoga deals with the universal truth, its teaching are as valid today as they were ancient times yoga is practical aid, not a religion, and its techniques may be practiced by Buddhists, Jews, Christians, Muslims, Hindus and atheists alike yoga is union with all.

Yoga was basically developed as a Moksha Shastra and healthy living is a byproduct of Yoga, thereby, of immense in today's world also. Health related problems is the medical condition in which excess body fat has accumulated to the extent that it may have an adverse effect on health, leading to reduced life expectancy and or increased health problems. Currently it is the most common nutritional or metabolic disorder. In India at least 20% of schools going children are over-weight. Childhood obesity is already an epidemic worldwide and further raising at an alarming rate. Scientifically obesity is measured by calculating body fat percentage, (BFP) skin fold thickness, waist hip ratio (WHR) and body mass index (BMI).

INTRODUCTION

Yoga is the science of the art of living. It is India's oldest scientific, perfect spiritual discipline. Yoga method's of training for mind and body for discovering spiritual truth. Yoga means the experience of oneness or unity with inner being. It is the science by which the individual approaches truth. The aim of all yoga practice is the achieve truth where the individual's soul identifies itself with supreme soul or god.

Yoga is not a religion. It is the method by which one can obtain control of one's talent powers. Stress and Strain are the causes of physical as well as mental distraction. Yoga has the surest remedies for man's physical as well as psychological ailments. It makes the organs of the body active in their functioning and has a good effect on internal functioning of the human body. Yoga is the re-education of one's mental processes along with physical.

The concept of physical fitness has undergone radical changes during last century. Initially the idea was more influenced by medical personnel and accordingly, it was understood as the ability of the organic system to carryout physical work. Later on physical fitness was considered to have two aspects, physical working capacity and motor fitness. Physical working capacity was understood as the organic efficiency and motor fitness was considered as the ability to do some movement tasks. Still later motor fitness was thought to have two aspects.

"Physical fitness is one's richest possession; it can't be purchased, it has to be earned through a daily routine of physical exercise" - Uppul

DEFINATION

- 1) **Obesity:** Abnormal or excessive fat accumulation that presents a risk to health.
- 2) **Health:** The state of being free from illness or injury is called Health.

MEASUREMENT OF OBESITY

Scientifically, obesity is measured by calculating body fat percentage, skin fold thickness, waist-hip ratio and body mass index. BMI defines as people overweight when their BMI is between 25 kg/m², and obese when it is greater than 30 kg/m². BMI is useful parameter but can be misleading if not considered along with the calculation BFP.

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

27 182

(SJIF) Impact Factor-7.675

ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

August -2021

ISSUE No-313

"HOLISTIC APPROACH OF HEALTH SCIENCE RESEARCH, SPORTS
SCIENCE AND YOGA DURING 21ST CENTURY"

Chief Editor
Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Executive Editors
Dr. Rajesh P. Ingole,
Principal
Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur

Editor
Dr. Vijay E. Somkuwar
Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur

Co Editors
Dr. Prakash R. Borkar, Dr. Sanjay Ramteke, Dr. Sanjay Urade, Dr. Kuldeep R. Gond

The Journal is indexed in:

Scientific Journal Impact Factor (SJIF)

Cosmos Impact Factor (CIF)

International Impact Factor Services (IIFS)

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

Health Benefits of Balanced Diet-Sport Nutrition:-

Dr. Sajed Amar Chaus

Physical Director Sharadchandra Mahavidyalaya, Shiradhon Tq:- Kallam,
Dist:- Osmanabad

INTRODUCTION:-

Balanced diet is the selection of foods and preparation of foods, and their ingestion to be assimilated by the body by practicing a healthy diet, many of the known health issues can be avoided. The diet of an organism is what it eats, which is largely determined by the perceived palatability of foods. When it comes to changing the look of your body, proper nutrition is more than important, it's essential. The food you feed your body is primary catalyst in changing how your body looks. In sports the maximum performance of the athlete based on their balanced diet.

Sports nutrition looks at the intake of vitamins, minerals, supplements and organic substances such as carbohydrate, protein and fats. The athlete needs to consider that balanced diet is essential component of good health and for sports performances. Optimum nutrition helps to get a maximize athletic performances in five ways such as by maintain adequate hydration and optimizing pre-competition and competition food intake. Carbohydrate and fats are the two most important sources of energy required in sporting activities and they help in maximizing energy stores protein makes a relatively minor contribution but becomes more significant with the depletion of carbohydrate stores and inadequate energy intake.

Role of balanced diet for good sports Performance.

At the most basic level nutrition is the important for sport performances because it provides a source of energy require to perform the activity. The activity the food we eat impact on our strength, training performance and recovery not only is the type of food important for sports nutrition but the times we eat throughout the day also has an impact on our performance levels and our bodies ability to recover after exercising.

Meals eaten before and after exercise are the most important in sports nutrition but you should really be careful with everything that you put into your body. As a general rule of thumb sports performers should eat about two hours before exercising and his meal should be high in carbohydrate are the main source of energy that powers your exercise regime and protein is required to aid muscle growth and repair. After exercising you need to replace the carbohydrate you have lost and you need to ensure proper muscle recovery by including protein in your post training meal. The proportion of protein and carbohydrate that you require will vary depending on both intensity and types of sports so to get your individual balance right you should contact a qualified dietitian for professional help with your sports nutrition. Our expert dietitians can help all level athletes to achieve balanced sports nutrition in order to meet their performance goals.

Components of balanced diet:-

*Balanced diet has main three functions.

* It provides energy for various activities of the body.

*It helps the body to grow and replace worn out cells.

*It protects the body from various diseases and keeps it fit and healthy.

Components:-

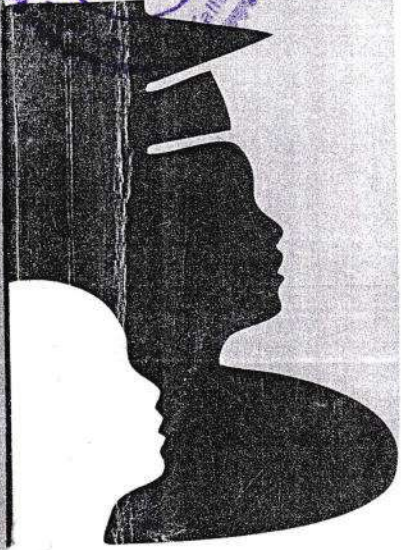
You already know that our food has different chemical substances called nutrients. These nutrients can be grouped into following classes.

183

माह/मू-20-21

MAH/MUL/03051/2012
ISSN-2319 9318

विद्यार्ता

Issue-39, Vol-01, July to Sept. 2021

Peer Reviewed International Multilingual Research Journal

Editor
Dr. Bapu G. Gholap

www.vidyawarta.com

I/C Principal

MAH-MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyawarta®
Peer-Reviewed International Journal

July To Sept. 2021
Issue-39, Vol-01

08

MAH
ISSI

14) Reciprocal influence between Pakistani English novels and Pakistani Urdu ...
Kazi Zaki Abdulhai, Dist-Osmanabad	68	27)
15) Indian Constitution: Liberator for Indian People
Sukeshni A. Thorat, Wardha	71	28)
16) डीएड अध्यापक विद्यालयातील विद्यार्थ्यांमधील वैज्ञानिक मूल्यांचा अभ्यास
प्रा.डॉ.योगिता बारी, धुळे	75	29)
17) इयत्ता ६ वी च्या विद्यार्थ्यांना चित्रकला विषयातील चित्रे काढतांना व भौमितिक ...
श्री.चेपूरवार गंगाधर नरसिंगराव, जि.यवतमाळ, महाराष्ट्र राज्य	77	30)
18) कविता निर्मिती प्रक्रिया : एक चिंतन
डॉ. मारोती माधवराव घुगे, जि. जालना	81	31)
19) महाराष्ट्रातील जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकांचे आर्थिक विश्लेषण
प्रो.डॉ. ए. डी. गोस्वामी, भुसावळ	86	32)
20) मराठा आरक्षण आणि उपाययोजना
डॉ. गजानन जी. हिवराळे, जि. वाशिम	90	33)
21) नवीन कृषी कायदे व शेतकऱ्यांचे सक्षमीकरण
कदम गणेश पुंडलिकराव & प्रा.डॉ. वैजयंता ना.पाटील, नांदेड	97	34)
22) सत्यघटनांचा आढावा घेण्यासाठी प्रकाशचित्रण हे प्रभावी माध्यम आहे ...
नितीन वामन सोनावणे, पुणे	101	35)
23) शेतकऱ्यांचे दुःख आणि लाल चिखल
डॉ. लक्ष्मण बळीराम थिट्टे, जि. उस्मानाबाद	109	36)
24) COVID - 19 या महामारीच्या लॉकडाऊन कालावधीतील शिक्षण ...
प्रा. प्रतिभा उरसळ, मुंबई	111	37)
25) हिन्द महासागर में महाशक्तियों की प्रतिस्पर्धा और भारत की राष्ट्रीय सुरक्षा...
SUNEET MITRA PANDEY, ROHTAK, HARIYANA	115	38)
26) आधुनिक परिप्रेक्ष्य में सूरदास की प्रासंगिकता
डॉ. अनुसुइया अग्रवाल, महासमुंद (छ.ग.)	123	39)

विद्यावार्ता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 7.940 (IJIF)

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq.Kallam

cus should be on breaking the stereotypes and set patriarchal notions prevalent in the society. The time has come for women to rise up and force the patriarchal society to underline the importance and necessity of the role played by women in cultivating a strong, rational and progressive society.

REFERENCE:

- 1) Dr. Jatinder Kumar Sharma (March 2016). "Understanding the Concept of Sensitisation in Humanities and Social Sciences: An Exploration in Philosophy of Mind". International Journal of Scientific Research. 24 (90): 380-400.
- 2) Bhowmick Soma. "Gender Sensitization and Police". Retrieved 17 February 2014.
- 3) Pandey, Ashutosh (2018-07-16). "Gender Sensitization: Problems and Strategies". Isaconf.
- 4) Aksornkool, Namtip. Joerger, Cindy; Taylor, Elaine (eds.). Gender sensitivity: a training manual for sensitizing education managers, curriculum and material developers and media professionals to gender concerns. p. VIII.
- 5) http://en.wikipedia.org/wiki/Gender_sensitization

□□□

14

Reciprocal influence between Pakistani English novels and Pakistani Urdu novels from Zaib-un-Nissa-Hamidullah to Jamil Ahmed**Kazi Zaki Abdulhai**Department of English,
Sharadchandra Mahavidyalaya, Shiradhon,
Dist-Osmanabad

The second half of the 19th century can be also termed as the era of origin of the independent Pakistani literature began after 1947. This era witnessed many reforms, geographically, politically, and in literary as well. It was an era of emergence of many genius and talented Pakistani English poets, writers and columnist. A large number of Pakistani writers have used novels as the means to express their own thinking. Hundreds of novels were published in the Pakistani regional language, similarly all the novelists started learning English and started translating their works from Urdu to English. We can find reciprocal influence between Pakistani English novels and Pakistani Urdu novels.

Mostly the writers in Pakistan belonged to the Punjab and Sindh region. The process of development of Pakistani novels started step by step and can be divided into 3 sections – 1. Historical reforms 2. social and political criticism 3. novels that presented love, romance, real life stories and anecdotes. One of the very first thing to be translated from Urdu to English was the **Quami Tarana**, the national anthem of Pakistan. Pakistani English literature can be studied in detail by studying the works of few prominent Pakistani English writers. Many Pakistani English writers have perceived themselves in international terms, yet identified with Pakistan. They

184

26

Peer reviewed Journal

Impact Factor: 5.13

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

February-2021. Special Issue-11, Volume-6

Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Guest Editor

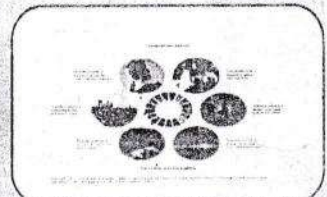
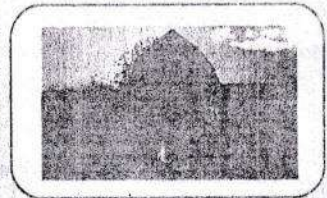
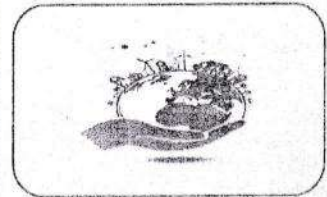
Dr. Birajdar Govind Dattopant
Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya,
Shiradhon Tq. Kallam Dist:
Osmanabad (Maharashtra)

Executive Editors

Dr. A. I. Shaikh
Dr. M. B. Shirmale

Co- Editors

Dr. S. A. Chaus Dr. Shakeeluddin Khazi Mr. P. U. Gambhire

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya,
Shiradhon Tq. Kallam

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

0171120057

31	Monitoring Urban Growth Dynamics in Thrikkakara Municipality, the Peri – Urban Area of Kochi based on Index Based Model	Arya Lekshmi P T, Dr. Lancelet T S	101-104
32	Study of Research Process in Social Science	Dr. Shaikh A.I.	105-106
33	Study Of General Landuse Pattern In Sangli District (Maharashtra)	Dayanand S. Kamble, and Omprakash V. Shahapurkar	107-111
34	Environmental Moments In India And Its In Sustainable Development	Prof. Pramod Jagannath Patil	112-114
35	Studies on Role of Honey Bees As Pollinators For Sustainable Development of Agriculture	P. R. Kokate	115-116
36	Sustainable Agriculture	Vedprakash D. Surve	117-119
37	Role of Water, Sanitation, and Hygiene methods on Improving Health Outcomes among Children.	Kazi Z. A.	120-123
38	Spatial Analysis of Rural Settlement in Nashik District, Maharashtra	Sanjay D. Pagar	124-128
39	Gender Equality & Women's Empowerment	Dr. Aparna S. Khursel	129-130
40	Nutritional Status of Indian Children : Geographical Analysis	Dr. Haridas G.Pisal	131-134
41	Water Management: Present Situation and Upcoming Challenges	Dr. Sominath Sarangdhar Khade	135-138
42	Unrealistic or Illusory Women Identity in Show's Play, Pygmalion	Mr. Jagtap Anil Raosaheb	139-141
43	A Geographical Study Of Road Transport Network In Beed District	Shrimant Bibhishan Gandhale, Dr.M. G. Rajpange, Dr. M. V. Suryawanshi	142-143
44	Spatial Analysis of Basic Education Facilities in Goa 2010-18	Dr. C. P. Hiremath	144-148
45	The variation in female Literacy – A case Study of India country With special reference to Maharashtra State	Dr. Chhaya Baliram Tonglae	149-152
46	Importance of The Trade and Commerce	Dr. Shrikant L. Patil	153-156
47	मराठवाडा: जिल्हानिहाय लोकसंख्या व भौगोलिक क्षेत्र यांच्या सहसंबंधाचा भौगोलिक अभ्यास	प्रा. डॉ. ए. ए. काळगापुरे	157-159
48	उस्मानाबाद जिल्ह्यातील भूमी उपयोगाचा भौगोलिक अभ्यास (इ.स. १९९१ ते २०११)	प्रा. डॉ. शिरमाळे महेबुबपाशा बाबूमियाँ	160-163
49	हवामान बदल हे एक जागतिक आव्हान : चिकित्सक अभ्यास	प्रा. डॉ. दिलीप गोविंदराव भोगे	164-167
50	पर्यावरणाचे मानवी शरीराव आणि मानवी जीवनावर होणारे परिणाम	प्रा. मते अनिल बापुराव, डॉ. कदम संजय भास्कर	168-169
51	लोकसाहित्याच्या अभ्यास पद्धती व संप्रदाय	डॉ. अत्तार अमजद हारुण	170-172
52	हिंदी - मराठी आत्मकथा में दलित समाज का प्रामाणिक दस्तावेज	बर्षा मुरलीधर खोपे	173-175
53	पेशवेकालीन रोखे आणि कर्ज वसुलीच्या पध्दती	प्रा. डॉ. धनंजय नागोराव मोगले	176-181
54	वीड जिल्ह्यातील भूपृष्ठीय जल संसाधनाचे संवर्धन काळाची गरज	कोठुळे सर्वेश्वर पुरुषोत्तम, प्राचार्य. डॉ. एम. जी. राजपंणे	182-187
55	सुद्ध जल: समस्या आणि उपाय	प्रा. डॉ. रेणुकादास यशवंत बोनर	188-192
56	हवामानातील स्थित्यांतरे	डॉ. कळसकर सूर्यकांत नागनाथ	193-196
57	हिंदी कहानी और स्त्री विमर्श	डॉ. सत्यद अमर फकीर	197-198
58	हिमनदया आणि पर्यावरण प्रदुषण	डॉ. अर्चना शिवाजी वाघमारे, डॉ. राम प्रल्हाद ताटे	199-201
59	वाहतूक आणि व्यापार विकास रणनीती	प्रा. बागूल बाय. के.	202-204

Role of Water, Sanitation, and Hygiene methods on Improving Health Outcomes among Children.

Kazi Z. A.

Assistant Professor, Sharadchandra Mahavidyalaya, Shiradhon Tq: Kallamb Dist: Osmanabad

Abstract

This review was done to explore the impact of water treatment, hygiene, and sanitary interventions on improving child health outcomes such as absenteeism, infections, knowledge & hygiene education among school-age children. A literature search was conducted using the databases PubMed and Google scholar for studies published between 2009 and 2012 and focusing on the effects of access to safe water, hand washing facilities, and hygiene education among school-age children. Fifteen studies were included in the final analysis. 73% of the studies were conducted in developing countries and were rural based (53 %). The child's age, gender, grade level, socioeconomic index, access to hygiene and sanitary facilities, and prior knowledge of hygiene practices were significantly associated with the outcomes. Nutrition practices which are key factors associated with the outcomes was rarely assessed. Further research is required to assess the long-term impact of such interventions in different settings.

Key words: Water, Sanitization Hygiene, infection Diarrhea

Introduction: The poor access to water supply is a prevalent issue in over 850 million people worldwide with over 2.5 billion limited by access to sanitation facilities. The global burden of disease and mortality rates could be reduced by about 9.1% and 6.3%, respectively, if rapid success is attained in facilitating access to water, sanitation, and hygiene facilities. A large proportion of these diseases are related to diarrhea incidences which contribute to the mortality rate of about 1.9 million and new diarrhea cases estimated at 4 billion annually especially among children under five years old.

The World Health Statistics review done in 2009 showed that the highest case fatality rates due to diarrheal incidences occurred in India with over 386,000 diarrheal deaths. High mortality rates of about 13.9% are still attributed to diarrheal deaths in Egypt among children less than five years old irrespective of the recent reduction in child mortality rates. The leading cause of infant mortality and health-related expenditures has been attributed to diarrheal incidences among children in Indonesia. Diarrheal diseases are also the third cause responsible for **increased morbidity rates** in all age groups in Indonesia.

There is a huge effect of lack of appropriate water facilities, hand washing, and hygiene practices on child health outcomes. Impaired cognitive learning and learning performance are long-term outcomes of the negative effects of infections such as diarrhea, worm infestations.

Attendance is a strong predictive factor of academic success. **Absenteeism due to illness** has been shown to be reduced by implementation of mandatory **hand hygiene and sanitary procedures**. The availability and utilization of **alcohol-based sanitizers** in schools have also been shown to reduce absenteeism by about 20–50%. A hand hygiene intervention in two public elementary schools in Chicago involving instructions in hand hygiene practices and provision of hand hygiene facilities significantly reduced absenteeism among students

There have been considerable studies that have examined the effect of water treatment, hygiene, and sanitary practices on reducing absenteeism, diarrhea prevalence, and acute respiratory infections in school-age children. However, limited research has been done to evaluate the effectiveness of water, sanitation, and hygiene practices through randomized controlled clinical trials to gauge the long-term impact of these interventions on improving child health outcomes. It is reviewed that the objective of the study is to examine and describe the gaps in the existing water, sanitation, and hygiene interventions to improve child health outcomes such as acute respiratory infections, diarrheal episodes, and absenteeism in various settings

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallamb

185

Peer reviewed Journal

Impact Factor:5.13

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

February-2021. Special Issue-11, Volume-2

Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Guest Editor

Dr. Birajdar Govind Dattopant

Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya,
Shiradhon Tq. Kallam Dist:
Osmanabad (Maharashtra)

Executive Editors

Dr. A. I. Shaikh
Dr. M. B. Shirmale

Co-Editors

Dr. S. A. Chaus Dr. Shakeeluddin Khazi Mr. P. U. Gambhire

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

Address
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

शारदाचंद्र महाविद्यालय
ग.द. (7)

L U/ L C Mapping With Change Detection Analysis of Walayar Watershed Using GIS and RS

Principal Dr. G D Birajdar

Sharadchandra College Shiradhon Ta. Kalam

Abstract -

Land use and land cover of a watershed area have an influence on water quality and stream strength. The Land Use Land Cover (LULC) refers to two separate terminologies that are often used interchangeably. Land Cover can be defined as the physical characteristics of the earth's surface which involve vegetation, water, soil, and other physical features created through human activities like settlements, while Land Use refers to land used by humans for habitats concerning economic activities. Main objectives of the research study are: to prepare land use and land cover maps of Walayar watershed for the two time periods i.e. October 2006 and October 2011 and evaluate the land use and land cover change of the study area. Also to determine the extent of inter-class changes of land use and land cover. Integrated use of GIS and Remote Sensing and Digital Image Processing techniques was used for the study. The Information on land use / land cover and possibilities for their optimal use is essential for the selection, planning and implementation of land use schemes to meet the increasing demands for basic human needs and welfare.

Keywords: Land Use Land Cover (LULC), watershed, Digital Image Processing techniques, Remote Sensing.

Introduction

Land use and land cover of a watershed area have an influence on water quality and stream strength. The watershed's land cover directly impacts stream hydrology by influencing the amount of storm-water runoff. Forests, natural meadows and wetlands naturally absorb rainwater, allowing a portion of it to percolate back into the ground.

However, impervious surfaces such as pavement, parking lots, driveways, hard-packed dirt roads and rooftops increase the amount of rainfall that flows over land and reduces the amount of rainfall that percolates into the soil to recharge groundwater wells and streams.

The Land Use Land Cover (LULC) refers to two separate terminologies that are often used interchangeably. Land Cover can be defined as the physical characteristics of the earth's surface which involve vegetation, water, soil, and other physical features created through human activities like settlements, while Land Use refers to land used by humans for habitats concerning economic activities. LULC patterns depend on human usage in terms of natural and socioeconomic development through space and time. In other words, Land Use changes have the ability to affect the Land Cover and vice versa. Shifting into possibility negative impact through the Land Use perspective for social activities is affecting Land Cover to change, especially in biodiversity, water and earth radiation, trace gas emission, and other processes that come together to affect the climate and biosphere. These changes are attributed to only one main factor in terms of size and pattern, namely, "population growth." Increasing population growth directly and indirectly contributes to LULC changes, especially from the perspective of demand for built-up area, agricultural activities, and water resources. Ecological expertise is very concerned with LULC changes that impact biodiversity and aquatic ecosystems.

LULC changes affect the watershed water quality, leading to increased surface runoff, reduced groundwater discharge, and transfer of pollutants. Therefore, LULC information at the watershed level is important for selection, planning, monitoring, and management of water resource so that the changes in Land Use meet the increasing demand for human needs and welfare without compromising water quality. Various research studies have been conducted about the change analysis of watersheds, which are important in developing effective management strategies to protect water resources.

Watershed management is necessary because a watershed is not only a hydrological unit but also plays an important part in socioecological perspective by providing economical, food, and social security as well as provision of life support services to local residents. LULC changes in the watershed area for urbanization and deforestation will continuously have negative impacts on water quality and indirectly affect the nature of a watershed ecosystem. Hence, understanding of the spatial and temporal variations that occur in a watershed over time as well as explanation of the interaction

Peer reviewed Journal

Impact Factor:5.13

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

February-2021. Special Issue-11, Volume-6

Physical and Human Dimensions of Environment, Climate Change, and Sustainable Development

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot
No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)
425102

Guest Editor

Dr. Birajdar Govind Dattopant
Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya,
Shiradhon Tq. Kallam Dist:
Osmanabad (Maharashtra)

Executive Editors

Dr. A. I. Shaikh

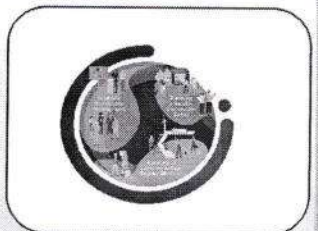
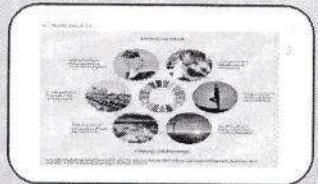
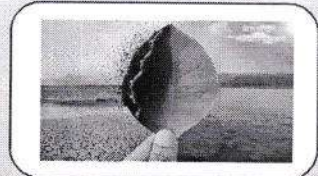
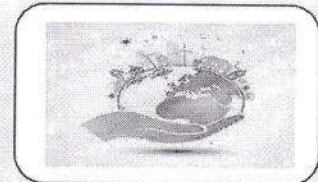
Dr. M. B. Shirmale

Co- Editors

Dr. S. A. Chau

Dr. Shakeeluddin Khazi

Mr. P. U. Gambhire

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

CONTENTS

Sr. No.	Paper Title	Page No.
1.	Application of Geoinformatics In The Estimation of Denudation– A Case Study of Modhale Watershed, Dist Nashik Dr. Dnyaneshwar Narayan Pawar	1-4
2.	A Study of Quality of The Institutional Organization Process of Secondary School in Jalgaon. Prof. Dr. Ranjana Rajesh Sonawane	5-6
3.	Violence Against Women In India Dr. Hange A. K.	7-9
4.	Satisfaction Level of Pilgrimage Tourist Gaoudagaon in Akkalkot Taluka Dr. Konade B. N.	10-12
5.	Avian Diversity in Bhuigaon and TussKhadi, Palghar, Maharashtra, India Rachana Rao, Shivangi Bendre, Idris Ahmed, Daniel Miranda, Varun Satose, Kuldeep Chaudhary, Aditya Akerkar	13-18
6.	Isolation of Rhizosphere and fungal endophytes from <i>Premna serratifolia</i> and its anti-bacterial effect. Prasanna Srinivas. R. Amrita Nigam and Aruna Jampani	19-22
7.	Women Empowerment In Rural Developomnet Dilip Daga Ahire, Swati Suresh Patil	23-25
8.	A Comparative Study of Agility of Tribal and Non-Tribal Students Rameshkumar Varsat, Dr. Miteshkumar Govindbhai Vagh	27-28
9.	Tourism In Hill Areas - A Case Study Of Nilgiris District, Tamilnadu, India Dr. K. Katturajan, Mrs. H. Sivasankari	29-30
10.	Importance Of Financial Inclusion In Rural Development Mr.Mohammed Nawaz, Dr.Aswatha Kumar, Mr.Syed Nasir Hussain	31-33
11.	Satisfaction Index of Hemalkasa Tourist Center in Gadchiroli District of Maharashtra State Dr. Mahesh B Lavate	34-37
12.	Advent and Spread of Sufism in South India-A Study of Pre Bahamani period. Mahamad Yunus, Dr. Shaikh Ajaz	38-41
13.	Potential of Ecotourism In Mayong Area Of Morigaon District of Assam, India Dr. Mainu Goswami	42-47
14.	Population Health Dr. Raneer Jagannathrao Jadhav	48-49
15.	Role of Library Professionals In PromotingE- Information Literacy Mrs. Sayyed S. N.	50-51
16.	Drought Disaster and its Effect on Agriculture of Karnataka Dr. (Mrs). Sunanda. I. Kittali	52-56
17.	Water & Sanitation–A Case study (with reference Ambajogai city) Dr. Sheikh Rashida Rahematulla	57-59
18.	Rural Development In Maharashtra Kadam Ganesh Pundlikrao, Prof Dr.Vaijayanta N. Patil	60-62
19.	Development Of Human Resource and Management Dr. Rathod Namdev Kishanrao	63-65
20.	The Role of Language Laboratory in developing Basic Skills of the Language Dr. C. S. Biradar	66-67
21.	A View On Digital Marketing Dr. Vivekanand A. Ughade	68-70
22.	Share Repurchase in India: An Accounting Stance Dr. Praveen A. Korbu	71-73
23.	Gender Discrimination in Early America as Portrayed in Toni Morrison's Novel A Mercy Prashant U. Gambhire	74-76
24.	Concept of Sustainable Development and Judicial Response in India. Ms. Shikare M.P	77-79
25.	Benefits of Yoga Dr. Kamini M. Mamarde	80-81
26.	Abundance Of Cladocerons In Nal Damyanti Sagar, District- Amravati(M.S.)- India Awate P. J.	82-84
27.	Geospatial Approach for Quantitative Drainage Morphometric Analysis of Sina River Basin Dr. Govindrao Uttam Todkari	85-91

(Signature)
I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradheon Tq Kalam

6. Securities and Exchange Board of India (Buy-Back of Securities) Regulations, 2018

Gender Discrimination in Early America as Portrayed in Toni Morrison's Novel *A Mercy*

Prashant U. Gambhire

Dept. of English, Sharadchandra Mahavidyalaya, Shiradhon, Dist. Osmanabad- 413528

Abstract

Toni Morrison is the first African-American woman who won the Nobel Prize for literature. Morrison has always been yelling and fighting on the miserable position of the black people, especially the black women. Her ninth novel *A Mercy* (2008) transcends the race and sex, and puts concern on all the people under the slavery system. Under the oppression of slavery, people suffer not only physical affliction but also spiritual torture. People under slavery are discriminated by the society not only based on their skin color but also on gender. Toni Morrison, by setting her present novel in 1680 and 1690s that is the early America or also known as "New World", highlighted the fact that women regardless of their race and class were the most suffers than their male counter selves. Discrimination based on gender is so deeply rooted in all societies, in all times and at various regions. Though the novel is written from a black feminist perspective, it offers a thoughtful meditation on the complexity and pain of black womanhood and motherhood under slavery. The present research paper attempts to unearth societal prejudices against women in early America as depicted in Toni Morrison's novel *A Mercy*.

Key words: - Gender, Patriarchy, Race, Colonization, New World, etc.

Toni Morrison's novel *A Mercy* is a celebrated body of work exploring the African American experiences of slavery and freedom. It is regarded as one of the "best books of 2008" by the New York Times critics. One of the scholars Jennifer McKeown (2008) in her review of the novel talks about what women were suffering in the slavery, and said that "all women in this world are at the mercy of the men in their lives; without them, these women are as good as lost" (p. 2). Toni Morrison rightly states that "To be a female in slavery is to be an open wound that cannot heal. Even if scars form, the festering is ever below" (p. 155). The term 'gender' is broadly defined as 'what is feminine and what is masculine in identity and behavior'. According to M.H. Abrams (1999), "The prevailing concepts of gender—are largely, if not entirely, cultural constructs that were generated by the pervasive patriarchal biases of our civilization" (p. 89). So the gender discrimination reflects the biased and prejudiced attitude of one gender toward opposite sex. This paper attempts to study how men

187

ISSN 0976-0377

RNI. MAHMUL02805/2010/33461

International Registered & Recognized

Research Journal Related To Higher Education for all Subjects

INTERLINK RESEARCH ANALYSIS

Editor In Chief
Dr. Balaji Kamble

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

INDEX

Sr. No	Title for Research Paper	Page No
1	Silica Supported Dodecatungstophosphoric Acid (DTP/SiO ₂) Mediated Synthesis of 4-Thiazolidinone Derivatives Madhav J. Hebade	1
2	Ideology of Desire in Ben Okri's Starbook Pandit Mahadev Shinde	11
3	Toni Morrison's Novel Jazz: A Quest for Identity Prashant U. Gambhire	17
4	Agriculture Sector in Indian Economy Dr. Gunvant Mukund Sarwade	21
5	Overseeing current Libraries: difficulties for Academic Libraries in the 21 st Century Indrasing P. Pawar	35
6	Study of Effect of Gadolinium and Zinc substitution on susceptibility Magnesium ferrites Surekha B. Bobade	40
7	भारत में स्वयं सहायता समूह कि स्थिती एवं भूमिका डॉ. तुकाराम व्ही. मुंडे	46
8	भारताच्या विदेशी व्यापाराची संरचना भाऊसाहेब रामकिशन होगे	55
9	भारत आणि अन्नसुरक्षा ए. बी. थोरवे	65
10	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची आदर्श समाजाची संकल्पना डॉ. सखाराम गोरे	69

Toni Morrison's Novel Jazz: A Quest for Identity

Prashant U. Gambhire

Dept. of English,

Sharadchandra Mahavidyalaya,

Shiradhon Tq. Kalamb Dist. Osmanabad

3

Research Paper - English

Introduction:

African American literature had played a vital role to gain identity to African Americans. African American writings reflect on the experience of the oppressed people who have been victimized by the forces which are either politically motivated or socially engineered. Many writers of African American origin tend to focus on a gamut of issues which include the slavery, segregation, racism and oppression, the influence of musical tradition and the goal towards a new literature. The fight against oppression is a never ending process despite the loud claims of the so-called establishment of equality and justice. The present research paper attempts to analyze Toni Morrison's novel Jazz (1992) by taking theme of 'quest for identity' of African American people in order to enhance our understanding of human dilemma and external and internal complexities attached to it.

The greatness of man is evaluated in terms of his resoluteness and courage to question the damaging forces which perpetuate the discrimination in one form or the other. Where silence is guilt and fearless speech is a basic courage. It is the spirit of rebellion in the face of oppression marks them distinguishable from others. The love of freedom, the desire to possess the unrestricted scope to live and grow is a basic and legitimate ever-present hunger of human heart. There is no single, universal and objectively 'correct' meaning of freedom expressed anywhere in the human history. It attracts various interpretations by different philosophies and schools of thought. It is often perceived to be terrain of conflict. 'Freedom' is the concept for which thousands have fought and millions have been sacrificed. A fro-American life well illustrates this concept of freedom

I/C Principal

Sharadchandra Mahavidyalaya

ISSN 2250-169X

International Registered & Recognized
Research Journal Related To Higher Education For All Subjects

VISION

RESEARCH REVIEW

CHIEF EDITOR

DR. BALAJI KAMBLE

[Handwritten signature]
IC Principal

Issue : XX, Vol. V
VISION RESEARCH REVIEW

IMPACT FACTOR
6.20

ISSN 2250-169X
Dec. 2020 To May 2021

INDEX

Sr. No	Title for Research Paper	Page No.
1	A brief Review and Application of Group Theory to Living things at Molecular Level Ravindra Rachappa Jojan	1
2	Analysis of Financial Leverage of Selected Indian Corporate Groups Sunil Wasudeo Mamalkar	16
3	From Diagnosis to Therapy: a Journey Through Armah's Novels Sanjaykumar B. Deshmukh	23
4	Black Feminism in Toni Morrison's Novel Paradise Prashant U. Gambhire	27
5	Teaching Language through Literature Dr. M. S. Mane	33
6	Internet: History And Its Applications In Libraries Nandkishor L. Gaikwad	41
7	A Study of the leading Saints of the Chambhar Community Dr. Yogesh Singh, Dr. Dinkar Umberkar, Snehal R. Khandare	47
8	भीष्म साहनी के उपन्यासों में व्यक्त नारी समस्याएँ डॉ. विजयकुमार तुकाराम कल्लूरकर	53
9	उद्योग सामाजिक उत्तरदायित्व - सिंहावलोकन डॉ. पंकज तायडे	59
10	महात्मा फुले : समता संकल्पना आणि प्रवाह प्रकाश सुभाषराव राठोड	66

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

Black Feminism in Toni Morrison's Novel Paradise

Prashant U. Gambhire

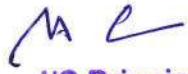
Dept. of English,
Sharadchandra Mahavidyalaya,
Shiradhon, Tq. Kallam, Dist. Osmanabad

Research Paper - English

Introduction:

The Nobel Prize for Literature in 1993 not only recognizes Toni Morrison as an exceptionally brilliant creative writer but also underlined the importance of black women's writing. Morrison views the black people including women as timeless people whose interpersonal relationships are managed for the survival of the black community. One of the key challenges to the Euro-centric nature of some feminism has come from black feminists who have challenged white women's ability, and indeed they speak for black women. A key black feminist whose work has underlined this problematic is bell hooks, who, in her work *Ain't I a Woman* (1981), writes about the history of black women in the United States and their relationship to feminism. She argues that the rape and brutal assaults on black women during slavery led to a devaluation of black womanhood. Even now, a century after the abolition of slavery, US society still perceives and represents black women as 'fallen women', whores and prostitutes. The importance of this specific history of racial and sexual violence against black women in the United States has not however been fully taken into account by white feminists. It becomes necessary to research black feminism as portrayed in Toni Morrison's fiction *Paradise* (1998).

Despite the diversity of feminists, some feminists believe that feminist movements and theories are dominated by white middle-class women. The white, middle-class western women are not speaking only for all women in their societies. And they are ignoring the

I/C Principal
Sharadchandra Mahavidyalaya
Shiradhon Tq. Kallam

ISSN 2349-5189

Volume 7 Issue 3

Feb 2021

LangLit

An International Peer-Reviewed Open Access Journal

Editor-in-Chief
Dr. Prashant Mothe

www.langlit.org

I/C Principal

38.	THE PSYCHIC DEPICTION OF WOMEN IN THE FICTION OF PATRICK WHITE	PAWAN MAHALWANSHI & DR. AMAR SINGH
39.	'KNOWING THE WORLD' WITH TARIQ MIA IN GITA MEHTA'S RIVER SUTRA	VIVEK DINKAR KHABDE
40.	SULA: A CHALLENGING REVOLT AGAINST THE CONVENTIONAL GENDER ROLES THRUST UPON BLACK FEMALES	SANJAY KUMAR SWARNKAR & SHALINI SHUKLA
41.	CHRISTIANITY IN INDIA AS PORTRAYED IN ARUNDHATI ROY'S THE GOD OF SMALL THINGS	PRASHANT U. GAMBHIRE
42.	NATIONAL LITERATURE IN A MULTILINGUAL NATION	DR. SUJIT R. CHANDAK
43.	EFFECTIVE COMMUNICATION: AN ESSENCE IN GLOBAL SCENARIO	DR. V R DALAVAI
44.	DOVER BEACH: A STUDY OF THE CONFLICT BETWEEN RELIGIOUS FAITH AND EVOLUTIONARY THEORIES	DR. VISHWAS DAMODHAR
45.	JANE EYRE'S 'DARK DOUBLE,' LUCY SNOWE A STUDY OF THE PROTAGONIST IN CHARLOTTE BRONTË'S VILLETTE	CHITRA SREEDHARAN
46.	SOUTH ASIAN LITERATURE AND FILMS: AN ENDEAVOR TO CREATE BRIDGES OF FRIENDSHIP ACROSS BORDERS AMIDST A WORLD BROKEN UP INTO FRAGMENTS BY NARROW DOMESTIC WALLS	DILIP BARAD

**CHRISTIANITY IN INDIA AS PORTRAYED IN ARUNDHATI ROY'S
THE GOD OF SMALL THINGS****PRASHANT U. GAMBHIRE**Asstt. Professor in English
Sharadchandra Mahavidyalaya, Shiradhon
Kalam, Osmanabad- 413528**ABSTRACT**

Arundhati Roy's *The God of Small Things* has been a stunning success both in India, and internationally. In October 1997, Roy's novel picked up Britain's most prestigious Booker Prize. She was the first South Asia woman ever to achieve this honour which also coincided with India's fifty-year celebration of independence from Britain. The major events of the novel, *The God of Small Things* take place in Kerala, one of the states in India, and the central characters in it are without any exception Syrian Christians. The present research paper focuses on the Christianity in India as presented by Arundhati Roy in her novel. Religion has been used by Baby Kochamma as camouflage for sex, and her failure in love is solely due to her inassertiveness. Finally she tangled between two worlds and neither belonged to either of them. She persuades herself over years "that her unconsummated love for Father Mulligan had been entirely due to her restraint and her determination to do the right thing" (p.45). Arundhati Roy has not only shown the presence of the Christianity in India but she has also shed light on the pretence of the faith of the people.

Introduction:

Arundhati Roy's *The God of Small Things* has been a stunning success both in India, and internationally. In October 1997, Roy's novel picked up Britain's most prestigious Booker Prize. She was the first South Asia woman ever to achieve this honour which also coincided with India's fifty-year celebration of independence from Britain. The major events of the novel, *The God of Small Things* take place in Kerala, one of the states in India, and the central characters in it are without any exception Syrian Christians. The present research paper focuses on the Christianity in India as presented by Arundhati Roy in her novel.

Christianity came to India almost at the same time as Europe, i.e. about 2000 years ago. It was the lure of spices that attracted traders from the Middle East and Europe to the many ports—Calicut, Cranganore, Cochin, Alleppey and Quilon—long before the time of Christ. Christianity originates in Israel. The first Christians were Jews and in the beginning Christianity was seen as a Jewish cult. Most of the Apostles of Christians acted in Europe to convert the Europeans to Christianity. Saint Thomas was a carpenter and a disciple of Jesus. He was brought to India by a merchant to build a temple in a trading vessel plying between Alexandria and the Malabar Coast which arrived in the port of Cranganore near Cochin in 52 AD. He visited different parts of Kerala and converted local inhabitants to Christianity,

www.langlit.org

ISSN 2349-5109

LangLit

An International Peer-Reviewed Open Access Journal

Vol. 8 Issue 2

November 2021

Chief Editor

Dr. Prashant Mothe

Address: Dr. Prashant Mothe, Research Cell, Maharashtra Sahitya Akademi, Mumbai, India

[Signature]
IC Print

30.	A STUDY OF SPIRITUAL INTELLIGENCE, ITS CORRELATION WITH TEACHING EFFECTIVENESS	SOMA BANERJEE	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1u8C4XrVfaAykGOSpFP5-Ns7jthuyo915/view?usp=sharing)
31.	THE MONOCLASTS, GB SANG AND VIJAY TEMDOLKAR: A COMPARATIVE STUDY	DR. SHAHNAJ KHAN	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1RiRMkU-9PM1sqb1f3x38yRaLy_hP5SZV/view?usp=sharing)
	THEMES AND SYMBOLS OF 'THE BLUEST EYE' BY TON MERRISON	DR YUVRAJ NIJAM MESHAM	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1VWZ0rBN57Y0gCXDIqWIEiRwJmX51wK-Gd/view?usp=sharing)
33.	'SLOW MAN': A TRAJECTORY OF PAUL'S LIFE	DR. MALLIKARJUN B. KARAJGI & DR. VIJAYANAND PANDURANG BANSODE	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1o0WnhzcN5YRa1QjdWSfxOI8BRIPcSNFB/view?usp=sharing)
34.	HESITANCY: A CRITICAL ANALYSIS OF WILLIAM SHAKESPEARE'S 'HAMLET'	MRS. MANJIRI JAGNADE KULKARNI	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1GqWl0-1Z9dLrMDUWwVHUCY3VXvH2mdqb/view?usp=sharing)
35.	JAMMU AND KASHMIR:INTROSPECTION	DR. AMRITA SHILPI	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1CSf9un2t74x1bkkCtsVtKOSTR8AR32X4X/view?usp=sharing)
36.	A CRITICAL INTERPRETATION ON PSYCHO ANALYSIS IN ANITA DESAI'S CRY, THE PEACOCK	Dr. K. PANKAJ KUMAR & Ch. SHOBHA RANI	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/12cRCKueFhoSwmoLb79ngUn3jelU8pYOS/view?usp=sharing)
37.	CONTRIBUTION OF GAYATRI SPIVAK TO THE FOURTH WORLD LITERATURE	DR. SHINDE PRASHANT R.	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1x129fYnfmNf35ii72nm0kXPWB9KA77FN/view?usp=sharing)
38.	ARUNDHATI ROY'S THE GOD OF SMALL THINGS: A PERSPECTIVE ON POLITICAL DUALISM AND INDIAN COMMUNISM	MR. PRASHANT U. GAMBHIRE	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1oOsPUUgQVwvktajfRyhbXm2Pz-dvD3xlm/view?usp=sharing)
39.	COMMUNISM AS THE REALITY IN AMISH TRIPATHI'S THE IMMORTALS OF MELUHA	DR. PHAD BHIBHISHAN ROKDIBA	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1-TrF17HS-NVJp-hAHE05HZE0CLmUnhTQ/view?usp=share_link)
40.	WOMEN SUBORDINATION: A MEDIUM USED FOR DEMORALIZING WOMEN	PROF. KHEDKAR K.P.	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1ACRk7aziKmDqblCnkYV04lhCuLH3g7FG/view?usp=share_link)

Creative Section

SR.NO	NAME OF THE TOPIC	AUTHOR	SUBJECT	FULL ACCESS
*	Content	www.langlit.org	Content	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1eoqL2yp3usJVVTWvPNNxKgRR9QWofv/view?usp=sharing)
#	Cover Page VOL.8 ISSUE 2	www.langlit.org	Cover Page	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1kbVnycX1zAjBlnhUCfu9eO0ZhQQ7wzh/view?usp=sharing)
1.	SHE IS MY HOME	ABILESH ANAND	Poems	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1kjlGU15Tmfn-XGvPRGNPfgcztM-2Z6/view?usp=sharing)
2.	Don't Quit	DR JYOTI PATIL	Poems	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1oorRu9pFDk_5t16bghMarbEQ2EHApU7J/view?usp=sharing)
3.	MEN WILL BE MEN, NO MATTER WHAT HAPPENS	D. ANNIE	Poems	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1Fo5p0APMMQudwRWVSBfclZy_62CTd3SY/view?usp=sharing)
4.	THE DAY I MOVED FROM HOME	TRANSLATED BY DR ARCHANA	Poems	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1cJis_JsJB58mNG85kbNpiNiJzUcuhwPb/view?usp=sharing)
5.	BEYOND	KRISHNAPRIYA	Poems	Click Here (https://drive.google.com/file/d/13fPRBLVDQXSONG3JeC8ENnbqLH3d8GPk/view?usp=sharing)

**ARUNDHATI ROY'S *THE GOD OF SMALL THINGS*: A PERSPECTIVE
ON POLITICAL DUALISM AND INDIAN COMMUNISM****MR. PRASHANT U. GAMBHIRE**Asstt. Professor in English
Sharadchandra Mahavidyalaya, Shiradhon
Kalamb, Osmanabad- 413528**ABSTRACT**

Kerala is one of the few anti-caste systems in India. This may be due to a mixture of Muslim and Christian religions. Both religions will encourage lower caste Hindus to convert to avoid the stigma associated with the lower caste. This lack of a strict caste structure could also be attributed to the influence of the Communist Party of India, which sought to abolish the caste system. The CPI has failed to unify classes in most of India; so the failure of the movement, but it is a possibility in this situation. Arundhati Roy's *The God of Small Things* has been a stunning success both in India, and internationally. In October 1997, Roy' novel picked up Britain's most prestigious Booker Prize. She was the first South Asia woman ever to achieve this honour which also coincided with India's fifty-year celebration of independence from Britain. The present research paper concentrates on the political system and its dualism as depicted by Arundhati Roy in her fiction *The God of Small Things*. Arundhati Roy remembers that the poetic justice must be done to Pillai for what he has done. The villain is never allowed to survive or at least to prosper at the end of tragedy and the portrayal of Pillai reminds Shakespeare's Iago. Although Pillai does not die at the end of the novel, his political ambition which he had been nursing for so long, had at the end remained unfulfilled this can be concluded his conscious rejection from the Party. The novel has well portrayed political dualism and political ambition which ruined the life of an innocent man under the umbrella of communism.

Introduction:

Kerala is one of the few anti-caste systems in India. This may be due to a mixture of Muslim and Christian religions. Both religions will encourage lower caste Hindus to convert to avoid the stigma associated with the lower caste. This lack of a strict caste structure could also be attributed to the influence of the Communist Party of India, which sought to abolish the caste system. The CPI has failed to unify classes in most of India; so the failure of the movement, but it is a possibility in this situation. Arundhati Roy's *The God of Small Things* has been a stunning success both in India, and internationally. In October 1997, Roy' novel picked up Britain's most prestigious Booker Prize. She was the first South Asia woman ever to achieve this honour which also coincided with India's fifty-year celebration of

Peer reviewed Journal

Impact Factor:7.265

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

December-2021 Volume-12 Issue-27

Mahatma Phule, Rajarshi Shahu Maharaj and Dr. B. R. Ambedkar – Thoughts and works

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Editor

Mr. Shashikant Jadhwar

I/C, Principal,

Chhatrapati Shivaji Mahavidyalaya, Kalamb, Dist. Osmanabad (MS) India

Executive Editor

Dr. Anant Narwade

Dr. Raghunath Ghadge

Mr. Anil Jagtap

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

[Signature]
I/C Principal

24	Dr. B. R. Ambedkar as a Pioneer of Modern India Dr. Mukund A. Devarshi	64-67
25	Dr. Babasaheb Ambedkar's Educational Thoughts Manoj Kisan Gaikwad	68-70
26	Dr. B. R. Ambedkar Ideas About Religion And Emergence Of The Caste System In India Syamili.S	71-73
27	Agriculture Thoughts of Dr. Babasaheb Ambedkar Mr. Mote B.B.	74-75
28	Dr. Babasaheb Ambedkar's significant contribution in Women's Empowerment & Upliftment Mr. Nagesh S. Gaikwad	76-77
29	Jyothiba Phule's Contribution to Indian Education Krislinegowda. K.N	78-80
30	Mahatma Phule, Rajarshi Shahu And Dr. B. R. Ambedkar's Educational Thoughts. Prof. Surekha N. Battul	81-83
31	Benefits and importance of sports in education Mr Santosh Gavali	84-85
32	Induprakash's Role in Social Awareness in Maharashtra Dr. Birunake Appasaheb Ramchandra	86-87
33	Rajarshi Shahu Maharaj: His Thoughts on Education Prof. Mitragotri Arun Govindrao	88-89
34	Dr. B.R. Ambedkar's Perspective on Gender, Social, Economic and Political Discrimination Prashant Udhavrao Gambhire	90-92
35	Thoughts and Works of Bharat Ratna Dr. Babasaheb Ambedkar: A Great Indian Leader, Politician as well as Reformer Prof.(Mrs.) Madane Ashatai Rajaram	93-95
36	Chhatrapati Rajarshi Shahu Maharaj's Educational Work Mr. Gaikwad Soham Arunrao, Dr.A.Y.Katte	96-97
37	Dalit Literature :realization of human sensibility Surwase Gokul Hanumantrao	98-99
38	Economic Thoughts of Chatrapati Shahu Maharaj Dr. Madhuri Onkar Vartale	100-105
39	Impact of Stress and Its Management Dr. Sajed Amar Chaus	106-109
40	Mahatma Phule's Agricultural Thoughts Dr. Baban M Mohite	110-112
41	Caste Dynamics: Gandhi And Dr. B.R. Ambedkar On Inter- Caste Marriages Vivek Jagadamba Chaubey	113-117
42	Mahatma Phule thoughts on Women Empowerment Mrs Vrushali Pravin Gharat	118-124
43	Thorough efforts of Rajarshi Shahu Chhatrapati for isolated rural inhabitants by inducing and streamlining them in education Mr. Shramik Sopan Kharat	125-129
44	Spectacle of Ambedkar on India's Agriculture and Its Current Relevance Dr. Sonawane Satish Waman	130-132

Dr. B.R. Ambedkar's Perspective on Gender, Social, Economic and Political Discrimination

Prashant Udhavrao Gambhire

Dept. of English Sharadchandra Mahavidyalaya, Shiradhon

Email: prashantgambhire9@gmail.com

Abstract:

Bhambrao Ramji Ambedkar (1891–1956) was a radical thinker, statesman, lawyer, editor of newspapers, author of many books, economist, jurist, philosopher. He was the founder of the school of Buddhism. He was born into an 'Untouchable' Mahar family in Mhow in present-day Madhya Pradesh state. He had a lifelong struggle for the rights of the Dalits. After Having earned doctorates from both Columbia University and the London School of Economics, he went on to serve as Chairman of the Drafting Committee of the Indian Constitution. Ambedkar converted to Buddhism along with his followers a few months before his death in 1956. Dr. B.R. Ambedkar had a tremendous impact on the social, cultural, economic, and political lives of individuals in contemporary times. He influenced all the institutions of governance, administration, and lawmakers. Besides, his influence is seen not only on subaltern and non-Brahmin movements in India but also the democratic movements in the world. The present research attempts Dr. B.R. Ambedkar's perspective on gender, social, economic, and political discrimination that was prevalent in India for long way times.

Keywords: Buddhism, Democracy, Gender, Violence, Social, Economic, Humiliation, Exploitation, Discrimination, Inequality, Prejudice, etc.

Introduction:

In recent times, a debate arose and journalists like Arun Shouri argued that Ambedkar was not the masses but the leader of lower castes. And the political parties tried their best to review the Constitution of India, and rewrite the history of India based on Hinduism and utopian myths. They tried to use Ambedkar and his philosophy for their electoral and political gains. And they misinterpret Ambedkar, his vision, and his relentless struggles and contributions. This would lead to the demise of the memories of Ambedkar from the minds of crores of the subalterns' sections in India. There are attempts by these people to confine Ambedkar to a caste question. Upendra Baxi (1995) argued that "Ambedkar's construction of the Hindu society, nationalist movement, and resurgent post-colonial India are commodities for which there is no organized demand either from epistemic entrepreneurs or cognitive consumers in India." He further reiterated that "neither the autonomous academia nor the substantially funded monopoly of government knowledge industries like ICHR, ICSSR, ICPR, and UGC provides spaces – curriculum or research for Ambedkar. Ambedkar remains a forgotten figure" (Baxi, 122).

According to Baxi (1995), there is a complete disregard of Ambedkar by the academia concerning the production of knowledge through the formal education and research systems in India (Baxi, 123). Upendra Baxi has also identified seven discourses in Ambedkar. The first one is that Ambedkar is an authentic Dalit who fought against the practices of untouchability with full brunt. The second one is that Ambedkar is an exemplar of scholarship. The third one is that Ambedkar is an active journalist. The fourth one is that Ambedkar is a pre-Gandhian activist. The fifth one is that Ambedkar is in mortal combat with M.K. Gandhi on the issue of legislative reservations for the depressed classes. The sixth one is that Ambedkar is the Constitutionalist. The seventh one is that Ambedkar is a renegade Hindu, not just in the sense of the man who set aflame the *Mamsmriti* in Mahad in 1927 and his actual conversion to Buddhism in late 1954 (Baxi, 122–149).

For Ambedkar, Buddhism was a revolution and it was as great as the French revolution. Ambedkar said that society aiming to lay a new foundation has to be summarized in three words: Fraternity, Liberty & Fraternity. He further said that equality will be of no value without fraternity or liberty. Ambedkar considered conversion to Buddhism as a strategy of social emancipation. He said in Mahad Conference in 1927 that he wants equal rights in society for untouchables. Ambedkar intended to leave the Hindu fold and he announced his decision to convert to Buddhism in 1935 in depressed classes meeting at Yeola. Thus, Ambedkar gives up reforming Hinduism. By this, he shifted the debate away from faith towards other issues- social, economic, and religious.